

Poliittinen luottamus ja sen horjuttajat
Tutkimus suomalaisten demokratiakäsityksistä ja heidän kokemastaan
informaatiovaikuttamisen uhasta

Jarkko Juhani Nissinen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleinen valtio-oppi
Politiikan tutkimus
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Politiikan ja talouden tutkimuslaitos	
Tekijä – Författare – Author			
Nissinen, Jarkko Juhani			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Poliittinen luottamus ja sen horjuttajat - Tutkimus suomalaisten demokratiakäsityksistä ja heidän kokemastaan informaatiovaikuttamisen uhasta			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Yleinen valtio-oppi, politiikan tutkimus			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	
Pro gradu -tutkielma		Helmikuu 2019	
		Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
		87 s.	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
Sosiaalisen median kautta tapahtuva informaatiovaikuttaminen on herättänyt keskustelua niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Pro gradu -tutkielmassa "Poliittinen luottamus ja sen horjuttajat" tarkastellaan kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan suhdetta poliittiseen luottamukseen. Informaatiovaikuttamisen keinot ovat moninaisia. Tavoitteena saattaa olla esimerkiksi epäluottamuksen ja kahtiajaon lisääminen yhteiskunnassa. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa syvällisemmin kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan vaikuttavat taustatekijät ja tutkia poliittisen luottamuksen yhteyttä siihen. Tämä tutkimusasetelma valittiin, koska poliittisen luottamuksen ja informaatiovaikuttamiseen liittyvien näkemysten yhteyttä ei ole Suomessa juuri tutkittu. Tutkimuksen lähestymistapaa pohjustetaan Pippa Norrisin virtuaalista poliittista järjestelmää käsittelevällä teorialla. Norrisin rinnalla esitellään Robert D. Putnamin sosiaalisen pääoman ja Pierre Rosanvallonin vastademokratian teorian. Norrisin ja Putnamin käsitykset kansalaisten poliittisesta luottamuksesta ovat yhteydessä poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin. Rosanvallonin tulkinta tarjoaa teoreettisen sillan demokraattisen poliittisen järjestelmän horjuttamiseen sen ulkopuolelta. Tutkielma toteutettiin tukeutumalla Ajatushautomo Magman keräämään kyselytutkimuksen aineistoon. "Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017" -aineistolle tehtiin aineistolähtöinen eksploratiivinen faktorianalyysi, josta voitiin tunnistaa neljä aineistossa piilevää ulottuvuutta: poliittinen luottamus, turvallisuuspoliittinen resilienssi, monikulttuurisuuteen suhtautuminen ja suhtautuminen kaksikielisyyteen. Eksploratiivisen faktorianalyysin yhteydessä tunnistetut faktorit muutettiin niin sanotuiksi faktoripistemuuttujiksi. Tämän jälkeen kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa pyrittiin selittää ordinaaliregression avulla. Sen perusteella voidaan sanoa, että poliittinen luottamus ei selitä kansalaisten koettua informaatiovaikuttamisen uhkaa. Sen sijaan tutkimuksessa havaitut suhtautuminen monikulttuurisuuteen, kaksikielisyyteen, turvallisuuspoliittinen resilienssi ja taustamuuttujista ikä ja koulutustasoista lukiotausta näyttäisivät selittävän sitä. Ikä näyttäisi selittävän kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamista paremmin kuin poliittinen luottamus. Tutkielman haasteisiin kuuluu muun muassa kansalaisen kokeman informaatiovaikuttamisen uhan monitulkintaisuus. Samoin eksploratiivisesta faktorianalyysistä nousseet ulottuvuudet ovat tulkinnanvaraisia. Toisaalta poliittinen luottamus on aineistolähtöisellä tilastollisella menetelmällä rajattu tarpeeksi perusteellisesti. Poliittinen luottamus ei selitä tässä tutkimuksessa kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa. Tulos on yllättävä. Yhtäältä se voi viitata siihen, että informaatiovaikuttamisen keinot risteävät virtuaalisessa poliittisessa järjestelmässä kansalaisten institutionaalisten siteiden ulkopuolella. Tulos voi kertoa myös siitä, että luottamus ei välttämättä ole ilmiön olennaisin taustatekijä esimerkiksi sosioekonomisiin taustatekijöihin verrattuna. 2010-luvulla käynnissä olevien informaatiovaikuttamiseen liittyvien yhteiskunnallisten prosessien vuoksi aihetta olisi tutkittava lisää.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
luottamus, e-demokratia, demokratiavaje, informaatiovaikuttaminen, kansalaisyhteiskunta			

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty
Faculty of Social Sciences

Laitos – Institution – Department
Department of Political and Economic Studies

Tekijä – Författare – Author
Nissinen, Jarkko Juhani

Työn nimi – Arbetets titel – Title
Political Trust and Its Enemies. A Study about Finnish Citizens' Views on Democracy and Influence Operations.

Oppiaine – Läroämne – Subject
Political Science

Työn laji – Arbetets art – Level
Master's thesis

Aika – Datum – Month and year
February 2019

Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
87 pp.

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Western democracies are facing a complex and a harmful phenomenon because of influence operations on social media. This master's thesis assesses the connection between Finnish citizens' political trust and their experienced feeling of threat towards influence operations. It has been discussed in the public that the goal of a successful influence operation is to undermine citizens' trust towards its democratic institutions and actors. Because there is an insufficient amount of academic research on this topic, the aim of this thesis is to rectify it by revealing the true nature of the link between political trust and citizens' experience.

The theoretical framework consists of Harvard University's Pippa Norris' theory of E-democracy. It introduces the virtual political environment in the 21st Century. Harvard University's Robert D. Putnam's theory of social capital describes the trends of interpersonal trust in the modern history. Collège de France's Pierre Rosanvallon's theory of counter-democracy provides a theoretical bridge between Norris' virtual political system and influence operations as seen, for example, in the United States' presidential election in 2016.

A survey sample of 1000 participants analyzed in this master's thesis was originally collected by the think tank Magma in 2017. "Finnish Views on Democracy and Political Issues 2017" sample was collected to describe Finnish citizens' views on multiculturalism and attitudes towards bilingual policies. However, the sample has more elements in it, for example, citizens' views on democracy and security policies. Hence an exploratory factor analysis was conducted, and it revealed four latent attitudes from the sample: political trust, resilience and stances towards multiculturalism and minorities. The research was continued by transforming the identified factors to factor scores, meaning new variables. After that a logistic ordinal regression was conducted to provide insight into the relationship between the political trust and Finnish citizens' views on the threat of influence operations. The connection was not identified between them in this master's thesis. Other factor scores, resilience and stances towards multiculturalism and minorities had a statistically significant connection with Finnish citizens' views on the threat of influence operations.

This research - contrary to expectations - failed to show a clear relationship between political trust and Finnish citizens' experienced feeling of threat towards influence operations. It might tell that socio-economic background might be a stronger factor defining the individual's tendencies to the phenomenon compared to the political trust. Then again, influence operations could impact in a different dimension than where citizens' affiliations with democratic institutions and actors exist. This topic requires more interdisciplinary research to find the answer to the societal challenges Western democracies are facing with influence operations using social media.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

trust, political trust, e-democracy, democracy in crisis, information operations, civil society

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1 PIPPA NORRIS: E-DEMOKRATIA	9
2.1.1 <i>E-demokratia</i>	9
2.1.2 <i>Kyberoptimistit ja -pessimistit</i>	12
2.1.3 <i>Perinteinen media</i>	13
2.1.4 <i>Sosiaalinen media</i>	15
2.2 ROBERT D. PUTNAM: SOSIAALISEN PÄÄOMAN TEORIA	16
2.2.1 <i>Poliittinen ja sosiaalinen luottamus</i>	16
2.2.2 <i>Sosiaalinen pääoma kansainvälisesti ja Suomessa</i>	17
2.3 PIERRE ROSANVALLON: VASTADEMOKRATIA	19
2.3.1 <i>Poliittinen luottamus</i>	19
2.3.2 <i>Vastademokratia</i>	20
2.3.3 <i>Riippumattomat toimijat</i>	21
2.4 INFORMAATIOVAIKUTTAMINEN	22
2.4.1 <i>Informaatiovaikuttamisen ja hybridivaikuttamisen välinen suhde</i>	22
2.4.2 <i>Informaatiovaikuttamisen luonne</i>	24
2.4.3 <i>Informaatiovaikuttaminen ja virtuaalinen poliittinen järjestelmä</i>	25
3 AINEISTO	27
3.1 MUUTTUJAT	28
3.2 VASTAAJAT	29
4 MENETELMÄ	32
4.1 RISTIINTAULUKOINNIT JA ELABORAATIOT	33
4.2 EKSPLORATIIVINEN FAKTORIANALYYSI	34
4.3 LOGISTINEN ORDINAALIREGRESSIO	35
5 KUVAAILEVA ANALYYSI	37
5.1 KOETTU INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA JA NOLLAHYPOTEESIT	37
5.1.1 <i>Sukupuolen vaikutus</i>	38
5.1.2 <i>Iän vaikutus</i>	39
5.1.3 <i>Koulutuksen vaikutus</i>	40
5.2 RISTIINTAULUKOINTIEN ELABORAATIOT	42
5.2.1 <i>Iän ja sukupuolen vaikutus</i>	42
5.2.2 <i>Koulutuksen ja sukupuolen vaikutus</i>	45
6 TILASTOLLINEN ANALYYSI	47
6.1 FAKTORIRATKAISU	47
6.2 FAKTORIEN TULKINNAT	49
6.2.1 <i>Poliittisen luottamuksen faktori</i>	50
6.2.2 <i>Suhtautuminen monikulttuurisuuteen</i>	50
6.2.3 <i>Turvallisuuspoliittinen resilienssi</i>	51
6.2.4 <i>Suhtautuminen kaksikielisyyteen</i>	52
6.3 LOGISTISEN ORDINAALIREGRESSION TULOKSET	53
7 POHDINTA	58
7.1 VASTAUKSET TUTKIMUSKYSYMYKSIIN	58

7.2 RELIABILITEETTI JA VALIDITEETTI.....	65
7.2.1 Reliabiliteetti	65
7.2.2 Sisäinen validiteetti	66
7.2.3 Käsitemvaliditeetti.....	69
7.2.4 Ulkoinen validiteetti	71
7.3 JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	72
LÄHTEET	74
LITTEET	84

TAULUKKO 1. TUTKIMUKSEN MUUTTUJAT JA VÄITTÄMÄT	28
TAULUKKO 2. VASTAAJIEN SUKUPUOLI	29
TAULUKKO 3. VASTAAJIEN IKÄ	30
TAULUKKO 4. VASTAAJIEN KOULUTUS.	31
TAULUKKO 5. MIESTEN JA NAISTEN SUHTAUTUMINEN INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKAAN.	39
TAULUKKO 6. IKÄRYHMÄT JA KOETTU INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA.	40
TAULUKKO 7. KOULUTUSTASO JA KOETTU INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA.	41
TAULUKKO 8. NELJÄN FAKTORIN FAKTORIRATKAISU EKSPLORATIIVISISSA FAKTORIANALYYSISSÄ.	48
TAULUKKO 9. LOGISTINEN ORDINAALIREGRESSIO.	54

KUVIO 1. NORRISIN KUVIO ”TEKNOLOGISESTA, TALOUDELLISESTA JA SOSIAALISESTA YMPÄRISTÖSTÄ” (2001, 96).	11
KUVIO 2. KANSALAISTEN KOKEMA INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA.	38
KUVIO 3. ERI-ikäisten naisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka prosentteina.	43
KUVIO 4. ERI-ikäisten miesten kokema informaatiovaikuttamisen uhka prosentteina.	44
KUVIO 5. NAISTEN KOULUTUSTASO JA KOETTU INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA.	45
KUVIO 6. MIESTEN KOULUTUSTASO JA KOETTU INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN UHKA.	46
KUVIO 7. SCREE PLOT eli potentiaalisen faktorimäärän kuvaaja	47
KUVIO 8. LOGISTISEN ORDINAALIREGRESSION TULOKSET	56

1 Johdanto

Kansalaisten ja demokraattisten vaalien kautta valittujen edustajien välillä on yhteys. Se voi rakentua molemminpuoliselle luottamukselle esimerkiksi vaaleissa annetuilla äänillä tai julkisessa keskustelussa, kuten lehtien palstoissa ja sosiaalisen medioiden uutisvirroissa (Habermas 2006, 412). Normatiivisen tavoitteen mukaan kansalaiset luottavat demokraattisten vaalien vapauteen ja säännöllisyyteen (Dahl 2000, 38). Demokraattisissa vaaleissa kansalaiset voivat äänestää preferenssiensä mukaisesti vailla uhkaa painostuksesta (Dahl 2000, 3; Teorell 2006, 792). Demokraattisesti valitut edustajat voivat uskoa kansalaisten ilmaisemaan tukeen ja suhteelliseen yhteiskuntarauhan tilaan, jossa konfliktit ratkaistaan demokraattisten mekanismien avulla (Teorell 2006, 793). Tähän yhteyteen on pyritty vaikuttamaan historian saatossa muun muassa macchiavellilaisten manipulointien tarkoitukset pyhittävillä keinoilla (Vihma ym. 2018, 80—81). Teknologinen murros ja virtuaalisten ympäristöjen, kuten sosiaalisten medioiden suosio ovat vahvistaneet niin sanotun informaatiovaikuttamisen asemaa eräänä keinona rapauttaa uskoa demokratian tulevaisuuteen (Mikkola ym. 2018, 104; Washington Post 2018; Wilner 2018, 311).

Länsimainen poliittinen järjestelmä on 2000-luvulla kohdannut sosiaalisen median kehityksen myötä aiempaa järjestelmällisempiä julkisen keskustelun heikentämisyrityksiä (Deibert, Rohozinski & Crete-Nishihata 2012, 9; Trevorton ym. 2018, 55). Informaatiovaikuttamiseen kuuluu monipuolinen kirjo erilaisia viestinnän, harhauttamisen, propagandan levittämisen, viestien yksilöllisten kohdentamisen ja viestinnällisen manipuloinnin tapoja (Mikkola ym. 2018, 55; Pörsti 2017, 200—201). Informaatiovaikuttaminen voi jyrkentää kansalaisten välisiä yhteiskunnallisia raijoja sekä heikentää luottamusta poliittisiin, julkisiin instituutioihin ja demokratian toimivuuteen (Jansson & Sihvonen 2018, 21—22; Mikkola ym. 2018, 96—97; Vihma ym. 2018, 93).

Antti Kouvo (2014, 70) huomauttaa, että edellä mainitun tapaisen poliittisen murroksen vuoksi “juuri luottamuksen kaltaisen ilmiön tarkasteleminen ei voisikaan juuri koskaan olla ajankohtaisempaa”. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa ja sen yhteyttä koettuun poliittiseen luottamukseen. Tutkielmassa luottamus ilmiönä esitellään ja rajataan teoreettisen kirjallisuuden avulla. Sen jälkeen analysoidaan, miten poliittinen luottamus havaitaan Ajatushautomo Magman

vuonna 2017 keräämässä aineistossa. Lopuksi tutkitaan sen suhdetta kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan logistisella ordinaaliregressiolla. Tällä tavalla ei ole aiemmin tutkittu poliittisen luottamuksen ja kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan välistä yhteyttä Suomessa.

Ulkopoliittisen Instituutin ”Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi”-raportin toimenpidesuosituksissa korostetaan tarvetta ymmärtää informaatiovaikuttamisen ”disruptiivista vaikutusta yhteiskunnalliselle koheesiolle” (Mikkola ym. 2018, 118). Informaatiovaikuttamisen yhteyden ymmärtäminen suhteessa yhteiskunnalliseen koheesioon on eräs tutkielmani tavoitteista. Yhteiskunnallista koheesiota voidaan tarkastella ja tulkita useista muista näkökulmista, esimerkiksi tutkimalla vertailevalla otteella eri maiden kansalaisten arvoja ja uskomuksia (Inglehart 2002, 1) tai tasa-arvon ja internetin välistä yhteyttä (Norris 2001, 1). Tässä tutkielmassa pureudutaan yhteiskunnallisen koheesion näkökulmaan suomalaisten kokeman poliittisen luottamuksen kautta.

Tutkimuksessa käytetään ajatushautomo Magman keräämää ”Suomalaisten demokratia-käsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” –aineistoa. Aineistossa on tietoa kansalaisten luottamuksesta demokratiaan, mediaan ja heidän kokemaansa informaatiovaikuttamisen uhkaan (Borg 2018). Aineistosta on tehty analyysejä suomalaisten suhtautumisesta monikulttuurisuuteen ja kaksikielisyyteen, mutta aineistosta ei ole tarkasteltu kansalaisten kokeman poliittisen luottamuksen ja informaatiovaikuttamisen uhan välistä yhteyttä. Täten aineisto kannustaa perehtymään siihen.

Teoreettinen viitekehys tälle tutkimukselle muodostuu Pippa Norrisin e-demokratiaa käsittelevästä teoriasta, Robert D. Putnamin sosiaalisen pääoman teoriasta ja Pierre Rosanvallonin vastademokratiasta. Norrisin (2001) kuvaus demokratian toimivuudesta virtuaalisessa ympäristössä kuvaa puutteistaan huolimatta 2010-luvun virtuaalista demokratiaympäristöä osuvasti. Putnam (2000) teorioi kansalaisten sosiaalisesta pääomasta sekä sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen eroista. Putnamin sosiaalisen pääoman teoria tarjoaa kattavan näkymän kansalaisten lähtökohdista nousevaan luottamuksen tarkasteluun. Se on hyvässä linjassa suhteessa analysoitavaan aineistoon. Pierre Rosanvallonin (2008) teoria vastademokratiasta täydentää kahden edellisen huomioita. Internetin rooli jäisi teoreettisesti vajavaiseksi, jollei Rosanvallonin käsitystä sen luonteesta otettaisi huomioon.

Teoreettinen viitekehys sisältää luottamuksen määritelmän lisäksi järjestelmäkuvauksen demokratian toiminnasta. Informaatiovaikuttaminen voi hyödyntää niin sanottua kiilastrategiaa, joka iskee yhteiskuntaa jakaviin kiistakysymyksiin (Mikkola ym. 2018, 26). Tutkielmassa kuvataan Norrisin teoriaa hyödyntäen niitä porraskohtia, joihin informaatiovaikuttamisen keinoja kohdistetaan. Kattavasti sitä ei kyetä tekemään, koska informaatiovaikuttamisen keinot ovat tilannekohtaisia (Jansson & Sihvonen 2018, 21). Tämä pro gradu -tutkielma kuvaa 2010-luvulla käynnissä olevien yhteiskunnallisia prosesseja. Tutkimus toivottavasti tavoittaa sekä poliittisen luottamuksen luonteen että kansalaisten roolit informaatiovaikuttamisen ilmiössä tarpeeksi kattavasti ilmiöiden parempaa hahmottamista varten.

Tutkielmassa käyttämäni aineiston ja teoreettisen viitekehyksen mahdollistamina tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

TK1: Miten kansalaisten poliittinen luottamus on yhteydessä koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan?

TK2: Miten poliittista luottamusta käsitteellistetään teoreettisessa kirjallisuudessa?

TK3: Missä määrin sukupuoli, iällä ja koulutuksella voidaan selittää eroja suomalaisten kokemassa informaatiovaikuttamisen uhassa?

Tutkielmani pääasiallinen tutkimuskohde on tutkimuskysymys 1. Mikä on kansalaisten poliittisen luottamuksen yhteys suhteessa koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan? Poliittinen luottamus informaatiovaikuttamisen kohteena ja poliittisen luottamuksen ennaltaehkäisevä vaikutus on ollut osassa lähdeaineistoa kantavana teemana. Tämän vuoksi tätä rinnastusta korostetaan tutkimuskysymysten asettelussa. Poliittinen luottamus ja koettu informaatiovaikuttamisen uhka ovat kuitenkin abstrakteja ilmiöitä, joten sen vuoksi on muodostettu kaksi niitä määrittelevää tutkimuskysymystä 2 ja 3. Miten poliittinen luottamus määritellään teoreettisesti? Tämän lisäksi voidaan pohtia kriittisesti empiiristen tulosten analyttistä selitysvoimaa. Miten kansalaisten tausta, kuten ikä, koulutus ja sukupuoli, selittävät eroja suomalaisten kokemassa informaatiovaikuttamisen uhkassa?

Peilaan luottamuksesta käytävää teoreettista keskustelua kansainvälisessä politiikassa käytävään keskusteluun sekä määrittelen informaatiovaikuttamisen käsitteen. Käsitteestä on käyty polveilevaa keskustelua ja se sekoitetaan usein hybridi-vaikuttamiseen ja kyber-sodankäyntiin. Tukeudun aiemmin mainittujen Norrisin, Putnamin ja Rosanvallan lisäksi seuraavassa luvussa Maanpuolustuskorkeakoulun, Ulkopoliittisen instituutin ja Hybridiosaamiskeskuksen tutkijoiden tuotantoon. Toisen luvun jälkeen käsitteiden erot ovat hahmotettavissa myöhempää aineiston käsittelyä varten. Luvussa 3 käsitellään tässä tutkimuksessa käytettyä aineistoa. Tässä tutkielmassa tarkastellaan “Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineistoa, joka on ladattu ja saatu käyttöön Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta (Borg 2018).

Luvussa 4 kuvaillaan käytettyjä tilastollisia menetelmiä. Luku aloitetaan esittelemällä kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan tarkastelutapa. Tämän jälkeen kuvaillaan tarkemmin sekä aineiston keruuta että tehtyjä tutkimuksellisia valintoja. Lopuksi perustellaan aineistolähtöisen eksploratiivisen faktorianalyysin valinta ja kyseisen tilastollisen menetelmän jälkeen toteutettu logistinen ordinaaliregressio, jolla pyritään vastaamaan tutkielmalle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimus tehdään SPSS-tilasto-ohjelmistolla. Vastaavanlainen kvantitatiivinen tutkimus kansalaisten käsityksistä on tehty Euroopassa muun muassa liittyen kansalaisten resilienssiin ja käsityksiin sosiaalisen median käytöstä hätätilanteissa (Reuter & Spielhofer 2016) ja internetissä tunnistetun luottamuksen analyysiin (Dutton & Shephard 2006).

Luvussa 5 esitellään niin sanottu kuvaileva analyysi kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamiseen liittyvistä ristiintaulukoinneista ja pohditaan taustamuuttujien ja koetun informaatiovaikuttamisen välisiä korrelaatioita. Luvussa 6 käydään läpi eksploratiivisessa faktorianalyysissä tunnistetut dimensiot, esimerkkeinä poliittinen luottamus ja turvallisuuspoliittinen resilienssi. Analyysia on jatkettu tekemällä niistä faktoripistemuuttujat. Lopuksi kuvaillaan logistinen ordinaaliregressio, jolla pyritään selittämään kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka ja vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen poliittisen luottamuksen ja kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhasta.

Viimeisessä luvussa 7 kiteytetään analyysistä nousseet vastaukset tutkimuskysymyksiin ja tarkastellaan tutkimuseettisiä huomioita. Lisäksi tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta eli validiteettia ja reliabiliteettia. Lopuksi hahmotellaan jatkotutkimusaiheita ja reflektoidaan lyhyesti tutkimuksen aikana nousseita näkökulmia sekä tutkimuksen rajoitteita.

2 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa kuvataan erilaisia näkökulmia luottamukseen, erityisesti poliittiseen luottamukseen sekä informaatiovaikuttamiseen. Ensiksi pohditaan luottamuksen perustaa sekä tarkastellaan kansalaisyhteiskunnan luottamusta tutkineiden demokratiateoreetikoiden keskustelua. Toiseksi syvennyttään informaatiovaikuttamiseen. Kolmanneksi keskustelusta tehdään yhteenveto ja tarkastellaan luottamusteorioiden sisäistä suhdetta sekä yhteyttä informaatiovaikuttamisen ilmiöön.

Luottamus on moniulotteinen käsite ja sen kahlitseminen teoreettisesti tai empiirisesti viimeisteltyyn muotoon on mahdotonta (Harisalo & Miettinen 2010, 29; Ilmonen & Jokinen 2002, 12; Matikainen 2010, 56). Sanana luottamus muistuttaa ”hyvää”, joka ei filosofian metaetiikan menetelmän, Mooren avoimen kysymyksen, mukaan ole käsitteenä määriteltävissä (Moore [1903] 1993, 58; ref. Fisher 2014, 14). Sanan teoreettiset ja käytännölliset sovellustavat eroavat toisistaan. Luottamusta sivuavassa teoreettisessa kirjallisuudessa tavoitteena voi olla pyrkimys eräänlaiseen universaaliin tilanteeseen esimerkiksi käsiteltäessä sopimusoikeudellisia lähtökohtia (ks. Mähönen 2007, 258). Arkipäiväisen kokemuksen mukaan luottamus voi olla kulttuurisidonnaista ja luottamuksen taso vaihdella eri yhteisöjen mukaan (Harisalo & Miettinen 2010, 23–24; Kouvo 2014, 12). Luottamus toisiin on edellytys hobbesilaisen luonnontilan ylittämiseen (Newton 2001, 202). Luottamuksella on tärkeä rooli osana sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia prosesseja (Vigoda-Gadot & Mizrahi 2016, 1).

Luottamuksen historiallinen tausta on mielenkiintoinen. Kimmo Jokinen ja Kaj Ilmonen (2002, 9) kertovat nykyisenlaisen yhteiskuntatieteellisen käsityksen luottamuksesta syntyneen yhtäältä hegeliläisestä yhteiskuntafilosofiasta ja toisaalta skotlantilaisen valistusfilosofien pohdinnoista. Luottamus yksilö-, ryhmä- ja systeemitason ominaisuutena on tarkentunut muun muassa sosiaalipsykologien ja sosiologien toimesta (mt., 12). Luottamuksen ja demokratian välistä suhdetta kuvatessaan kirjoittajat tukeutuvat Robert D. Putnamin sosiaalisen pääoman teoriaan (mt., 129). Siihen ovat tukeutuneet muutkin omaa teoreettista näkemystään kuvatessaan (ks. esim. Harisalo & Miettinen 2010, 123; Teorell 2006, 799; Vigoda-Gadot & Mizrahi 2016, 1–5). Siksi olen nostanut sen tämän pro

gradu -tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Lisää Robert D. Putnamin teoriasta alaluvussa 2.2.

Jokisen ja Ilmosen lisäksi luottamuksen ilmiötä on tutkittu ahkerasti suomalaisten sosiologian ja valtio-opin tutkijoiden keskuudessa. On tutkittu luottamusta poliittiseen järjestelmään (Mattila & Sänkiäho 2005). Wiberg (1986) on kuvannut, miten liiallinen poliittinen luottamus vaikuttaa poliittiseen järjestelmään. Harisalo ja Miettinen (2010) ovat tarkastelleet luottamusta pääomana. Grönlund ja Setälä (2007) ovat tarkastelleet poliittisen luottamuksen suhdetta äänestyskäyttäytymiseen. Poliittisen luottamuksen ja sosiaalisen pääoman suhdetta on vertailtu suomalaisessa yhteiskunnassa (Bäck & Kestilä 2009). Vuonna 2016 julkaistussa Eduskuntavaalitutkimuksessa poliittisen luottamuksen tasoa vertailtiin vuoden 2011 ja 2015 eduskuntavaalien välillä (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016).

Luottamuksen luonne voi muuttua jyrkästikin suurten mullistusten johdosta. Näitä mullistuksia 1990- ja 2000-luvuilla ovat olleet teknologinen murros ja informaatioteknologian kehittyminen (Vihma ym. 2018, 21). Edellisessä listauksessa ei havaittu poliittisen luottamuksen tarkastelua suhteessa teknologiseen murrokseen ja informaatioteknologian kehittymiseen. Optimistit uskovat uuden informaatioteknologian johtavan demokratian kukoistukseen (Norris 2001, 9; Vihma ym. 2018, 19—20). Se voi kuitenkin johtaa myös rajuun yhteiskunnalliseen muutokseen (Vihma ym. 2018, 21). Tuloksena voi olla silkkaa kaaosta (mt., 75). Julkisessa keskustelussa rakentuva yhteys kansalaisten ja demokraattisesti valittujen edustajien kanssa tapahtuu näin ollen erilaisessa ympäristössä. Heidän välisensä luottamus voi olla erilaista verrattuna varhaisen informaatioteknologian aikaan.

Informaatiovaikuttamisen aiheuttama uhka poliittisen luottamuksen tasolle nousee entistä näkyvämmiin esiin julkisessa keskustelussa, mutta aiemmat tutkimukset eivät selvitä niiden välisiä suhteita. Kansalaisista lähtevä tieteellinen tarkastelu voi parhaimmillaan tarkentaa kuvaa heistä toimijoina, ei ainoastaan informaatiovaikuttamisen objektiivisina kohteina (Hoogensen 2017, 113). Samalla kansalaisten ja demokraattisten vaalien kautta valittujen edustajien välisen yhteyden luonne voi tarkentua ja sitä voidaan paremmin ryhtyä turvaamaan. Nämä ulottuvuudet tekevät tutkimuksesta ja sen tuloksista yhteiskunnallisesti tärkeitä ja mielenkiintoisia.

Teknologinen murros ja informaatioteknologian kehittyminen ovat voimistaneet verkostoihin liittyviä ilmiöitä, joita kutsutaan homofiliaksi ja Matteus-vaikutukseksi (Ferguson 2017; ref. Vihma ym. 2018, 70). Homofilia tarkoittaa ihmisten taipumusta hakeutua samankaltaisten seuraan. Matteus-vaikutus tarkoittaa verkostojen kasvaessa tapahtuvaa kasaantumista joihinkin verkoston solmukohtiin. (Mikkola ym. 2018, 59—60; Vihma ym. 2018, 70—71.) Kansalaisten ja demokraattisesti valittujen yhteys on voinut jossain määrin redusoitua samanmielisten kansalaisten tai mielipidevaikuttajien myötäilyyn. Jokinen ja Ilmonen (2002, 20) kuvaavat verkostoitumisen logiikan kuuluvan moderniin maailmaan. Verkostojen keskeinen haaste on kysymys luottamuksesta (Huhtinen 2001, 45).

Virtuaalisen poliittisen järjestelmän kuvaamiseksi tukeudutaan Pippa Norrisin e-demokratian teoriaan (2001, 96—97). Norris hyödyntää David Eastonin poliittisen järjestelmän kuvausta täydentäen sitä virtuaalisen demokratian ulottuvuudella ja verkostoitumisen logiikalla (Easton 1957, 384; Norris 2001, 97). Easton (1975, 437—445) on työssään hahmottanut luottamuksen tasoja jakaen ne spesifiin eli esimerkiksi yksittäisiin institutioihin, ja diffuusiin eli esimerkiksi kansalaisten yleiseen luottamukseen. Eastonin luomaa teoreettista pohjaa kuvataan vaikutusvaltaiseksi (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016, 380; Dalton 2014, 257). Myös Mattila ja Sänkiaho (2005, 76, 87) ovat tukeutuneet Eastonin malliin diffuusista ja spesifistä tuesta heidän kuvatessaan poliittisen luottamuksen ominaisuuksia Suomessa. Luottamuksen puute horjuttaa yhteiskunnallisia rakenteita (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016, 381; Pörsti 2018, 30). Voi olla, että luottamuksen puutteen aiheuttama riski vaihtelee ajan ja yhteiskunnan suhteen (esim. Levi ja Stoker 2000; ref. Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016, 381). Siksi tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä on järkevää olla kuvaus teknologisen murroksen muokkaamasta virtuaalisesta poliittisesta ympäristöstä ja verrata sen ominaisuuksia aineistosta saatuihin tuloksiin.

Pierre Rosanvallon kytkee olosuhteiden muutokset demokratian epäpolitisoitumiseen (2008, 203). Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen koneiston välille on syntynyt kriittinen juopa ja toisaalta poliittista ymmärrystä ei vaalita eikä ravita (mt., 202). Tässä mielessä voidaan arvioida, että viimeaikaisten vilkkaiden tapahtumasarjojen taustalla on pidempi kehityskulku (Mattila & Sänkiaho 2005, 73; Mikkola ym. 2018, 60). Rosanvallon (2008, 209) kuvailee populismin olevan vastademokratian epäterve muoto eli tauti. Tautiluoki-

tukseen voisi lisätä informaatiovaikuttamisen mahdollisuuden, sillä siinä voidaan pyrkiä vaikuttamaan äänestäjäryhmiin siten, että luottamusta demokratiaan heikennetään ulkopuolelta. Rosanvallonnin lähestymistapa mahdollistaa informaatiovaikuttamisen ja poliittisen luottamuksen teoreettisen kytkemisen toisiinsa. Kuvaamani järjestelmähäiriö on eräs tarkasteluni lähtökohdistani ja tulen vertailemaan Rosanvallonnin havaintoja aineistosta nousseisiin tuloksiin. Hänen vastademokratian teoria täydentää tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen.

Tiivistettynä teoreettinen viitekehyseni on seuraavanlainen: Kiteytän virtuaalisen ympäristön poliittisesta luottamuksesta käydyin keskustelun pääosin kolmen teorian avulla. Ensimmäinen niistä on Pippa Norrisin e-demokratiaa kuvaava teoria (2001). Toinen on Robert D. Putnamin sosiaalisen pääoman teoria ja havainnot sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen eroista (2000). Kolmantena näkemystä täydentää Pierre Rosanvallonnin vastademokratiaa käsittelevä teoria (2008; 2013). Informaatiovaikuttamisen määrittelyyn käytän apuna Ulkopoliittisen instituutin ”Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi”-raporttia (Mikkola ym. 2018), Martti Lehdon ja Jarno Limnéllin teorointia (2017) sekä Saara Jantusen (2015), Saara Janssonin ja Tanja Sihvosen analyyseja (2018).

2.1 Pippa Norris: E-Demokratia

Tämä alaluku jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee Pippa Norrisin määritelmää poliittisesta luottamuksesta ja virtuaalisesta poliittisesta ympäristöstä. Toinen osa käsittelee hänen määrittelemäänsä jakoa kyberoptimisteihin ja -pessimisteihin. Kolmas osa tarkentaa Norrisin näkemystä perinteisestä mediasta ja sosiaalisesta mediasta. Norris on tässä tutkielmassa teoreettisen tarkastelun lähtökohta ja muiden teoreetikkojen havaintoja vertaillaan Norrisin malliin. Alaluvussa 2.4 kerrotaan lisää informaatiovaikuttamisen suhteesta Norrisin virtuaaliseen poliittiseen järjestelmään.

2.1.1 E-demokratia

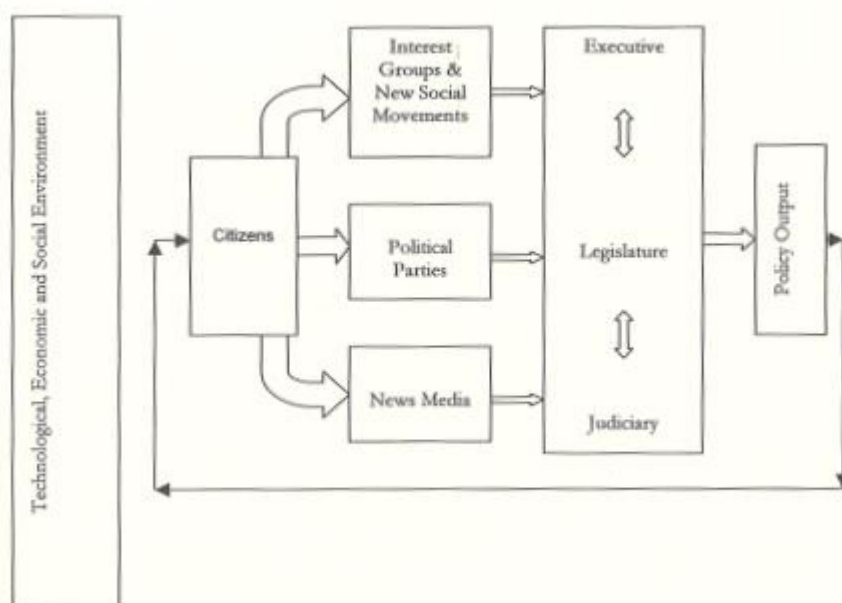
Norrisin (2001, 217) mukaan poliittinen luottamus on kansalaisten suhtautumista poliittiseen järjestelmään ja sen toimijoihin, positiivisesti tai negatiivisesti. Tässä määritelmässä voitaisiin ottaa paremmin huomioon poliittisen järjestelmän ja sen toimijoiden vaikutus poliittiseen luottamukseen (Ilmonen & Jokinen 2002, 129). Lisäksi poliittisten jär-

jestelmien erilaisuus ja toimijoiden poikkeavat motiivit voivat vaikuttaa poliittiseen luottamuksen laatuun (mt., 130). Norris (2001, 96—98) kuitenkin toteaa, ettei informaatio jakaudu tasaisesti kansanosien välillä, vaan se keskittyy joko valtaapitäville tai (ääni)vallassa oleville ryhmille. Näin hän tulee ottaneeksi huomioon poliittisten toimijoiden vaikutuksen poliittisen luottamuksen laatuun.

Norrisin mukaan e-demokratia voidaan ymmärtää demokratian peilinä (ks. Kuvio 1). Valtasuhteet ja demokratian normit säilyvät myös virtuaalisessa ympäristössä (Norris 2001, 95—97). Yksilöllä on periaatteessa moninkertaiset mahdollisuudet vaikuttaa virtuaalisessa ympäristössä perinteiseen poliittiseen ympäristöön verrattuna. Yksilö on jopa etulyöntiasemassa suhteessa valtaeliittiin. (Smith, Bellier & Altick 2011, 46.) Joseph Nye (2010, 1) korostaa, ettei valtioilla ole virtuaaliympäristössä perinteistä kontrollin suomaan valtaa, vaan kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä tapahtuu “vallan diffuusiota” (power diffusion). Toisin sanoen valta on fragmentoituneempaa ja vaikeammin hallittavaa verkkoympäristössä.

Norris sivuaa Putnamin väittämää, ettei virtuaalinen ympäristö sellaisenaan ole riittävä korvaamaan kasvokkaista yhteyttä (2001, 98; Putnam 2000, 148—149). Luottamus syntyy Putnamin (2000, 148) mukaan fyysisessä vuorovaikutuksessa toisiin. Järjestelmätasolla tämä saattaa tuottaa haasteita, sillä fyysinen etäisyys politiikassa tarkoittaa Putnamin mukaan myös etääntymistä politiikkaan. Hän (mt., 341) kiteyttää havaintonsa toteamalla, ettei “kansalaisuus ei ole penkkiurheilua” (vrt. Mattila & Sänkiäho 2005, 75). Norris (2001, 99) on samoilla linjoilla ja huolissaan siitä, että virtuaaliympäristö vain toisintaisi todellisen elämän legitimizeettiongelmia ja syventäisi eriarvoistumiskehitystä. Myös Putnam (2000, 340) on eriarvoistumiskehityksestä huolissaan.

THEORIES OF DIGITAL DEMOCRACY

Kuvio 1. Norrisin kuvio ”teknologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta ympäristöstä” (2001, 96).

Norrisin virtuaalista poliittista järjestelmää havainnollistavaa kuvaa luetaan vasemmalta oikealle (Kuvio 1). Vasemmalla ovat kansalaiset, jotka voivat vaikuttaa intressiryhmien, sosiaalisten liikkeiden, poliittisten puolueiden tai medioiden avulla. Tästä siirrytään oikealle eli poliittisessa järjestelmässä eteenpäin toimeenpano-, lainsäädäntö – ja tuomioistuinvallan askelmalle, josta syntyy uusia poliittisia toimenpiteitä (output), jotka vaikuttavat kierron alkuun eli kansalaisten vaikutuspiiriin. Norrisin malli korostaa kansalaisten roolia politiikan määrittäjinä verrattuna Eastonin (1957, 384) malliin poliittisen järjestelmän toiminnasta. Norris (2011, 19) kuvaa tukeutuvansa Eastonin akateemiseen työhön.

Norrisin malli e-demokratiasta vaikuttaa vanhentuneelta (Kuvio 1). Se ei sisällä huomiota vaihtoehtoisista tiedonlähteistä (Stenbäck 2018, 94; Virkkunen 2017, 56—57). Puolueiden painoarvo on saattanut heikentyä poliittisessa järjestelmässä (Rosanvallon 2013, 332—333). Tämän huomion Norris tosin mainitsee itsekkin (2001, 96). Tutkimuksessa käytettävän aineiston mukaan enemmistö suomalaisista haluaa vaikuttaa politiikkaan ensisijaisesti kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaistoiminnan kautta puolueiden sijaan (Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017, 18—19). Norrisin huomio pätee siis suomalaisenkin poliittisen järjestelmän kontekstissa. Teknologinen kehitys ja muutos julkisessa keskustelussa voitaisiin ottaa kuviossa myös parem-

min huomioon siinä, miten informoituna kansalaisten mielipidettä voidaan pitää (Rosanvallon 2008, 202).

Halupka (2016, 1490) arvioi Norrisin käsitystä virtuaalisesta poliittisesta järjestelmästä kriittisesti. Norris hänen mukaansa legitimoii virtuaaliympäristön poliittista luonnetta, mutta sisällyttää tuolloin myös epäpoliittiseksi koetun toiminnan, kuten Facebook-julkaisujen tykkäykset, laajan käsitteen suojaan. Kuvioon voitaisiin sisällyttää esimerkiksi Halupkan uusi käsite ”informaatioaktivismi” tai informaatio-osallistuminen (ma., 1487). Se kuvaisi paremmin, miten käsitämme kansalaisten poliittisen osallistumisen verkkoympäristön avulla (ma., 1488).

2.1.2 Kyberoptimistit ja -pessimistit

Norris jakaa virtuaalisen poliittisen järjestelmän osallistujat kyberoptimisteihin ja kyberskeptikoihin. Kyberoptimistit uskovat internetiympäristön vapauttavaan ja demokratisoivaan vaikutukseen (Norris 2001, 96). Julkinen keskustelu voi monipuolistua ja sähköiset äänestysmenetelmät kehittyä (mt. 97). Skeptikot uskovat internetin taas ”suurentavan kuilua” aktiivisten ja passiivisten kansalaisten välillä (mt., 98). Enteellisesti Norris mainitsee, miten virtuaalinen ympäristö voi olla vain muutaman suuren teknologiajätin hallussa. Esimerkkinä hän mainitsee Yahoon. (mt. 98.) Tänä päivänä virtuaalista ympäristöä hallitsevat Google, Facebook ja Twitter (Vihma ym. 2018, 24—25). Norris tutkii kirjassaan ”Digital Divide” e-demokratian eriarvoistavaa vaikutusta, yksilöiden ja valtioiden välillä, mutta siitä on tulkittavissa laajempi luottamuksen ilmiön tarkastelu kollektiivisella tasolla (vrt. Newton 2001, 207).

Norrisin määritelmä poliittisesta luottamuksesta, luottamuksena instituutioihin ja toimijoihin, on linjassa ensinnäkin ajatushautomo Magman keräämän aineiston kanssa. Se on myös samansuuntainen aiempien poliittisen luottamuksen määritelmien kanssa (ks. esim. Bäck & Kestilä 2009, 173—175). Ajatushautomo Magman aineistossa kansalaisilta kysyttiin heidän suhtautumisestaan poliittiseen järjestelmään ja sen toimijoihin. Suhtautumista mitattiin neliporaisella asteikolla välillä täysin samaa ja täysin eri mieltä. Esitettyjä väitteitä olivat muun muassa: ”Mielestäni suomalainen demokratia toimii nykyisin hyvin.”, ”Suomi ei tarvitse kansanäänestyksiä, koska kansan valitsevat edustajat toimivat eduskunnassa.” Newtonin ja Norrisin mukaan Suomessa poliittinen luottamus on

kääntynyt laskuun jyrkimmin kaikista Pohjoismaista (Newton & Norris 2000, 53, 56; ref. Bäck & Kestilä 2009, 172)

Norrisin ja Putnamin huomiot virtuaalisen poliittisen järjestelmän suhteesta poliittiseen luottamukseen saavat tukea Jürgen Habermasilta. Hän mainitsee tutkimukset, joiden mukaan muita aktiivisemmin sähköistä mediaa kuluttavilla on alhaisempi luottamus ja todennäköisemmin kyynisempi asenne suhteessa politiikkaan. (Habermas 2006, 422.) Ohmen (2018, 6) mukaan muita aktiivisemmat digitaalisen median kuluttajat ylipäänsä käsittävät poliittisen osallistumisen muista poikkeavalla tavalla. Tämäkin tukee lähes kaksi vuosikymmentä aiemmin tehtyä Norrisin havaintoa. Ratkaisua tähän on haastava löytää, sillä virtuaalinen poliittinen järjestelmä on kiinteä osa tämän päivän poliittista ympäristöä (Ohme 2018, 1—2).

Norrisin rajausta kyberoptimisteihin- ja pessimisteihin on selkeä. Se tuo ilmi erilaiset tavat suhtautua yleisesti internetin ja demokratian väliseen suhteeseen. Kyberoptimistit ja -pessimistit kuvaavat virtuaalisen poliittisen järjestelmän toimijoita kuitenkin verrattain suppeasti. Norris käsittelee tiedon ja vallan epätasaista jakautumista. Niall Ferguson on sanonut, että verkostojen merkitystä aliarvioidaan historian tutkimuksessa (Ferguson 2017; ref. Vihma ym. 2018, 74). Norrisin kyberoptimistit uskovat internetin vapauttavan kansalaisten välisen tiedonvälityksen (2001, 97). Fergusonia mukailevan Franklin Foerin mukaan historiasta löytyy kuitenkin esimerkkejä, jolloin vallitseva taho tai hierarkiajärjestelmä on siirtymävaiheen jälkeen ottanut valta-aseman verkostossa (Foer 2017, 26—27; ref. Vihma ym. 2018, 77—78). Jotta auktoriteettien mahdollista verkostovaikutusta voitaisiin tarkastella, olisivat ne tunnistettava selkeämmin omina toimijoinaan Norrisin e-demokratian teoriassa.

2.1.3 Perinteinen media

Mediaympäristö bisnesmalleineen on muuttunut. Ututissisältö internetissä jää usein maksuun taakse. Suomessa Journalistin ohjeet määrittävät toimittajien toimintatapaa (Pörsti 2017, 362; Julkisen sanan neuvosto 2018). Toimittajien on pyrittävä tiedonvälityksessään totuudenmukaisuuteen ja muun muassa kuvasisältöjen käyttö ei saa olla harhaanjohtavaa (Pörsti 2017, 362). Yleisön rooli on kokenut muodonmuutoksen. Lukeminen on vain yksi yleisön osallistumisen tavoista. Myös yleisön roolia mediantuottajana

määritellään tarkasti Journalistin ohjeissa. (Julkisen sanan neuvosto 2018.) Enemmistö suomalaisista luottaa mediaan ja ero on huomattava verrattuna esimerkiksi amerikkalaisten luottamuksen tasoon (vrt. Matikainen 2010, 63; Nurvala 2016, 257; Putnam 2000, 219). Mediaympäristöt ja uutisoinnin tavat ovat kuitenkin hyvin erilaisia, joten syvälliset vertailut eivät ole erityisen mielekkäitä.

Median perinteinen rooli portinvartijana heikkenee. Portinvartijalla tarkoitetaan toimijaa, joka käsittelee informaatiota siten, että se on jaettavissa muun muassa uutisointina suuren yleisön tietoon. (Norris 2001, 173; Stenbäck 2018, 83; Vihma ym. 2018, 22—23.) Yksi perustavanlaatuinen portinvartijuuden heikkenemisen haaste on se, että valheellinen informaatio leviää paikkansapitävää informaatiota nopeammin (Vosoughi, Roy & Aral 2018, 1146; Polletta & Callahan 2017, 401—402). Toinen haaste on julkisen keskustelun osapuolten aiheuttama argumenttien tasapainoon liittyvä harha esimerkiksi rokotetusta koskevia uutisia käsitellessä. Kansalaisille on voinut syntyä väärä käsitys eri osapuolten (rokotemyönteisyys vs. rokotevastaisuus) argumenttien tasapuolisuudesta. (Dixon & Clarke 2012, 359.) Nurvala (2016, 255) kuvaa rokotekeskustelun vakavaa informaation asymmetriaa, jossa rokotevastaista argumenttia levittävä väittää olevansa terveydenhuollon ammattilainen olematta oikeasti sitä. Yleisellä tasolla voidaan puhua asiantuntijuuden murroksesta, jossa kuka tahansa voi nousta asiantuntijaksi ilman todellista kompetenssia (Mikkola ym. 2018, 58; Nurvala 2016, 255; Vihma ym. 2018, 99—110).

Ajatushautomo Magman aineistossa on tutkittu suomalaisten luottamusta perinteiseen mediaan ja sosiaaliseen mediaan. Aineistosta tehdyn analyysin mukaan noin 90 % vastaajista luottaa perinteiseen mediaan enemmän kuin sosiaaliseen mediaan (Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017, 10). Tämä on linjassa muiden tutkimustulosten kanssa (Matikainen 2010, 67; Sivonen & Saarinen 2018, 287; Vihma ym. 2018, 241—242). Vaikka suomalaisilla onkin korkea luottamus perinteiseen mediaan, niin esimerkiksi eri puolueiden kannattajien välillä on luottamuseroja liittyen esimerkiksi tiedonvälityksen tasapuolisuuteen (Sivonen & Saarinen 2018, 287—290). Liiketoimintaympäristön ja nykyaikaisen tiedonvälityksen murroksessa korkea luottamus perinteiseen mediaan ei ole itsestäänselvyys (Vihma ym. 2018, 242).

2.1.4 Sosiaalinen media

Täydennetään seuraavaksi sosiaalisen median osuutta virtuaalisessa poliittisessa järjestelmässä. Viime vuosikymmenten aikana sosiaalisen median käyttö on kasvanut merkittävästi teknologisessa murroksessa. Sosiaalinen media on muovannut poliittisia käyttäytymismalleja. Nicholas Negroponte ennakoi jo 1990-luvulla yksilöidyn uutisvirran kaikille osoitetun uutisoinnin sijasta (ref. Vihma ym. 2018, 27). Norrisin mukaan Negroponte kuvaa esimerkillään teknologisen determinismin tapaa (Negroponte 1995; ref. Norris 2001, 106). Yksilöity uutisvirta tukee Cass Sunsteinin (2001, 36) mukaan polarisaatiokehitystä. Tarkennetaan lyhyesti seuraavaksi, miten sosiaalisen median eri sivustot toimivat.

Sosiaalisen median sivustot, tai “SNS-sivustot” (social networking sites), mahdollistavat käyttäjien kontaktin perustuen esimerkiksi henkilökohtaiseen viestiin, yhteisöön tai aihealueeseen (esim. #-merkki) (Marichal 2012, 2). Tämän päivän suosituimpia sosiaalisen median sivustoja ovat Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat ja Pinterest (Vaterlaus ym. 2016, 594). Aiemmin suosittuja sivustoja maailmalla ovat olleet muun muassa MySpace, Friendster, MiGente (Boyd & Ellison 2008, 212) ja Suomessa muun muassa IRC-Galleria ja Habbo Hotel (Autio 2011, 92).

Sosiaalisten medioiden synty 2000-luvulla on muuttanut käyttäjien tapaa olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Marichal 2012, 2). Vuonna 2010 melkein puolet yhdysvaltalaisista internetin käyttäjistä käytti sosiaalisen median sivustoa monta kertaa päivässä (Hampton ym. 2011; ref. Marichal 2012, 3). Suomessa yhteisöpalvelu Facebookin käyttäjiä vuonna 2018 on ollut noin kolme miljoonaa (Pullinen 2018). Suomalaisten internetin käyttö on muutenkin eurooppalaisittain korkealla tasolla (SVT 2011). Facebook on sosiaalinen yhteisö ja edelleen toimivista sosiaalisen median alustoista suurin (Vaterlaus ym. 2016, 594). Sosiaalinen piiri rajautuu hyväksytyihin ystäviin, mutta Facebookin on kuvattu yhdistävän “julkisen ja yksityisen” tilan (Marichal 2012, 4). Sosiaalinen media koostaa mikrokosmoksen, jossa toimijoiden motiivit ovat todellisen maailman tapaan moninaisia (Norris 2001, 101). Virtuaalinen yhteisö ei välttämättä ole kuitenkaan todellisen maailman suora jatke vaan myös oma tapansa olla ja elää maailmassa (vrt. Haasio 2015, 4; Vihma ym. 2018, 216).

2.2 Robert D. Putnam: Sosiaalisen pääoman teoria

Tässä aluvuussa käydään lävitse Robert D. Putnamin rikasta kuvausta sosiaalisesta ja poliittisesta luottamuksesta sekä niiden välisestä suhteesta. Putnam itse kuvaa työskentelevänsä kuten ilmastotutkija. Hän muodostaa johtopäätöksiä perustuen useisiin eri sosiaalisen elämän lähteisiin. (Putnam 2000, 26.) Putnamin monipuolinen tapa käsitellä suurta aineistoa tarjoaa tässä teoreettisessa viitekehyksessä vertailukohdan Norrisin virtuaalista poliittista järjestelmää edeltävään aikaan. Historialliset vertailukohdat eivät aina ole mielekkäitä, mutta Putnamin monipuolinen tapa vertailla vuosikymmenien ajalta tilastoja esimerkiksi yhdysvaltalaisen liikennekäyttäjien, palkatuista juristeista aina rikostilastoihin saakka on ajatuksia herättävää (mt., 143—145). Putnamin tutkimuksen vertailu Suomeen ei ole kuitenkaan suoraviivaista (Ilmonen & Jokinen 2002, 21).

2.2.1 Poliittinen ja sosiaalinen luottamus

Poliittisen luottamuksen käsitteellä on monta tulkintaa, kuten esimerkiksi kansalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin ja päättäjien luottamus tehtyjen päätösten toimeenpanemiseksi (Ilmonen & Jokinen 2002, 140—141). Robert D. Putnam toteaa kirjassaan ”Bowling Alone” yhdysvaltalaisen poliittisen luottamuksen heikentyneen 1960-1990-lukujen välisenä aikana. 1960-luvun puolivälissä kolme neljäsosaa yhdysvaltalaisista oli sitä mieltä, että Yhdysvaltain hallituksen oikeamielisyyteen pystyi luottamaan. 1990-luvulla kolme neljäsosaa ei enää luottanut siihen. (Putnam 2000, 47.)

Sama viesti Putnamilla on poliittisista toimijoista. Kaksi kolmasosaa yhdysvaltalaisista uskoi vuonna 1966, että Yhdysvaltoja johtavat poliitikot välittivät, mitä vastaajalle käy. Vuonna 1997 lähes kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista ei uskonut, että poliitikot välittävät, mitä heille tapahtuu. (mt., 47.) ”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineiston mukaan enemmistö suomalaisista on sitä mieltä, ettei poliitikot välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä (2018, 17—18). Väittämät poikkeavat toisistaan, mutta yhtäläisyys tuloksissa on mielenkiintoista. Putnam viittaa kunnallistasolla tehtyihin tutkimuksiin Yhdysvalloissa, jonka mukaan luottamuksen taso myös ennakoii poliittisen järjestelmän muotoa ja legitimiyyttä kansalaisten silmissä (mt., 347).

Sosiaalinen luottamus on toisilleen entuudestaan tuntemattomien kansalaisten vastavuoroista ja rakentavaa toimintaa (Putnam 2000, 134—135). Yhteisöissä, joissa on sosiaalista luottamusta, on Putnamin mukaan myös muun muassa veronmaksutahtoa ja sitä kautta vahvistunutta hallinnon legitimitettä (mt., 347). Hänen johtopäätöksensä on se, että demokraattisten instituutioiden toimivuus riippuu sosiaalisesta luottamuksesta ja sosiaalisen pääoman määrästä (mt. 349). Putnam (2000, 137) haluaa pitää sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen käsitteet teoreettisesti erillään. Empiirisesti ne voivat korreloida tai olla korreloimatta keskenään (mt., 137). Newton menee vaatimuksissaan pidemmälle. Hänen mukaansa tutkimukset eivät ole vahvistaneet empiiristä korrelaatiota. Sosiaalinen ja poliittinen luottamus ovat Newtonin mukaan kokonaan erillisiä ilmiöitä, jotka johtuvat toisistaan eriävistä syistä. (Newton 2001, 201.) Monimutkaista ilmiötä käsitellessä ehdottomat rajanvedot voivat olla ongelmallisia. Ne voivat näivettää hedelmälliset tieteelliset näkökulmat poliittisen ja sosiaalisen luottamuksen yhtäläisyyksiä ja eroja kartoittaessa.

2.2.2 Sosiaalinen pääoma kansainvälisesti ja Suomessa

Putnam (2002, 396) noteeraa sosiaalisen pääoman ja luottamuksen kasvun Ruotsissa ja Pohjoismaiden hyvät tulokset aiheeseen liittyvissä kansainvälisissä vertailuissa. Tämä on yleismaailmallisen trendin vastaista (mt., 395—396). Korkea ammattiliittojen järjestäytymisaste on Pohjoismaissa poikkeuksellista verrattuna muihin maihin. Järjestäytymisaste voi olla signaali poliittisesta luottamuksesta ja korkeasta sosiaalisesta pääomasta kansalaisten keskuudessa. (mt., 408.) Newton puolestaan esittelee Suomen erityistapauksena. 1990-luvulla ”sosiaalisen luottamuksen” määrä oli Suomessa suuri, mutta poliittisen luottamuksen määrä pohjoismaisittain heikolla tasolla johtuen mm. lamasta. (Newton 2001, 210.) Newtonin johtopäätös on seuraava liittyen Suomen esimerkkiin 1990-luvun alkupuolelta: poliittinen luottamus voi heikentyä johtuen poliittisista tapahtumista (esim. lama 1991, ministeri Juhantalon ero 1992, EU-jäsenyyden aiheuttama railo), mutta sosiaalinen luottamus voi pysyä silti samanaikaisesti korkealla tasolla. (ma., 210.)

Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen tutkivat (2009) Newtonin havaintoa suomalaisen poliittisen ja sosiaalisen luottamuksen erosta. Heidän tuloksensa tukevat sekä Putnamin että Newtonin huomiota siitä, että sosiaalinen luottamus ei ennusta poliittisen luottamuksen tasoa. He kuitenkin havaitsivat ihmisten välistä luottamusta kuvaavien muuttujien

selittävän jonkin verran poliittista luottamusta. Putnamin tärkeänä pitämän yhdistystoimintaan osallistumisen osalta he eivät tulkinneet yhteyttä poliittiseen luottamukseen varmaksi (2009, 171.) Yhdysvaltoihin verrattuna yhdistystoimintaan osallistuminen ei ollut Suomessa laskussa vuosituhaten vaihteessa (Siisiäinen 1999, 131–3; ref. Bäck & Kestilä 2009, 182). Vuonna 2005 tilanne ei ollut muuttunut, joskin suomalaiset kuuluivat aiempaa useammin vapaa-ajan yhdistyksiin (Siisiäinen, & Kankainen 2009, 108).

Ilmonen ja Jokinen pitävät Putnamin sosiaalisen pääoman teoriaa niin laajana, että siinä on pakostikin joitain valuvikoja. ”Yhdysvaltojen kehityksestä on tehty myös vastakkaisia tulkintoja” (Ilmonen & Jokinen 2002, 21). Se, että kansalaisten luottamus toisiin on heikentynyt, ei tarkoita yhteisöllisen kulttuurin romahtamista. Sosiaalinen luottamus voi kaiken lisäksi perustua moraalittomuuteen. Esimerkkinä mainitaan mafia, jossa kyllä on sosiaalista pääomaa, mutta toiminta on rikollista (mt., 21). Ilmonen ja Jokinen (mt., 21) kritisoiivat Putnamin ehdotusten, joihin kuuluu esimerkiksi kansalaiskasvatus, epärealistisuutta. Myös Putnamin näkemyksiä yhdistyksistä demokratiaoppaana kritisoidaan. Perhe ja koulu merkitsevät ehkä yhdistyksiä enemmän (mt., 132). Toisaalta keskustelu kansalaisesta aktiivisena toimijana ulottuu Putnamin teoriaa laajemmalle (vrt. Dalton 2014, 16—17). Putnam ei Ilmonen ja Jokisen mukaan (2002, 130) ota ryhmäkäyttäytymisen vääristävää vaikutusta tarpeeksi huomioon. Australialainen diplomaatti Roland Rich (2017, 25) taas väittää Putnamin vain kääntäneen marxilaisen terminologian ylösalaisin, koneiden tilalle on vaihdettu ihmiset. Richin kritiikkiä voidaan pitää Putnamin sosiaalisen pääoman teoriaa yksinkertaistavana.

Putnam käsittää poliittisen luottamuksen samalla tavalla kuin Norris, luottamuksena poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin. Putnamin tutkimuksen lähtökohtana on kuitenkin kansalaisten väliset suhteet ja kansalaisyhteiskunnan rakenne. Norris tarkastelee Putnamia enemmän poliittista prosessia. Siksi sosiaalisella luottamuksella on Putnamin teoriassa niin suuri rooli. Ilmonen ja Jokisen kritiikistä huolimatta Putnamin teoria on mielenkiintoinen. On totta, että hän voisi ottaa enemmän huomioon puoluejärjestelmästä kumpuavia ryhmäintressejä (Ilmonen & Jokinen 2002, 130). Toisaalta Putnamiin kohdistuva kritiikki osoittaa, miten monisyisestä ilmiöstä luottamuksessa on kyse. Voihan kysymys yhteiskunnallisesta luottamuksesta liittyä pikemminkin uskontoon ja taloudellisiin lähtökohtiin (Inglehart 2002, 39) tai vähemmistöjäsenyyteen ja asuinalueeseen (Putnam 2000, 138).

2.3 Pierre Rosanvallon: Vastademokratia

Pierre Rosanvallonin vastademokratian teoria poikkeaa kahdesta edeltävästä teoriasta tarkastelemalla demokraattisen järjestelmän negatiivista luonnetta. Tässä alaluvussa käydään läpi aluksi Rosanvallonin poliittisen luottamuksen määritelmä, jonka jälkeen tarkastellaan hänen vastademokratian teoriaansa. Sen jälkeen pohditaan riippumattomien toimijoiden asemaa poliittisen luottamuksen kentällä. Vastademokratia on demokraattisen järjestelmän toinen puoli, jossa kansalaisten aktiivisuuden, osallistumisen ja äänestämisen sijasta valvotaan, torjutaan ja arvostellaan (Rosanvallon 2008, 26). Lopussa käydään lyhyesti läpi Norrisin, Putnamin ja Rosanvallonin teorioiden erot ja yhtäläisyydet.

2.3.1 Poliittinen luottamus

Pierre Rosanvallon on tarkastellut luottamukseen liittyviä ulottuvuuksia tuotannossaan. Luottamus on hänen mukaansa monimutkaisempi kokonaisuus kuin esimerkiksi legitimitetti, joka on luonteeltaan juridinen prosessi (Rosanvallon 2008, 23). Rosanvallon tukeutuu taloustieteilijänobelisti Kenneth Arrow'n määrittelemiін kolmeen tehtävään, jotka luottamuksen olisi täytettävä. Arrow'n mukaan luottamus "laajentaa legitimitetin käsitettä tuomalla pelkän menettelytavan rinnalle moraalisen ja sisällöllisen ulottuvuuden" (ref. Rosanvallon 2008, 23). Luottamus tarjoaa "vakiintuneen oikotien" (Rosanvallon 2008, 23). Esimerkiksi demokraattista ehdokasasettelua ei luottamuksen tarjoaman oikotien vuoksi tarvitse erikseen tai aikaa vievästi tarkistaa moneen otteeseen. (mt., 23.) Rosanvallon määrittelee luottamuksen olevan tietoa, joka auttaa hahmottamaan vastaan tulevia tilanteita (mt., 28).

Poliittisesta epäluottamuksesta Rosanvallonilla on laajempi repertuaari esimerkkejä. Poliittinen epäluottamus voi koskea ristiriitaa demokraattisesti valitun edustajan yksityiselämän ja julkisen elämän välillä (Rosanvallon 2008, 55). Hän pitää mainetta Putnamin tavoin pääomana (mt., 55—57). Poliittinen epäluottamus voi kohdistua edustajan pätevyteen (mt., 58). Toisaalta se voi olla koko järjestelmää vastaan kohdistettua idealistista ja vallankumouksellista vastarintaa (mt., 132—134). Poliittinen epäluottamus voi olla "vetäytymisen ja epäluulon politiikkaa" tai negatiivisen demokratian karkeinta lajia,

populismia, joka Rosanvallonin mukaan kumpuaa syvältä politiikanvastaisuudesta (mt. 146).

2.3.2 Vastademokratia

Rosanvallon käsittelee demokraattisen järjestelmän negatiivista puolta, vastademokrati-aa, samannimisessä teoksessaan. Se koostuu kolmesta osasta: valvonnasta, torjunnasta ja arvostelulle altistamisesta. (Rosanvallon 2008, 26.) Valvonta on kansalaisten valppautta ja kriittisyyttä (mt., 45). Torjunta on retrospektiivistä vallankäyttöä sen laajassa merki-tyksessä, kuten esimerkiksi kansan mielenosoitus epäoikeudenmukaisuutta vastaan (Rosanvallon 2008, 103; Van Aelst & Walgrave 2002, 465). Arvostelulle altistaminen viittaa Rosanvallonin mukaan arviointiin, joka on ”dokumentoitua, asiantuntevasti perus-teltua ja usein määrälliseen tietoon perustuvaa yksittäisten toimien tai laajemmin politiikan arvioimista” (Rosanvallon 2008, 58). Rosanvallon toteaa epäluulon olevan osa kansalaisaktivismia. Se toimii vastavoimana vaaleille, jolloin osoitetaan luottamusta. (Rosanvallon 2013, 330.) Vaaleihin osallistumisen syyt ovat kuitenkin moninaisia. Luot-tamuksen osoitus on vain yksi monista motiiveista. (Ks. esim. Teorell 2006, 797.)

Informaatiovaikuttamisen keinot hyväksikäyttävät Rosanvallonin kuvaamaa kansalaisten epäluuloa, toisin sanoen ne muodostavat poliittisen järjestelmän prosessiin häiriön. On-gelma syntyy silloin, kun kansalaisten epäluuloa manipuloidaan valheellisesti, jolloin vaaleissa äänestäminen ei olekaan informoitua. Euroopan kansanpuolueen (EPP) poliitti-nen neuvonantaja Juha-Pekka Nurvala (2016, 257) puhuu tiedon jakamisesta kansalaisille eräänlaisina informaatiomarkkinoina ja hän ilmaisee huolensa sellaisen dualistisen mallin kehittymisestä, jossa toisella laidalla kulutetaan korkealaatuista journalismia ja vastak-kaisella laidalla ollaan valheiden armoilla.

Siitä huolimatta, että internetiin on suhteellisen helppo päästä tietoyhteiskunnissa, niin poliittisia vaikutusmahdollisuuksia siellä näyttää käyttävän jo entuudestaan vauras, infor-moitu ja motivoitu yhteiskuntaluokka (Norris 2001, 218). Tämä tukee Nurvalan huomiota dualistisesta informaatiomarkkinamallista. Teoreettisesta katsannosta käsin asiaa tarkas-televa Rosanvallon pitää internetiä itsessään poliittisena muotona: ”Internet ei ole todel-lakaan pelkkä ’väline’, vaan se on valvontatehtävä itse; kaikkine mahdollisuuksineen,

mutta myös mahdollisine sivuilmiöineen, joista manipulaatio voi olla yksi”. (Rosanvallon 2008, 68—70.) Manipulaation uhka koskettaa yhtä lailla sosiaalista mediaa.

2.3.3 Riippumattomat toimijat

Erilaisten kriisiensä aikana demokratia on löytänyt monenlaisia ratkaisuja, joista on myöhemmin kehittynyt pidempikestoisia konventioita (Rosanvallon 2013, 14). Esimerkkinä toimivat riippumattomat toimielimet demokraattisessa järjestelmässä. Riippumaton toimielin voi vastata esimerkiksi valtion koetun toimimattomuuden ongelmaan tai kilpailullisen asetelman poliittisten puolueiden välillä luotuun kompromissiin. Samalla se voi kuitenkin luoda kierteen, jossa riippumattoman toimielimen alun perin valtuuttaneen valtion tai sen alaisen toimijaan kohdistuva luottamus tullaan kyseenalaistaneeksi. (Rosanvallon 2013, 128—129.) Riippumattomiin instituutioihin kohdistuva luottamus on poliittisesta luottamuksesta poikkeavaa (Newton 2001; ref. Kouvo 2014, 40; Ilmonen & Jokinen 2002, 148).

Rosanvallonin mukaan kansalaisilta kysyttiin mieluisinta selvityksentekijää esimerkiksi-kenaariossa, jossa ydinvoimalan riski realisoituu. Valinta kohdistui ylivoimaisesti itse-
näiseen tiedejärjestöön kansallisen ministeriön ja EU-tason toimijan sijasta. (Rosanvallon 2013, 130.) Tämä siitä huolimatta, että sillä ei ole virallista suhdetta ydinvoimaloiden toimintaan asiasta vastaavan ministeriön sijasta. Ajatushautomo Magman keräämässä aineistossa tätä riippumattomuutta tutkittiin väitteellä: “Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemasta.” (Borg 2018). Luottamusta riippumattomiin toimijoihin ei ole mielletty osaksi poliittisen luottamuksen empiiristä määritelmä (Grönlund & Setälä 2007, 403; Wiberg 1986, 143—144). Ei voida kuitenkaan sivuuttaa sitä tosiasiaa, etteikö luottamus riippumattomiin toimijoihin kuuluisi myös poliittisen luottamuksen kokonaisvaltaiseen ilmiöön.

Puolueettomien instituutioiden roolia voidaan kuvata merkittävänä (Kouvo 2014, 40). Rosanvallon kuvaa riippumattomien toimielinten kehitystä Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Ranskassa ja toteaa niiden perusteellisesti muuttaneen vallan kolmijakooppia. Riippumattomilla toimielimillä on ollut muun muassa rooli muun muassa korruption vastaisessa taistelussa ja perustuslaillisten haasteiden ratkaisemisessa (Rosanvallon

2013, 115—117.) Vuonna 2018 yhdysvaltalaiseen riippumattomien toimijoiden jatku-
moon lisättiin uusi toimija. Erikoissyöttäjä Robert Muellerin toimeksiantona om selvittää
Venäjän roolia vuoden 2016 presidentinvaaleissa. (U.S. Department of Justice 2018.)

Pierre Rosanvallonin vastademokratian teoria on peilikuva tai vastinpari verrattuna Pippa
Norrisin ja Robert D. Putnamin teorioihin. Kun Norris puhuu kyberoptimismista, vastaa
Rosanvallon siihen valvonnalla. Kun Putnam puhuu sosiaalisesta luottamuksesta, vastaa
Rosanvallon siihen torjunnalla. Rosanvallonin näkemys kuitenkin täydentää virtuaalisen
poliittisen järjestelmän kuvausta ja kansalaisten keskinäisen vuorovaikutuksen raken-
netta. Tässä teoreettisessa viitekehyksessä Rosanvallon tarjoaa kuitenkin ennen kaikkea
teoreettisen sillan informaatiovaikuttamisen ilmiöön ja mahdollisen selityksen sille, miksi
virtuaalista poliittista järjestelmää voidaan murentaa internetin ominaisuuksia hyväksi-
käyttämällä. Demokraattisen järjestelmän negatiiviset prosessit voivat kääntyä itseään
vastaan.

2.4 Informaatiovaikuttaminen

Ennen siirtymistä informaatiovaikuttamisen määrittelyyn, tunnistamiseen ja siihen varau-
tumiseen, on pantava merkille, että digitaalisen ympäristön väärinkäytöksistä ulkopuoli-
sen toimijan aiheuttamat vaikutusyritykset koostavat vain pienen osan (Lehto & Limnéll
2018, 182). Ulkopuolisten vaikutusyritysten taustalla voi olla esimerkiksi
äärioikeistolaisen maailmankuvan levittäminen (Love 2009, 456). Tässä alaluvussa
kuvataan laajemmin kyberympäristöä ja määritellään se toiminnan osa, jota voidaan
kutsua informaatiovaikuttamiseksi.

2.4.1 Informaatiovaikuttamisen ja hybridivaikuttamisen välinen suhde

Martti Lehto ja Jarno Limnéll (2017, 194) mieltävät kybersodankäynnin ja informaatio-
vaikuttamisen osaksi viimeaikaista sodankäynnin kehitystä, jossa on tapahtunut siirtymä
kineettisestä ei-kineettiseen, toisin sanoen fyysisestä sodankäynnistä virtuaaliseen sodan-
käyntiin. He listaavat perinteisen sodankäynnin ja modernin kybersodankäynnin eroja.
Niitä ovat esimerkiksi toimijoiden tunnistamisen vaikeus. Periaatteessa kaikki, jolla on
älylaite voivat mahdollisesti osallistua siihen esimerkiksi sosiaalisen median kautta.
Kybersodankäynnin operaatiota he kuvaavat aktiiviseksi ja pitkäkestoiseksi jaksoksi,

jossa on lyhyempiä suuren intensiteetin vaiheita. Dominanssia on vaikea hahmottaa tai määrittää verkkoympäristössä. (ma., 195.) Dominanssin vaikea hahmottaminen on linjassa Nyen huomiosta liittyen vallan diffuusioon (2010, 1).

Informaatiovaikuttaminen on hybrdivaikuttamisen kirjoon kuuluva kategoria (vrt. Jansson & Sihvonen 2018, 20). Hybrdivaikuttamisen ja informaatiovaikuttamisen voidaan katsoa kuuluneen informaationsodankäynnin repertuaariin jo 1900-luvulla esimerkiksi propagandan ja informaatio-operaatioiden muodossa (Huhtinen 2001, 166—167; Lehto & Limnell 2017, 185; Mikkola ym. 2018, 60; Pörsti 2017, 7—9; Wilner 2018, 310). Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa hybrdivaikuttaminen määritellään seuraavalla tavalla:

”Hybrdivaikuttamisella ymmärretään suunnitelmallista toimintaa, jossa valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija voi hyödyntää samanaikaisesti erilaisia sotilaallisia keinoja tai esimerkiksi taloudellisia tai teknologiaan perustuvia painostuskeinoja sekä myös informaatio-operaatioita ja sosiaalista mediaa, pyrkien vaikuttamaan kohteena olevan valtion heikkouksiin ja saavuttamaan omat tavoitteensa.”

(Valtioneuvoston kanslia 2016, 15.)

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon määritelmässä puhutaan sotilaallisista ja taloudellisista keinoista. Ne eivät välttämättä kuulu informaatiovaikuttamiseen kokonaisuuteen (Jansson & Sihvonen 2018, 21). Määritelmästä vain informaatio-operaatioita ja sosiaalista mediaa käsittelevä osio näyttäisi kuuluvan informaatiovaikuttamisen kategoriaan (vrt. Mikkola ym. 2018, 53—54). Hybrdivaikuttaminen ja informaatiovaikuttaminen ovat käsitteinä herättäneet keskustelua (ks. Mikkola ym. 2018, 19—20; Lehto & Limnell 2017, 191). Keskustelua käydään myös käsitteiden ”informaationsodankäynti” ja ”informaatiovaikuttaminen” välillä (Jantunen 2015, 60). Informaatiovaikuttaminen ei löydy esimerkiksi Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (Finto 2018). Informaationsodankäyntiin voidaan olettaa kuuluvan ”fyysinen ehto”, joka voi olla esimerkiksi menetetty ihmishenki. (Jansson & Sihvonen 2018, 11.) Informaatiovaikuttaminen on esimerkiksi toimijan tarkoituksellista yhteiskunnallisen vakauden heikentämistä vaikuttamalla olemassa oleviin kiistoihin tai jakolinjoihin (Mikkola ym. 2018, 62; Suojelupoliisi 2018). Tässä voidaan hyödyntää sosiaalisen median algoritmeja (Aaltola 2017, 3).

2.4.2 Informaatiovaikuttamisen luonne

Informaatiovaikuttamisesta on erilaisia muotoja. Informaatiovaikuttaminen voi olla esimerkiksi disinformaatiota ja psykologista propagandaa (Mikkola ym. 2018, 61; Pörsti 2017, 200—201). Se voi hyväksikäyttää kansalaisen perustuslain turvaamia oikeuksia, kuten sananvapautta, kokoontumis- ja yhdistysvapautta sekä vaali- ja osallistumisoikeuksia (Smith 2018). Informaatiovaikuttaminen voi olla tiedon manipulointia, hienovaraista näkökulmien muuntelua ja “paljon muutakin kuin pelkästään poliittikkoihin kohdistuvia kyberhyökkäyksiä” (Jansson & Sihvonen 2018, 21).

Informaatiovaikuttaminen on kontekstisidonnaista, mutta se voidaan tunnistaa identifioimalla informaation jakelun taustalla oleva taho ja aikeet. Kokonaistavoitteena voi olla esimerkiksi luoda “epäluottamusta tiedotusvälineisiin, perinteisiin puolueisiin ja ’eliittiin’, äänestysmenetelmiin sekä läntisiin organisaatioihin, joista tärkeimpiä ovat EU ja Nato.” (Pörsti 2017; ref. Mikkola ym. 2018, 61.) Virtuaalisessa ympäristössä korostuneet tavat käsitellä stereotypioita ja assimiloitua suhteessa keskusteluryhmään ovat mekanismeja, joita voidaan hyväksikäyttää (Keipi ym. 2017, 27).

Informaatiovaikuttaminen voidaan käsittää informaation “aseellistamisena”, jotta saavutetaan asetetut strategiset tavoitteet (Aaltola 2017, 3; Treverton ym. 2018, 46). Median rooli on keskeinen, sillä informaation ja sen jakeluun liittyy eräänlainen kaoottisuus ja arvaamattomuus (Jansson & Sihvonen 2018, 21). Informaatiovaikuttaminen kehittyy yhdessä teknologian kanssa ja sillä on yhteiskunnallisia seurauksia (Mikkola ym. 2018, 53).

“Informaatiovaikuttamisen tehostuneet keinot nivoutuvat yhteen poliittisen julkisuudenmuutosten kanssa, kun perinteiset tiedon auktoriteetit, tiede, koulutusjärjestelmä ja journalistinen media, ovat joutuneet aiempaa haastetumpaan asemaan. Yhdessä nämä muutokset tarjoavat sosiaalisen maaperän hybridihäirinnän informaatiovaikuttamista painottaville muodoille”.
(Mikkola ym. 2018, 53.)

Sosiaalisessa maaperässä, siis virtuaalisessa poliittisessä järjestelmässä, tapahtuvat muutokset tuottavat mahdollisuuksia, joihin voidaan informaatiovaikuttamisen keinoin tart-

tua. Elaine Yuan, Miao Feng ja Xiyuan Liu (2017, 4—5) kuvaavat Facebook-ryhmiä käsittelevässä verkostanalyysissään tätä ”mahdollisuurakenteena” (opportunity structure). Dynaamiset informaatiomassat tuottavat virratessaan lukemattomia mahdollisuuksia.

2.4.3 Informaatiovaikuttaminen ja virtuaalinen poliittinen järjestelmä

Informaatiovaikuttaminen voi kunnallispolitiikan tasolla tarkoittaa esimerkiksi opetussuunnitelmiin vaikuttamista, kunnallisvaaleihin kohdistuvaa toimintaa, paikallisia valeutisia, ulkomailta rahoitettua yhdistystoimintaa tai ulkomaisia ja/tai ulkomailta rahoitettuja paikallismedioita (Harjanne ym. 2018, 26). Listattuja keinoja yhdistää luottamukseen, median luotettavuuteen tai integraatioprosessiin kohdistuva vaikuttaminen ja muutosyritys.

Suomessa informaatiovaikuttamisoperaatioiden torjumisesta vastaa Valtioneuvoston kanslia (Valtioneuvoston kanslia 2018a). Suomi puolustautuu informaatiovaikuttamiselta muun muassa vahvalla peruskoulutustasolla, kokonaisturvallisuuden käsitteellä, joka tarkoittaa esimerkiksi kansalaisten osallistamista turvallisuuspoliittiseen agendaan ja näistä muodostuvalla vahvalla narratiivilla (Standish 2018; Pörsti 2017, 358—359). Naton on eritellyt raportissaan narratiiveja, joiden voidaan arvioida olevan liioiteltuja, valheellisia ja harhaanjohtavia laadukkaan julkisen keskustelun kannalta (Bērziņa ym. 2018, 61). Suomalaisille virkamiehille tarjotaan lisäkoulutusta informaatiovaikuttamisen uhkaan varautumiseen (Valtioneuvoston kanslia 2018b).

Edellä mainittuja elementtejä informaatiovaikuttamisesta ei ole huomioitu Pippa Norrisin virtuaalisen poliittisen järjestelmän kuvauksessa. Siinä oletetaan, että syöte poliittiseen järjestelmään tulee ainoastaan kansalaisilta tai ainakin ulkopuolisen syötteen roolia vähätellään. Tässä mielessä kaivattaisiin teoreettista päivitystä siihen, miten informaatiovaikuttamisen tapaiset manipulaation keinot otettaisiin paremmin huomioon pohdittaessa demokratian toimivuutta järjestelmätasolla. Myöskään Putnamin teoriassa ei huomioida sellaista tilannetta, jossa polarisaatiota kärjistetään poliittisen yhteisön ulkopuolelta. Rosanvallonkin on kuvannut vastademokratiaan liittyvien menetelmien olemassaoloa lähinnä kansalaisten keskuudessa. Internetistä puhuessaan hän tosin tunnustaa sen tulevan

sivuvaikutuksineen, joita on esimerkiksi informaatiovaikuttamisen hyödyntämä manipulaatio.

Mikäli hyväksytään Valtioneuvoston käsitys informaatiovaikuttamisen ilmiöstä ja Ulkopoliittisen instituutin tutkijoiden havainnot sen vaikutusten laajuudesta, voidaan yhteenvetona huomauttaa kolmesta asiasta suhteessa tämän tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Ensinnäkin Norrisin järjestelmä on periaatteessa suljettu. Ulkopuolinen syöte olisi voitava huomioida paremmin eri portaiden jokaisessa nivelkohdassa. Toiseksi Putnam vaikuttaa aliarvioivan ulkopuolisen toimijan vaikutuksen ihmisten väliseen luottamukseen. Ulkopuolisen valtiollisen tai ei-valtiollisen toimijan etuihin voi kuulua toisen yhteiskunnan kahtiajaon syventäminen. Kolmanneksi virtuaalisessa poliittisessa järjestelmässä tapahtuvat muutokset luovat uusia mahdollisuuksia informaatiovaikuttamiselle. Internet on oma poliittinen muotonsa, joka kehittyy nopeasti verrattuna vain fyysisten toimien poliittisiin järjestelmiin. Virtuaalisen poliittisen järjestelmän häiriö olisi hyvä tunnistaa ja rajata toimenpiteitä varten.

3 Aineisto

Teoreettisen esittelyn jälkeen siirrytään tarkastelemaan varsinaista aineistoa. Tässä tutkielmassa tarkastellaan ”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017”-aineistoa, joka on ladattu ja saatu käyttöön Yhteiskuntatieteellisestä tietovarokistosta (Borg 2018). Aineisto kerättiin Taloustutkimus Oy:n haastatteluilla ja vastaajia oli 1000. Taloustutkimus Oy:n keräämää aineistoa voidaan pitää Yhteiskuntatieteellisen tietovarokiston mukaan valtakunnallisesti edustavana. Haastattelun vastaajat on poimittu muun muassa väestörekisteristä. (Mt., 3.)

Aineistoa on analysoitu teoksessa ”Demokratian kohtalo”, joka keskittyy avaamaan suomalaisten suhtautumista monikulttuurisuuteen ja kaksikielisyyteen (Borg 2017a). Aineistossa on kuitenkin aineksia muuhunkin. Monikulttuurisuuden lisäksi kyselytutkimuksessa on kysytty suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä, uskosta poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiin ja koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan (Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017). Kansalaisten demokratiakäsityksistä ja yhteiskunnallisista mielipiteistä on mahdollista heijastaa tällä aineistolla kaksikielisyyttä ja monikulttuurisuutta laajempia ilmiöitä, esimerkiksi syventymällä poliittisen luottamuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan väliseen suhteeseen.

”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineiston yhteydessä on kerätty vastaava ruotsinkielinen, noin viidensadan vastaajan, aineisto. Tässä tutkimuksessa käytettävä suomenkielinen aineisto sisältää ruotsinkielisiä vastaajia kuitenkin valtakunnallisesti oikeassa suhteessa (Borg 2017a, 123). Kahdesta aineistosta on siis valittu toinen, mutta sitä voidaan pitää valtakunnallisesti edustavana. Aineiston käsittelyssä noudatetaan annettua ohjetta aineiston hävittämisestä tutkimuksen jälkeen (Borg 2018). Jotta kyselyn vastaajat pysyvät tunnistamattomina, Yhteiskuntatieteellinen tietovarokisto on poistanut muuttujat, jotka mittasivat postinumeroita, kuntatietoja ja harvinaisia äidinkieliä (vrt. Koivisto & Serlo 2017, 1).

3.1 Muuttujat

”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineisto on 25 väitteen kysely, jossa vastaaja arvioi väitteitä neliportaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä – 4 = täysin samaa mieltä). Lisäksi kyselyssä on kysytty taustatietoina muun muassa ikää, sukupuolta, koulutustasoa ja poliittista suuntautumista. Taulukossa 1 on listattu kyselyn väittämät sekä nimetty ne erikseen tutkimusta varten.

Taulukko 1. Tutkimuksen muuttujat ja väittämät

MUUTTUJA	VÄITTÄMÄ
Äänestäjien mahdollisuus vaikuttaa	1) Suomessa eduskuntavaalien äänestäjillä on aito mahdollisuus vaikuttaa harjoitettavaan politiikkaan.
Helppo löytää puolue	2) Minun on helppoa löytää itselleni sopiva puolue tulevaisuuden kuntavaaleissa.
Valta riippumattomille asiantuntijoilla	3) Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemasta.
Ei tarvetta kansanäänestyksille	4) Suomi ei tarvitse kansanäänestyksiä, koska kansan valitsevat edustajat toimivat eduskunnassa.
Kansalaisaloite toimiva	5) Vuonna 2012 Suomessa otettiin käyttöön kansalaisaloite, jolla vähintään 50 000 äänioikeutettua voi tehdä lakialoitteen eduskunnalle. Väite: Kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa.
Kansalaisten kokema informaatio-vaikuttamisen uhka	6) Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.
Luottamus perinteiseen mediaan	7) Luotan enemmän perinteiseen mediaan (lehdistöön, radioon ja televisioon) kuin sosiaaliseen mediaan (esimerkiksi Twitter, Facebook, blogit).
EU-jäsenyys myönteinen	8) Euroopan unionin jäsenyys on ollut Suomelle yleisesti ottaen myönteinen asia.
Pohjoismaisen turvallisuus-yhteistyö	9) Suomen tulee vahvistaa pohjoismaista yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.
Nato-myönteisyys	10) Suomen tulee liittyä NATOn jäseneksi.
Venäjä turvallisuusuhka	11) Venäjä muodostaa turvallisuusuhan Suomelle.
Kaksikielisyys jatkossakin	12) Suomessa pitää jatkossakin olla kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi.
Monikulttuurisuus-myönteisyys	13) Toivon, että Suomi olisi monikulttuurinen maa, jossa suhtaudutaan suvaitsevasti muista maista tuleviin ihmisiin, joilla on eri uskonto ja erilaiset elämäntavat.
Maahanmuuttokriittisyys	14) Suomi vastaanotti viime vuonna (2016) yli 32 000 turvapaikanhakijaa. Hallitus teki oikein, kun se kiristi maahanmuuttoa ja palauttaa ne henkilöt takaisin lähtömaihin, joille ei myönnetty turvapaikkaa.
Eriarvoistumisen uhka	15) Kasvava eriarvoistuminen ihmisten välillä uhkaa yhteiskuntaamme.
Ei erityiskohtelua vähemmistöille	16) Vähemmistöt eivät tarvitse erityiskohtelua.
Palveluja kielivähemmistöille	17) Kielivähemmistöjen palvelut tulisi säilyttää nykyisellä tasolla.
Suomessa ei korruptiota	18) Suomessa ei ole käytännössä lainkaan korruptiota eikä hyvä veli – verkostoja.

Suomessa turvallista	19) Suomessa on turvallista elää.
Alueiden tasapuolinen kehitys	20) Suomen kaikkia alueita tulee kehittää tasapainoisesti.
Epäluottamus politiikkoihin	21) Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä.
Ymmärrys politiikasta	22) Omasta mielestäni ymmärrän melko hyvin tärkeitä poliittisia kysymyksiä.
Halu vaikuttaa kansalaisjärjestöissä puolueiden sijaan	23) En halua ensisijaisesti vaikuttaa politiikkaan puolueiden vaan muiden kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaistoiminnan kautta.
Terrorismi ei uhkaa Suomea	24) Terrorismi ei uhkaa Suomea.
Demokratia toimii hyvin	25) Mielestäni suomalainen demokratia toimii nykyisin hyvin.

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on selvittää, miten poliittista luottamusta voi operationalisoida tästä aineistosta tilastotieteellisiä analyyseja varten. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, millaisia eroja suomalaisten kokemassa informaatiovaikuttamisen uhassa on sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan. Lopuksi tutkimuksessa tarkastellaan, minkälainen yhteys kansalaisten poliittisella luottamuksella on heidän kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan Suomessa. Poliittisen luottamuksen analyyseja varten käytetään kyselyn kaikkia väittämiä paitsi väittämää 6, jota käytetään informaatiovaikuttamisen koetun uhan mittarina. Taustamuuttujista tarkastellaan ikää, koulutusta ja sukupuolta.

3.2 Vastaajat

Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusjoukko koostuu Manner-Suomen 18-79-vuotiaista suomalaisista. Vastaajajoukkoa on verrattu vuoden 2017 lopussa Manner-Suomessa asuviin 18-79-vuotiaisiin äidinkielineen kotimaisia kieliä puhuviin henkilöihin, joita on yhteensä noin 3,8 miljoonaa (SVT 2018). Miehet ja naiset ovat aineistossa tasapuolisesti edustettuna (ks. taulukko 2), vaikkakin Suomen väestössä naisia on hieman miehiä enemmän (SVT 2018).

Taulukko 2. Vastaajien sukupuoli

Sukupuoli	N	% Aineisto	% Väestö
Nainen	496	49,6	50,3
Mies	504	50,4	49,7

Kyselyyn vastanneiden asuinalue vastaa kutakuinkin alueellista väestöjakaumaa. Uusi-maa on kokoonsa nähden aineistossa hienoisesti aliedustettuna. (Tilastokeskus 2018.)

Vastaajajoukon vertailu Suomen väestöön taulukossa 3 osoittaa, että ikäryhmät 18-24, 35-44, ja 45-54-vuotiaat ovat aineistossa aliedustettuna. Sen sijaan yli 55-vuotiaat ovat aineistossa yliedustettuna. (SVT 2018.) Tämä voi johtua monesta syystä, kuten esimerkiksi tutkimuksen toteuttamisen aikaan vastaajien priorisoimasta ajankäytöstä. Ikää voidaan luokitella monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa pitäydittiin Magman tekemässä jaottelussa esimerkiksi vertailtavuuden vuoksi.

Taulukko 3. Vastaajien ikä

Ikäryhmät	N	%	%
		Aineisto	Väestö
18-24	99	9,9	10,7
25-34	163	16,3	16,0
35-44	148	14,8	15,8
45-54	144	14,4	16,8
55-64	206	20,6	18,2
65-	235	23,5	22,6
tieto puuttuu	5	0,5	

Vastaajien koulutustaustaa voi jaotella eri tavoilla (ks. Taulukko 4). Yliopisto- ja ammattikorkeakoulu voitaisiin yhdistää esimerkiksi korkeakoulutusasteeksi, kuten Suomen väestöä käsittelevissä tilastoissa tehdään (SVT 2018). Ylemmän korkeakouluasteen suorittaneita on Suomessa 11,3% ja alemman korkeakouluasteen suorittaneita 12,5% (SVT 2018). Kyselyyn vastanneista 38,1 % oli korkeakoulutettuja eli aineistossa korkeakoulutetut näyttävät olevan suhteellisesti paremmin edustettuna verrattuna todelliseen tilanteeseen. (Findikaattori 2018; SVT 2018.) Alimman korkeakouluasteen suorittaneita on Suomessa 10,5% ja toisen asteen suorittaneita on 46,1% (SVT 2018). Kyselyyn osallistuneiden koulutustaso näyttää seuraavan jotakuinkin valtakunnallista jakaumaa. Tutkimuksessa haluttiin tutkia kuitenkin esimerkiksi yliopistotaustaisten ja ammattikorkeakoulutaustaisten suhtautumisen välisiä eroja, joten ne on päätetty pitää toisistaan erillään. Samasta syystä ei muodostettu esimerkiksi toisen asteen ryhmää, jotta lukiotaustaisten ja ammattikoululaisten suhtautumisen välisiä mahdollisia eroja voitaisiin tarkastella.

Taulukko 4. Vastaajien koulutus.

Koulutus	N	% Aineisto
Yliopisto/korkeakoulu	240	24,0
Ammattikorkeakoulu	141	14,1
Opistotaso	140	14,0
Ylioppilas tai lukio	103	10,3
Ammattikoulu	248	24,8
Peruskoulu/kansakoulu	128	12,8
Yhteensä	1000	100

4 Menetelmä

Luku aloitetaan tarkastelemalla koetun informaatiovaikuttamisen uhan ominaisuuksien tarkastelutapa. Tämän jälkeen perustellaan aineistolähtöisen eksploratiivisen faktorianalyysin valinta aineiston pääasialliseen käsittelyyn ja kyseisen tilastollisen menetelmän jälkeen toteutettu logistinen ordinaaliregressio. Logistisella ordinaaliregressiolla pyritään vastaamaan tutkielmalle asetettuun tutkimuskysymykseen siitä, millainen yhteys koetun informaatiovaikuttamisen uhkan määrällä on poliittiseen luottamukseen. Tutkimus toteutetaan SPSS-tilasto-ohjelmiston versiolla 25.

Tällä aineistolla voidaan tulkita, havaita ja tarkkailla mahdollisia skenaarioita, mutta on miltei mahdotonta esimerkiksi selittää kattavasti syy-seuraussuhteita tai tehdä kiveen hakattuja oletuksia ihmisten käyttäytymisestä (Metsämuuronen 2011, 35—36). Tiede kuitenkin ”korjaa itse itseään” (Metsämuuronen 2011). Faktoihin ja aiempaan tieteelliseen kirjallisuuteen tukeutuen on mahdollista askel askeleelta tuoda uusia näkemyksiä ja tuottaa lisäarvoa kertyneillä tutkimustuloksilla tieteelliseen keskusteluun, josta elinkaari kytkeytyy jälleen tieteelliseen elinkulkuun (Wrench ym. 2013, 15). Tämä tutkielma ja sen tulokset eivät siis välttämättä ole mullistavia, mutta toimivaksi todetulla tutkimusrakenteella on suhteellisen turvallista jatkaa eteenpäin (ks. Esim. Dutton & Shephard 2006; Reuter & Spielhofer 2016).

Aineisto on saatu käyttöön Yhteiskunnallisesta tietoaarkistosta Ailasta 10.9.2018. Yhteiskunnallisessa tietoaarkistossa on muitakin mielenkiintoisia aineistoja käytettävissä, kuten European Social Survey tai Eduskuntavaalitutkimus, mutta niissä ei ollut käsitelty kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa. Tämän vuoksi tutkimuksessa käytetään ”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineistoa. Tutkimuksessa käytetään väittämiä 1 – 25 sekä taustamuuttujia kuten ikää, sukupuolta ja koulutusta. Ikää, sukupuolta ja koulutusta hyödynnetään taustamuuttujina suomalaisten poliittisen luottamuksen tasoa kuvattaessa (Borg, Kestilä-Kekkonen & Westinen 2015). Tilastolliset analyysit on tehty pääasiassa syksyllä 2018, joskin ne ovat tarkentuneet sekä teoreettisen että empiirisen ymmärryksen lisääntyessä. Poliittisen luottamuksen tunnistaminen ja sen hyödyntäminen jatkoanalyysissä tarkentuu läpi tutkielman elinkaaren.

4.1 Ristiintaulukoinnit ja elaboraatiot

Eräät tilastolliset analyysimenetelmät edellyttävät muuttujien normaalijakautuneisuutta, joten tutkimuksessa tarkastellaan mielipideasteikollisten muuttujien vastausten asettumista normaalijakaumalle eli niin sanotulle Gaussin käyrälle (Wrench 2013, 173—174). Tutkimuskysymys 3 liittyy suomalaisten kokemuksiin eroihin informaatiovaikuttamisen uhassa iän, koulutuksen tai sukupuolen mukaan. Näitä voidaan tutkia yksinkertaisimmillaan ristiintaulukoinneilla, sillä ne kertovat muuttujien välisestä tilastollisesta yhteydestä ja korrelaatiosta (Metsämuuronen 2011, 357). Tutkimuskysymysten lisäksi on syytä asettaa tilastollisten menetelmien tueksi hypoteeseja. Kussakin vaiheessa asetetaan nollahypoteesi, jonka tilastollinen menetelmä joko vahvistaa tai ei vahvista (vrt. Wrench ym. 2013, 340).

Ristiintaulukointia voidaan elaboroida eli tarkentaa. Näin tehdään, kun halutaan tarkastella koetun informaatiovaikuttamisen vaihtelevuutta iän mukaan erikseen naisilla ja miehillä. Sama toistetaan tarkastellessa koetun informaatiovaikuttamisen vaihtelevuutta koulutustason mukaan erikseen miehillä ja naisilla. Tämän tarkoituksena on syventää analyysiä. Parhaimmillaan eri ikäryhmien tai koulutustasojen eroja informaatiovaikuttamisen koettuun uhkaan voidaan osoittaa tarkemmin ryhmiteltynä miesten ja naisten osalta.

Ristiintaulukoinnissa tilastollinen merkitsevyys voidaan osoittaa *khii-toiseen-testillä* (tunnetaan myös merkillä χ^2). Mitä suurempi khii-toiseen-arvo, sen suurempi ero todennäköisesti on (Wrench 2013, 346). Tieteilijöiden välillä on jonkin verran keskustelua siitä, mikä on sopiva arvo, mutta yleisesti sopivin raja-arvoina pidetään $p < 0,01$; $p < 0,005$ ja $p < 0,001$ osoittamaan tilastollisen merkitsevyyden tasoja: $p < 0,01$ = heikko tilastollinen merkitsevyys, $p < 0,005$ = tilastollinen merkitsevyys ja $p < 0,001$ = vahva tilastollinen merkitsevyys (mt., 350). Tilastollisen merkitsevyyden kuvataan myös olevan tilannekohtaista (Allison 1999, 58).

Korrelaatio on eri asia kuin kausaalisuus (Wrench ym. 2013, 419). Korrelaatio ilmaisee kahden tekijän välillä olevan tilastollisen yhteyden, eikä niiden välistä syy-seuraus-suhdetta (mt., 419). Tässä tutkielmassa ristiintaulukointien ja niiden elaboraatioiden yhtey-

dessä keskustellaan niiden välisistä tilastollisista korrelaatioista. Yhteys voi johtua monenlaisista asioista. Sen sijaan tässä tutkielmassa käytettävällä logistisella regressioanalyysillä voidaan pyrkiä selittämään tai ennustamaan haluttua ilmiötä. Saman tyylistä logistista regressioanalyysia käytetään muun muassa lääketieteellisessä tutkimuksessa ihmisen odotettavissa olevan elinajan laskemiseen. (Metsämuuronen 2011, 744.)

4.2 Eksploraatiivinen faktorianalyysi

Aineiston tarkempaan käsittelyyn käyttökelpoinen väline on *eksploraatiivinen faktorianalyysi*. Faktorianalyyseja voidaan tehdä kahdella eri tavalla, eksploraatiivisesti ja konfirmatorisesti (Holmes Finch 2013, 167; Wrench ym. 2013, 472). Konfirmatorinen faktorianalyysi toimii siten, että olemassa oleva teoria kyetään teorian pohjalta muodostetulla nollahypoteesilla tutkimuksessa joko vahvistamaan tai hylkäämään (Wrench ym. 2013, 472). Tässä tutkielmassa on päädytty tekemään aineistolähtöinen eksploraatiivinen faktorianalyysi, jotta aineistosta pystytään nostamaan sen ainekset kokonaisuudessaan ilmi, jatkoanalyysiäkin ajatellen (Holmes Finch 2013, 167; Tabachnick & Fidell 2012, 25). Eksploraatiivista faktorianalyysia voidaan pitää orgaanisena tapana löytää aineistosta piileviä asenteita. Se antaa kaikille faktorianalyysiin asetetuille muuttujille numeerisen arvon, jonka pitäisi paljastaa aineistossa latentit muuttujat eli piilevät asenteet. Se ei aseta varsinaisia vaatimuksia teoreettiselle viitekehykselle, mutta edellyttää tutkijalta tulkintaa muodostuneista faktoriratkaisuista. (Brown 2006; ref. Holmes Finch 2013, 167.)

Eksploraatiivinen faktorianalyysi on käyttökelpoinen silloin, kun ei ole yksimielisyyttä tai riittävää teoreettista selvyyttä ilmiön taustalla ja muuttujista ei ole muodostettavissa yhtäläistä kokonaisuutta. Ehdot täyttyvät tämän tutkielman osalta. Samoin menetelmä sopii tämän aineiston mielipideasteikollisten muuttujien tulkintaan (Metsämuuronen 2011, 148). Informaatiovaikuttamisen koetusta uhasta ja sen yhteydestä kansalaisten poliittiseen luottamukseen ei näyttäisi olevan varsinaista tutkimusta, joskin aihetta on sivuttu jonkin verran (vrt. Harjanne ym. 2018; Mikkola ym. 2018; Kouvo 2014).

Eksploraatiivinen faktorianalyysi tuottaa muuttujista ”lineaarisia kombinaatioita” eli yksinkertaistaen eksploraatiivinen faktorianalyysi havainnoi numeerisesti muuttujien etäisyyksiä toisistaan koordinaatistossa. Faktorit muodostuvat syntyvään ”*faktorimatriisiin*”,

josta ne ovat tulkittavissa muuttujien *faktorilatauksista*. (Tabachnick & Fidell 2012, 613.) Ennen eksploratiivista faktorianalyysyä tutkittavien muuttujien 1 – 5 ja 7 – 25 “En osaa sanoa”- vastaukset merkitään puuttuvaksi faktorianalyysin laadun parantamiseksi. Tutkittavien muuttujien normaalisuus ei ole ehdoton vaatimus. (mt., 618.)

Faktorianalyysi toteutetaan tässä tutkimuksessa SPSS-ohjelmistolla asetuksilla *maximum likelihood* ja rotaatiolla *varimax*. Rotaatiovaihtoehtoja voisivat olla esimerkiksi “principal axis factoring” PAF, mutta maximum likelihood on myös suosittu ja käyttökelpoinen faktorianalyysissä (Holmes Finch 2013, 170). Rotaatioita voidaan tehdä useampia eri laatuksia. Varimax eli ortogonaalinen rotaatio ja Promax eli “oblique”-rotaatio kuuluvat faktorianalyysin käytetyimpiin rotaatioihin. Faktorit 1 ja 2 korreloivat keskenään jonkin verran, mutta eivät merkittävästi, jotta Varimaxista luovuttaisiin. Toisaalta yksi vaihtoehto olisi myös tehdä useampi rotaatio, joita vertailla keskenään. (ma., 173.) Ortogonaalinen rotaatio “maksimoi” aineistosta “korkeat” ja “minimoi pienimmät” faktorilataukset (Tabachnick & Fidell 2012, 625.) Tämä sopii aineiston selkeämpään käsittelyyn verrattuna monen eri rotaation yksityiskohtaiseen vertailuun.

4.3 Logistinen ordinaaliregressio

Eksploratiivisen faktorianalyysin jälkeen tutkimusta jatketaan tekemällä *logistinen ordinaaliregressio* (Metsämuuronen 2011, 710). Faktorianalyysistä pois jätetty kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka on selitettävänä muuttujana. Tuotetut faktoripistemuuttujat sisällytetään logistiseen ordinaaliregressioon samoin kuin aineiston taustamuuttujat (ikä, sukupuoli ja koulutus). (Harrel 2001, 311; Hosmer, Lemeshow & Sturdivant 2013, 269; O’Connell 2006, 1.) Vaihtoehtoina ovat lineaarinen regressioanalyysi mutta aineiston muuttujat eivät ole lineaarisia (Wrench ym. 2013, 442). Toisaalta vaihtoehtona olisi logistinen regressioanalyysi, tai binäärinen regressioanalyysi, mutta tällöin muuttuja pitäisi koodata ns. dummy-muuttujaksi, jolloin neliportaisella asteikolla mitattu kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka sieventyisi dikotomiaksi eli kahdeksi lopputulemaksi. Logistinen regressioanalyysi soveltuu Metsämuuronen mukaan hyvin esimerkiksi talous- tai lääketieteeseen. (Metsämuuronen 2011, 744.) Toki sitä voitaisiin käyttää tässäkin yhteydessä, mutta logistinen ordinaaliregressio vaikuttaa sopi-

vammalta menetelmältä, sillä olennaista informaatiota olisi vaarassa hävitä logistisessa regressioanalyysissä.

Kansalaisen kokeman informaatiovaikuttamisen uhan ominaisuuksia tutkitaan seuraavassa luvussa ristiintaulukoinneilla ja sen elaboraatioilla. Mielipideasteikollisista muuttujista 1 – 5 ja 7 – 25 todetaan eksploratiivisella faktorianalyysillä neljä dimensiota: poliittinen luottamus, turvallisuuspoliittinen resilienssi, suhtautuminen monikulttuurisuu-teen ja kaksikielisyyteen. Dimensioista luodaan faktoripistemuuttujat. Lopuksi toteutetaan logistinen ordinaaliregressio.

5 Kuvaileva analyysi

Tässä luvussa kuvataan ristiintaulukointeja ja niiden elaboraatioita edellisessä luvussa esitettyjen tilastollisten menetelmien avulla. Tulosten kuvailu aloitetaan aineiston kuvailusta, josta siirrytään ristiintaulukointien kuvailuun. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

TK1: Miten kansalaisten poliittinen luottamus on yhteydessä koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan?

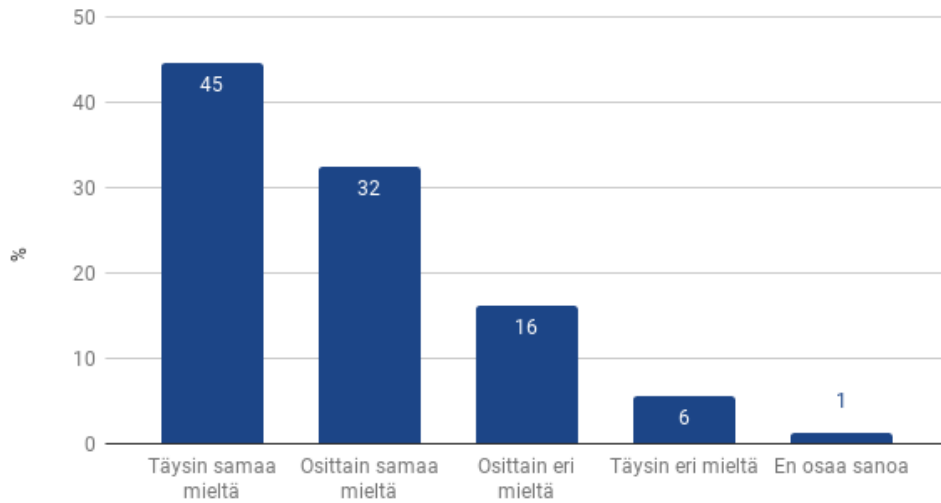
TK2: Miten poliittista luottamusta käsitteellistetään teoreettisessa kirjallisuudessa?

TK3: Missä määrin sukupuoli, iällä ja koulutuksella voidaan selittää eroja suomalaisten kokemassa informaatiovaikuttamisen uhassa?

5.1 Koettu informaatiovaikuttamisen uhka ja nollahypoteesit

Kolmogorov-Smirnovin ja Shapiro-Wilkin normaalisuustestien mukaan mielipide- ja järjestysasteikolliset väitteet 1 – 25 noudattavat normaalijakaumaa, mutta ne näyttävät kuitenkin vinoutuneilta (vrt. Metsämuuronen 2011, 366). Kuviosta 2 voidaan havaita, mitä vinouma vastauksissa käytännössä tarkoittaa. Suurin osa, 77 % vastaajista, kokee verkkotrollit, häiriköinnin, propagandan levittämisen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset vakavaksi uhaksi suomalaiselle demokratialle. 45 % oli väitteen kanssa täysin samaa mieltä. 22 % vastaajista oli eri mieltä, joista 6 % oli väitteen kanssa täysin eri mieltä.

”Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”

Kuvio 2. Kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka.

Kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhan yhteyttä on mahdollista tarkastella suhteessa taustamuuttujiin eli sukupuoleen, ikään ja koulutukseen. Taustamuuttujien ristiintaulukointien (taulukot 5 – 7) nollahypoteesi sukupuolen, iän ja koulutuksen suhde kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamiseen on se, että ne eivät korreloi keskenään. Nollahypoteesien vastaisesti kaikki edellä mainituista ristiintaulukoinneista ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

5.1.1 Sukupuolen vaikutus

Taulukossa 5 väitteen yhteyttä tarkastellaan ristiintaulukoinnilla sukupuolen mukaan. Taulukko on tilastollisesti merkitsevä tasolla $p = 0,001$. Naiset olivat miehiä hieman useammin huolissaan informaatiovaikuttamisen aiheuttamasta uhasta. Miehet taas olivat naisia hieman useammin eri mieltä esitetyn väittämän kanssa. Ryhmien välinen ero osittain samaa mieltä olevien välillä on viisi prosenttiyksikköä. Miehiin verrattuna, naiset useammin eivät osanneet kertoa kantaansa ilmiöön. Se, että yksilö on vastannut ”en osaa sanoa” voi johtua monesta syystä: ilmiön laajuudesta, ilmiön ymmärryksestä, ilmiön yksilöllisestä kokemuspinnasta. Taulukosta 5 mainitut havainnot ovat mielenkiintoisia. Ne ovat johdonmukaisia Tilastokeskuksen tulosten kanssa, joiden mukaan naiset ovat systemaattisesti hieman miehiä useammin huolissaan tietoturvauhista (SVT 2010). Miesten ja naisten erot eivät kuitenkaan näytä tässäkään yhteydessä suurehkoilta.

“Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä
Nainen	46%	35%	16%	3%	2%	100%
Mies	44%	30%	17%	9%	1%	100%

Taulukko 5. Miesten ja naisten suhtautuminen informaatiovaikuttamisen uhkaan. $p = 0,001$

5.1.2 Iän vaikutus

Kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan yhteyttä tarkastellaan taulukossa 6 eri ikäryhmien mukaan. Taulukko on tilastollisesti merkitsevä tasolla $p < 0,001$. Vanhimmat ikäryhmät (55-64-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat) olivat muihin ikäryhmiin verrattuna useammin samaa mieltä väittämän kanssa. 25-44-vuotiaat olivat verrattuna muihin ryhmiin useammin erimielisiä väittämän kanssa. Tähän tutkimukseen vastanneista 25-34-vuotiaista 9% oli täysin eri mieltä väittämän kanssa. Nuorimmat (18-24-vuotiaat) eivät osanneet useammin kertoa kantaansa väittämään verrokkiryhmiin verrattuna. Jopa 60% yli 65-vuotiaista oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Yli 65-vuotiaista vain murto-osa turvautuu informaation etsimisessä internet-lähteisiin vaalikampanjan aikana. (Borg & Moring 2005, 70; ref. Pessala 2009, 187). Osa tähän tutkimukseen vastanneista yli 65-vuotiaista ei välttämättä ole koskaan tukeutunut internet-lähteisiin esimerkiksi äänestyspäätöksiä tehdessään. Tällä osalla saattaa olla informaatiovaikuttamisen keinoista toisen käden lähteistä muodostuva mielikuva.

“Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä
18-24	38%	32%	18%	8%	3%	100%
25-34	25%	38%	28%	9%	1%	100%
35-44	32%	38%	23%	7%	1%	100%
45-54	43%	35%	16%	4%	1%	100%
55-64	55%	30%	9%	5%	1%	100%
65-	60%	26%	9%	3%	1%	100%

Taulukko 6. Ikäryhmät ja koettu informaatiovaikuttamisen uhka. $p < 0,001$

Taulukosta 6 voidaan tulkita, että mitä vanhempia ollaan, niin sitä todennäköisemmin väittämän kanssa ollaan täysin samaa mieltä. Kielteisimmin väittämään suhtautuivat 25-34-vuotiaat, joista noin kymmenesosa on täysin eri mieltä väittämän kanssa. 25-34-vuotiaat erottuivat kriittisenä ryhmänä mitattaessa heidän luottamustansa Suomen politiikkoihin, eduskuntaan, hallitukseen ja puoleisiin, toisin sanoen poliittista luottamusta (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016, 386). 25-39-vuotiaat suomalaiset toivoivat Eurobarometrissä verrokkiryhmiään vähemmän turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyviä kampanjateemoja vuonna 2019 pidettäviin Euroopan parlamenttivaaleihin (Eurobarometri 2018b, 28). Lisäksi 25-34-vuotiaat suomalaiset hakeutuivat vaalikampanjan aikana muita useammin suoraan ehdokkaan internet-sivustolle (Borg & Moring 2005, 70; ref. Pessala 2009, 187), mikä voi kieliä portinvartijoiden välittämän tiedon katvealueesta vaalikampanjan aikana. Syitä 25-34-vuotiaiden kriittiseen suhtautumiseen on hankala arvioida. Tällä ikäryhmällä saattaa olla taipumus käsittää informaatiovaikuttamisen ilmiö muista poikkeavalla tavalla.

5.1.3 Koulutuksen vaikutus

Taulukossa 7 esitetyllä koulutuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen uhalla on tilastollinen merkitsevyys tasolla $p = 0,001$. Hieman yllättäen 62% vain peruskoulun käyneistä oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Lukiotaustaiset olivat muita ryhmiä useammin täysin eri mieltä väittämän kanssa. Yliopistotaustaiset ja ammattikorkeakoulutetut

olivat muihin ryhmiin verrattuna useammin osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Muuten yliopistotaustaisten ja ammattikorkeakoulun käyneiden ja välillä oli kautta linjan muutamien prosenttiyksikköjen eroja.

“Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä
Yliopisto	41%	38%	18%	3%	1%	100%
AMK	36%	37%	21%	5%	1%	100%
Ylioppilas/lukio	34%	32%	21%	10%	3%	100%
Opistotaso	47%	28%	16%	7%	1%	100%
Ammattikoulu	47%	34%	14%	6%	0%	100%
Peruskoulu	62%	21%	9%	6%	2%	100%

Taulukko 7. Koulutustaso ja koettu informaatiovaikuttamisen uhka. $p = 0,001$

Yllättävää taulukossa 7 on lukiotaustaisten suhteellisen kriittinen suhtautuminen väittämään. Esimerkiksi ammattikoululaisten olisi odottanut suhtautuvan väittämään lukiolaisia kriittisemmin johtuen koulutuksen käytännönläheisemmästä otteesta. Voi olla, että tiedonlähteiden monipuolisuus lisää suhtautumisen sävyeroja, myös kriittisiä äänenpajia, koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan. Yleisenä trendinä voidaan tässä tutkimuksessa kuvata, että täysin eri mieltä olevien määrä nousee koulutustason laskiessa lukuun ottamatta peruskoulutaustaisia. Yliopistotaustaisten ja ammattikorkeakoulun suorittaneiden välistä eroa voi selittää tarjottavan opetuksen eroavaisuudet liittyen informaatiovaikuttamisen ilmiöön.

Tuloksen voidaan arvioida olevan pääpiirteissään ennakoitu. Tilastokeskuksen tilaston mukaan korkeammin koulutetut käyttävät ylipäänsä useammin internetiä (SVT 2017) ja koulutustaso selittää myös vaalikoneiden käyttöä (Mykkänen 2008; ref. Pessala 2009). Koulutuksen todetaan olevan keino informaatiovaikuttamisen keinojen torjuntaan (Mikkola ym. 2018, 118).

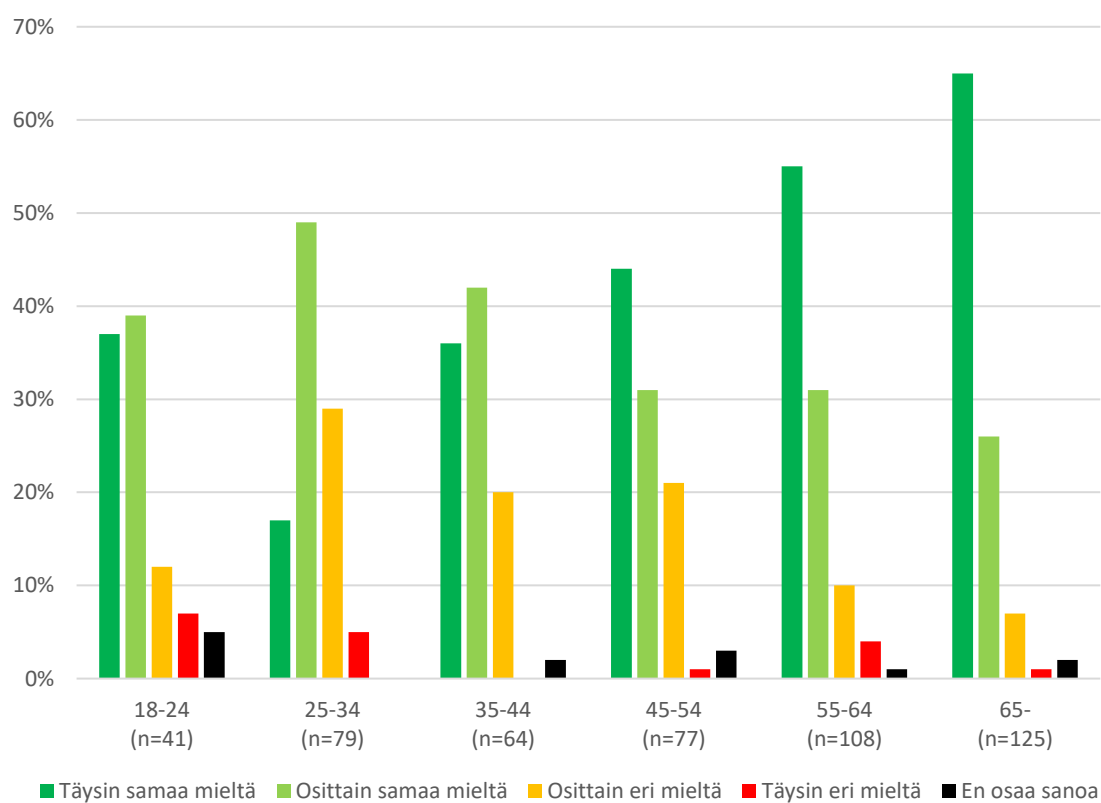
5.2 Ristiintaulukointien elaboraatiot

Ristiintaulukointeja elaboroitiin iän ja sukupuolen sekä koulutuksen ja sukupuolen mukaan. Koulutusta ja ikää ei elaboroitu, sillä ne kulkevat rinta rintaan, eivätkä välttämättä tarjoa uusia näkökulmia kansalaisen kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan. Sukupuoli, ikä ja koulutus korreloivat kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan kanssa (taulukot 5 – 7) asetettujen nollahypoteesien vastaisesti. Siksi ristiintaulukointien elaboraatioiden osalta nollahypoteesi on se, että sekä koetun informaatiovaikuttamisen uhan, iän ja sukupuolen että koetun informaatiovaikuttamisen uhan, koulutuksen ja sukupuolen välillä on tilastolliset merkitsevyydet.

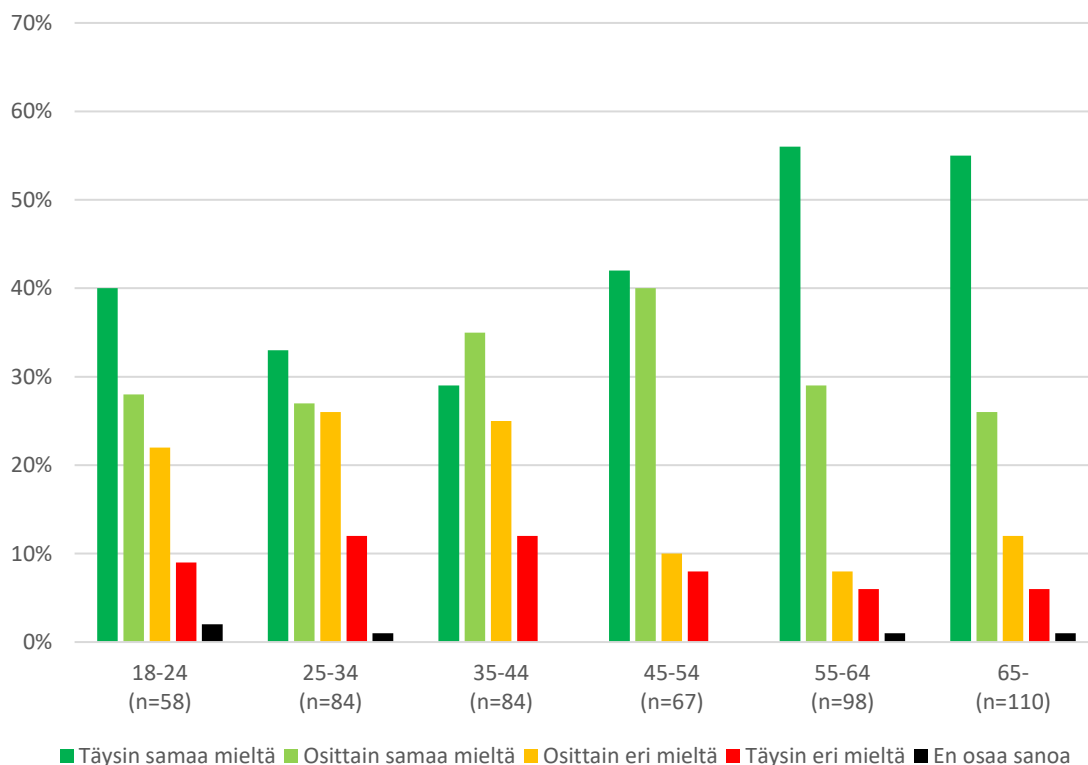
5.2.1 Iän ja sukupuolen vaikutus

Kuviossa 3 näytetään eri-ikäisten naisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka. Ristiintaulukoinnin elaboraatio eri-ikäisten naisten kokemasta informaatiovaikuttamisen uhasta on tilastollisesti merkitsevä tasolla $p < 0,001$. Yksinkertaistaen voi sanoa, että naisten kohdalla vanhempien ikäryhmien keskuudessa ollaan muita useammin täysin samaa mieltä ja muita harvemmin osittain eri mieltä väittämän kanssa. Lisäksi 25-34-vuotiaat naiset suhtautuvat väittämään muihin naisiin verrattuna merkittävästi kriittisemmin. Naisten eri ikäryhmät näyttäisivät suhtautuvan ilmiöön verrattain eri tavalla. Voi olla, että ryhmien välillä on kokemuksellinen ero, mutta on haastavaa tarkentaa, millä tavoin tarkalleen. 35-44-vuotiaat naiset saattavat olla esimerkiksi 55-64-vuotiaisiin verrattuna kokeneempia internetin käyttäjiä.

Kuvio 3. Eri-ikäisten naisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka prosentteina, χ^2 , $p < 0,001$.

Kuvio 4. Eri-ikäisten miesten kokema informaatiovaikuttamisen uhka prosentteina, χ^2 , $p < 0,01$.

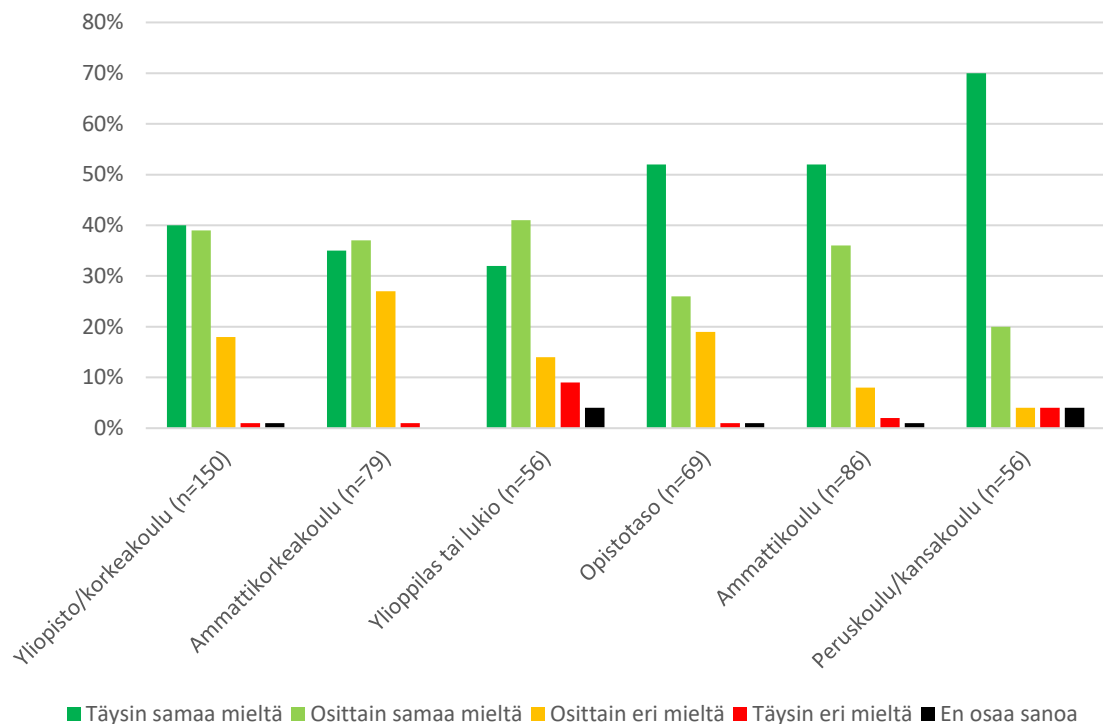
Kuviossa 4 esitetään eri-ikäisten miesten kokema informaatiovaikuttamisen uhka. Riskitaulukoinnin elaboraatio eri-ikäisten miesten kokemasta informaatiovaikuttamisen uhasta on tilastollisesti merkitsevä tasolla $p < 0,01$ eli tilastollisesti heikommin merkitsevä verrattuna naisiin. Miesten tulokset ovat kutakuinkin samansuuntaisia kuin naisilla. 55-64-vuotiaat miehet ovat useammin täysin samaa mieltä väittämän kanssa verrattuna muihin miehiin. 25-44-vuotiaat miehet ovat tosin saman ikäisiin naisiin verrattuna huomattavasti kriittisempiä suhteessa väittämään.

Vanhemman ikäpolven, naisten ja korkeammin koulutettujen on todettu omaksuvan muita velvollisuudentuntoisemman käsityksen demokratiasta (Ohme 2018, 13). 55-64-vuotiaiden naisten koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan liittyvä kriittisyys ei vaikuta olevan linjassa Ohmen tutkimustuloksen kanssa analogian karkeudesta huolimatta. Tästä aineistosta noussut tulos saattaa johtua informaatiovaikuttamisen ilmiön systeemisen uhan aliarvioimisesta tai väittämän toisenlaisesta tulkinnasta. Myös 35-44-vuotiaiden naisten ja miesten jyrkkä ero suhtautumisessa on mielenkiintoinen. Pieni osa tähän aineistoon vastanneista nuorista miehistä voi olla aktiivisia virtuaaliyhteisöissään ja tulkit-

sevan trollaamisen ilmiön valtaväestöstä poikkeavalla tavalla. 25-34-vuotiaat naiset olivat selkeästi harvemmin täysin samaa mieltä väittämän kanssa 25-34-vuotiaisiin miehiin verrattuna. Nuorten naisten kriittisyyttä suhteessa käsitykseen informaatiovaikuttamisen muodostamasta uhasta olisi tärkeää syynätä perusteellisemmin esimerkiksi julkisessa keskustelussa.

5.2.2 Koulutuksen ja sukupuolen vaikutus

Kuvio 5. Naisten koulutustaso ja koettu informaatiovaikuttamisen uhka, χ^2 , $p < 0,001$.

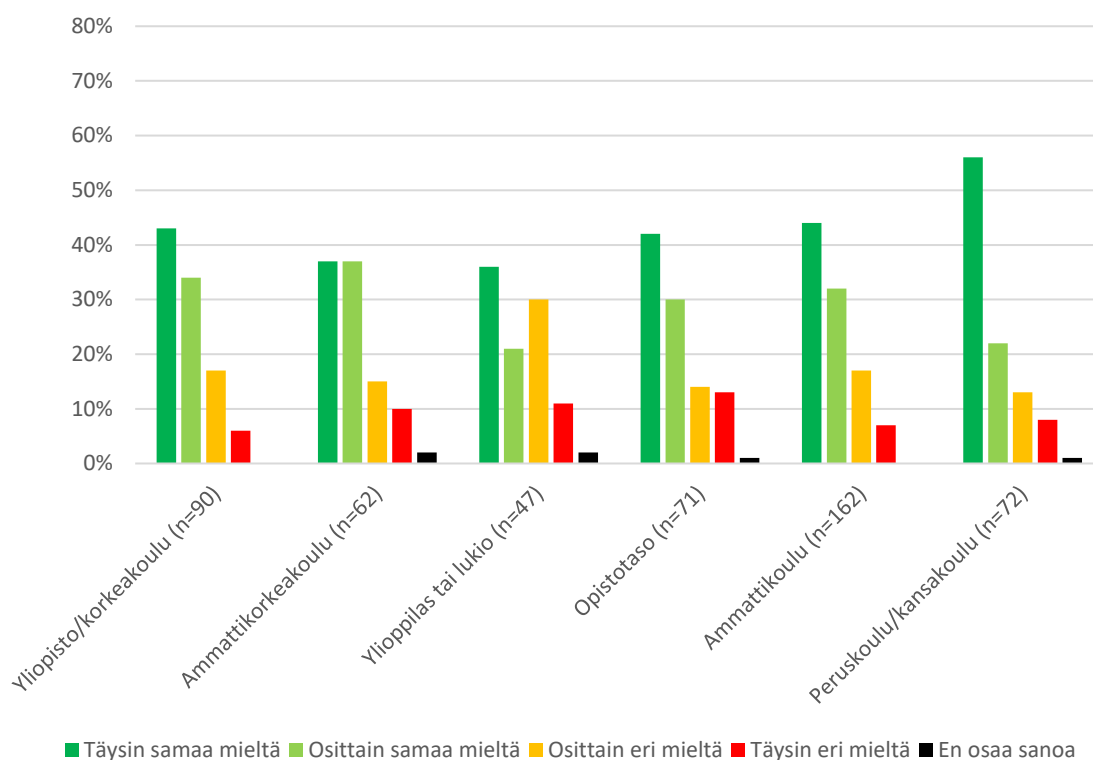

Kuviossa 5 näkyy naisten koulutuksen suhde koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan. Tuloksella on vahva tilastollinen merkitsevyys tasolla $p < 0,001$. Paradoksaalisesti täysin samaa mieltä olevien määrä näyttää jopa kasvavan koulutustason laskiessa. Toisaalta täysin eri mieltä olevien määrä on vähäisempi korkeasti koulutettujen keskuudessa. Naisten osalta lukiotaustaiset suhtautuvat väittämään huomattavan kielteisesti. Yliopistotaustaisten ja ammattikorkeakoulutettujen naisten välinen ero on kautta linjan muutamien prosenttiyksikön eroja (ks. kuvio 5).

Naisten koulutustason ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan välinen korrelaatio sekä havaitut tutkimustulokset ovat mielenkiintoiset. Koulutus on aiemmin kuvattu ratkaisuna informaatiovaikuttamisen ilmiöön. Miesten eri koulutustason ryhmien ja koetun infor-

maatiovaikuttamisen uhan jakauma noudattelee naisten jakaumaa, mutta eri koulutustas-
taisten miesten osalta p-arvo jäi tasolle $p > 0,01$, joten tulokset eivät ole tilastollisesti
merkitseviä, eivätkä vertailukelpoisia eri koulutustaustaisten naisten kanssa. Saattaa olla
niin, että naisten osalta koulutuksella on suurempi rooli informaatiovaikuttamiseen liitty-
vän ilmiön kokemisessa. Tutkimusten mukaan ”koulutus ei ole samanlainen resurssi mie-
hille ja naisille”. (esim. Kolehmainen 2002; Vanttaja & Järvinen 2004, 477.) Korkeasti
koulutettujen miesten on myös havaittu käyttävän muita ryhmiä hieman useammin yli-
päänsä internetiä (Parja ym. 2008; ref. Pessala 2009, 182). Näin kokemus informaatio-
vaikuttamisen uhasta on voinut muotoutua erilaiseksi.

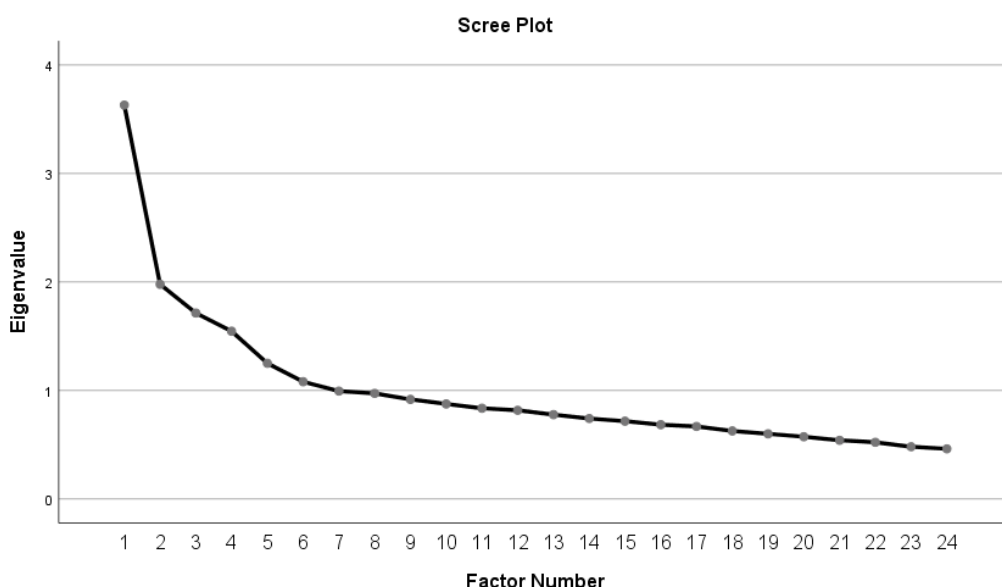
Kuvio 6. Miesten koulutustaso ja koettu informaatiovaikuttamisen uhka, χ^2 , $p > 0,01$.

6 Tilastollinen analyysi

Ristiintaulukointien ja niiden elaboraatioiden jälkeen siirrytään tarkastelemaan tuloksia eksploraatiivisesta faktorianalyysistä. Vaihtoehtoina oli 4, 5 tai 6 faktoria päätettäessä montako dimensiota sisällytetään eksploraatiiviseen faktorianalyysiin (ks. Kuvio 7). Potentiaalista faktorimäärää kuvaavaa ”*scree plot*” osoittaa sen graafisesti. Kukin ylitti 1:n eigenvaluen raja-arvon, jonka avulla valitaan aineiston latenttien muuttujien eli piilevien asenteiden kokonaismäärä toivottuun faktorianalyysiin (ks. Holmes Finch 2013, 174).

Tässä tutkielmassa on päädytty neljään faktoriin siitä syystä, että ”*scree plotissa*”, löydettyjen dimensioiden kuvaajassa, oli todettavissa muista arvojen välisistä kohdista poikkeava kulmakerroin neljännen faktorin jälkeen (ks. Wrench ym. 2013, 475). Pätevän tulokinnan turvaamiseksi on hyvä pitää dimensioiden määrä mahdollisimman pienenä ja tutkijalle hallittavana (Holmes Finch 2013, 169). Luvussa 7 kuvataan tarkemmin tämän menetelmän haasteita.

Kuvio 7. Scree Plot eli potentiaalisen faktorimäärän kuvaaja

6.1 Faktoriratkaisu

Kuviosta 7 valitun faktorimäärän (4) jälkeen suoritetaan eksploraatiivinen faktorianalyysi. Kaikkien faktoriratkaisuun käytettyjen muuttujien ”en osaa sanoa” -vastaukset ovat merkitty menetelmäosiossa kuvatulla tavalla puuttuviksi. Taulukossa 8 vasemmassa osiossa

on eksploraatiiviseen faktorianalyysiin käytettävät muuttujat. Koettu informaatiovaikutuksen uhka on jätetty pois faktorianalyysistä, koska tutkimuksessa on haluttu tarkastella miten muodostetut faktorit selittävät sitä. Oikealla puolella taulukkoa 8 ovat muodostuneet faktorit. Tulostetta voidaan lukea riveittäin eli tarkastella mihin dimensioon muuttuja latautuu (Wrench ym. 2013, 477).

Taulukko 8. Neljän faktorin faktoriratkaisu eksploraatiivisessa faktorianalyysissä. Kaikki 0.4 suuremmat faktorilataukset on esitetty lihavoituna.

MUUTTUJAT	FAKTORI1	FAKTORI2	FAKTORI3	FAKTORI4
25 DEMOKRATIA TOIMII HYVIN	0,687	0,016	0,046	0,104
1 ÄÄNESTÄJIEN MAHDOLLISUUS VAIKUTTA	0,580	0,152	0,082	0,038
21 EPÄLUOTTAMUS POLIITIKKOIHIN	-0,577	-0,234	0,049	0,109
18 SUOMESSA EI KORRUPTIOTA	0,444	-0,184	-0,061	0,071
2 HELPPO LÖYTÄÄ PUOLUE	0,407	0,057	0,062	0,126
19 SUOMESSA TURVALLISTA	0,405	0,078	0,001	0,182
8 EU-JÄSENYYS MYÖNTEINEN	0,397	0,362	0,153	0,011
23 HALU VAIKUTTA KANSALAIJÄRJESTÖISSÄ PUOLUEIDEN SIJAAN	-0,325	-0,053	-0,122	0,216
4 EI TARVETTA KANSANÄÄNESTYKSILLE	0,303	0,015	0,142	0,035
3 VALTA RIIPPUMATTOMILLE ASIAANTUNTIJOILLE	-0,276	-0,184	0,043	0,110
5 KANSALAIHALOITE TOIMIVA	0,200	0,189	0,119	0,193
7 LUOTTAMUS PERINTEISEEN MEDIAAN	0,199	-0,005	0,130	0,191
14 MAAHANMUUTOKRIITTISYYS	0,000	-0,675	0,067	0,064
13 MONIKULTTUURISUUS-MYÖNTEISYYS	0,241	0,648	0,007	0,136
16 EI ERITYSKOHTELUA VÄHEMMISTÖILLE	-0,032	-0,475	-0,029	-0,004
15 ERIARVOISTUMISEN UHKA	-0,246	0,246	0,078	0,154
11 VENÄJÄ TURVALLISUUSUHKA	0,020	-0,004	0,614	0,001
10 NATO-MYÖNTEISYYS	0,065	-0,019	0,465	-0,105
9 POHJOISMAINEN TURVALLISUUSYHTEISTYÖ	0,075	0,065	0,401	0,161
24 TERRORISMI EI UHKA SUOMEA	0,265	0,062	-0,327	0,054
22 YMMÄRRYS POLITIIKASTA	0,105	0,047	0,137	0,051
17 PALVELUJA KIELIVÄHEMMISTÖILLE	0,125	0,149	0,003	0,591
12 KAKSIKIELISYYS JATKOSSAKIN	0,155	0,357	0,040	0,444
20 ALUEIDEN TASAPUOLINEN KEHITYS	-0,050	-0,123	-0,016	0,300

Taulukon 8 esittelemän faktoriratkaisun *Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)* mittauksen arvo oli 0,778 ja *Bartlettin testi* oli myös tilastollinen merkitsevä. Tulosta voidaan pitää tilastollisesti hyvänä (vrt. Kaiser, 1974; ref. Wrench ym. 2013, 473). KMO -testin mukaan toteu-

tettu eksploratiivinen faktorianalyysi ylittää raja-arvon ja aineiston varianssista 70 % voidaan selittää neljällä faktorilla (Tabachnick & Fidell 2012, 615). Muodostuvia arvoja kutsutaan *faktorilatauksiksi*. Faktorilatausten määrittelemänä faktorit ovat eräänlaisia aineistosta paljastuvia piileviä asenteita (Holmes Finch 2013, 167). Muodostuneet faktorit 1 – 4 ovat dimensioita, joihin muuttujat latautuvat enemmän tai vähemmän. Faktoreiden nimeäminen edellyttää tutkijalta tulkintaa. (Wrench ym. 2013, 478.)

Seuraavaksi tunnistetuista faktoreista tehdään *faktoripistemuuttujat* (Holmes Finch 2013, 182). Uudet muuttujat sisältävät painokertoimen kunkin muuttujan, 1 – 5 ja 7 – 25, faktorilatauksesta (mt., 182—183). SPSS-ohjelma muodosti faktoripistemuuttujat faktorianalyysi toistamalla. Metsämuurosen mukaan faktoripistemuuttujat takaavat korkean reliabiliteetin tason. (Metsämuuronen 2011, 148.) Analyysi faktoripistemuuttujien 2 (suhtautuminen monikulttuurisuuteen) ja 4 (suhtautuminen kaksikielisyyteen) osalta voitaisiin periaatteessa jättää tähän johtuen siitä, että niitä on käsitelty aiemmassa julkaisussa (Borg 2017a). Näin ei kuitenkaan ole menetelty vaan ne on sisällytetty logistiseen ordinaaliregressioon kokonaiskuvan saamiseksi (Allison 1999, 50).

6.2 Faktorien tulkinat

Eksploratiivisen faktorianalyysi ja sen faktorilatausten arviointi on “subjektiivista” (Holmes Finch 2013, 182). Tutkijan on oltava siis tarkkana, millaisen painoarvon havainnoille antaa. On myös tilastotieteellisiä vaatimuksia eksploratiivisen faktorianalyysin suhteen. Faktorianalyysissä tilastollisesti ongelmallisia ovat tilanteet, joissa muuttuja latautuu useampaan faktoriin yli 0,3 arvolla (Wrench ym. 2013, 476). Näin käyttäytyvät esimerkiksi muuttujat 8 ja 12. Samoin ongelmallisia ovat tilanteet, joissa muuttuja ei lataudu mihinkään faktoriin yli 0,3 -arvolla. Näin käyttäytyvät muuttujat 3, 5, 7, 15 ja 22. Eräs ratkaisu olisi poistaa nämä muuttujat, jotta muodostunut faktoriratkaisu olisi tilastollisesti validi. (mt., 476.)

Taulukon 8 faktoreille on annettu seuraavanlaiset merkitykset:

- 1) **Poliittinen luottamus**
- 2) **Suhtautuminen monikulttuurisuuteen**
- 3) **Turvallisuuspoliittinen resilienssi**
- 4) **Suhtautuminen kaksikielisyyteen**

6.2.1 Poliittisen luottamuksen faktori

Ensimmäinen muodostunut faktori taulukossa 8 on nimetty poliittiseksi luottamukseksi. Jokseenkin odotetusti poliittisen luottamuksen tapaiseen faktoriin ovat latautuneet muuttajat 1 ja 25. Kolme vahvinta faktorilatausta eli muuttajat 25 (0,687) muuttaja 1 (0,58), muuttaja 21 (-0,577) voidaan tulkita kansalaisten luottamukseksi demokraattiseen järjestelmään ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksiin, toisin sanoen poliittiseksi luottamukseksi. Kolme seuraavaksi vahvinta faktorilatausta, eli muuttajat 18 (0,444), 2 (0,407) ja 19 (0,405) tukevat tulkintaa poliittisesta luottamuksesta, johon voidaan sanoa kuuluvan politiikan lahjomattomuus, sujuvuus ja yhteiskunnallinen turvallisuus (vrt. Grönlund & Setälä 2007, 402).

Alkuperäisen tutkimuksen yhteydessä käsiteltiin luottamusta viestimiin ja demokratiaan toimivuuteen, jonka muodostamaan ryhmään kuuluivat nyt poliittisen luottamuksen dimensioon latautuneista muuttajista 25 (Borg 2017b, 20). Poliittisen luottamuksen dimensiota, jollaisena se eksploratiivisen faktorianalyysin mukaan näyttäytyy, ei ollut tunnistettu alkuperäisessä tutkimuksessa.

6.2.2 Suhtautuminen monikulttuurisuuteen

Tämän aineiston avulla on aiemmin kuvattu muun muassa suhtautumista monikulttuurisuuteen (Borg 2017a). Faktori 2 on nimetty suhtautumiseksi monikulttuurisuuteen. Kyselyä valmistellessa on todennäköisesti ollut tavoitteena tutkia juuri suhtautumista monikulttuurisuuteen ja kysymyksiä on suunniteltu vastaamaan tähän kysymykseen. Kolme väkevintä faktorilatausta ovat maahanmuuttokriittisyyteen (nro 14, -0,675), monikulttuurisuuteen (nro 13, 0,648) ja vähemmistöjen erityiskohteluun (nro 16, -0,475) keskittyvissä muuttajissa. Esimerkin vastaaja on siis todennut kaipaavaan monikulttuurisuutta, olevan eri mieltä maahanmuuttokriittisen väitteen kanssa ja edellyttävän vähemmistöille erityistä kohtelua. Borg on todennutkin enemmistön suomalaisista suhtautuvan suvaitsevasti suhteessa monikulttuurisuuteen (Borg 2017a, 131).

Pasi Saukkonen ja Miikka Pyykkönen (2008) ovat tutkineet kulttuuripoliittikkaa ja monikulttuurisuutta Suomessa. Heidän mukaansa monikulttuurisuus luo pohjaa konkreettiselle

politiikalle (ma., 50). Maahanmuutto tukee monikulttuurisuuden kehittymistä (ma., 50). Monikulttuurisuuskielteisyys voi siis toisin sanoen tarkoittaa myös maahanmuuton vastustamista. Suomen maahanmuuttotasaustaiset vähemmistöt ovat suurimmalta Ruotsista, Venäjältä ja Virosta (ma., 54). Se, että suomalaisten enemmistö suhtautuu monikulttuurisuuteen myönteisesti voi siis tarkoittaa suvaitsevaa asennetta maahanmuuttoa kohtaan, heidän tukea erinäisille kulttuuripoliittisille aloitteille tai suvaitsevaa suhtautumista edellä mainittuja vähemmistöjä kohtaan.

6.2.3 Turvallisuuspoliittinen resilienssi

Kolmatta muodostunutta faktoria voidaan kutsua turvallisuuspoliittiseksi resilienssiksi eli turvallisuuspoliittisen ajatteluun liittyväksi ulottuvuudeksi. Vahvimmat faktorilataukset ovat Venäjän muodostamaan turvallisuusuhan (nro 11, 0,614), Nato-myönteisyyden (nro 10, 0,465) ja pohjoismaiseen turvallisuusyhteistyön (nro 9, 0,401) muuttujissa. Ne eivät ole varsinaisesti maanpuolustustahtoa tai yksinkertaisesti muodostunutta yhtenäistä turvallisuuspoliittista käsitystä. Faktorilataukset faktoriin 3 ovat muihin faktoreihin verrattuna heikkoja. Nato-myönteisyyttä ja pohjoismaista turvallisuusyhteistyötä käsiteltiin yhdessä alkuperäisen tutkimuksen yhteydessä. Alkuperäisestä tutkimuksesta poiketen EU-myönteisyys ei merkittävästi latautunut turvallisuuspoliittisen resilienssin muuttu-jaan. (Borg 2017b, 7.)

Muuttujat ovat tulkinnan mukaan turvallisuuspoliittista tietoisuutta. Tietoisuus on voinut syntyä turvallistamalla aihealuetta ja siten synnyttää turvallisuuspoliittista resilienssiä. Turvallistaminen tarkoittaa yksinkertaisesti sen asian määrittelyä, mikä kuuluu turvallisuuskysymysten piiriin ja mikä ei. Turvallistaminen siis nostaa asiaa julkiseen keskusteluun ja tällöin asia mielletään vahvemmin osaksi turvallisuuspolitiikkaa. (Vuori 2017, 64—65.) Turvallistaminen aiheuttaa jännitteitä Deibertin mukaan liberaalien ja autoritääristen demokratioiden välille. (Deibert 2017, 173—174.) Tämä jännite voi olla Huntingtonin (1996, 312) kuvaamaa vastakkainasettelua, mutta todennäköisemmin syyt ovat kuitenkin pragmaattisia, olosuhteiden mahdollistamia. Tässäkin yhteydessä voidaan pohtia sosiaalisen median synnyttämän mahdollisuusrakenteen roolia (Yuan, Feng & Liu 2017, 4—5).

Resilienssi suoraan käännettynä englannista (resilience) tarkoittaa sinnikkyyttä ja eräänlaista palautumista alkuperäiseen muotoon (Oxford Dictionaries | English 2018). Psykologiassa käsitteellä viitataan yksilön palautumiseen kriisistä (Liebenderg & Ungar 2009, 3). Chandlerin (2017, 436) mukaan resilienssi on kykyä “pärvätä, sopeutua ja palautua turvallisuuskriiseistä.” ”Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi” -raportin kirjoittajat määrittelevät resilienssin:

- “a. kykynä hylkiä poliittisen yhteisön ulkopuolelta nousevia uhkatekijöitä,*
- b. poliittisen yhteisön luontaisena taipumuksena sietää kriisejä uhkien toteuduttua ja kykyä palautua kriisiä edeltävään tasapainotilanteeseen,* *tai*
- c. edellisten lisäksi erityisesti kykynä hyödyntää uhkakuvien toteutumisesta aiheutuvia kriisitilanteita poliittista yhteisöä uudistavina oppimiskokemuksina.”*

(Mikkola ym. 2018, 11)

6.2.4 Suhtautuminen kaksikielisyyteen

Neljäs faktori näyttäisi muodostavan kaksikielisyyteen suhtautumisen dimension. Kaksi vahvinta faktorilatausta ovat tulkinnan tueksi jokseenkin yksiselitteisiä. Muuttujat 17 (0,591) ja 12 (0,444) kuvaavat kansalaisten tahtotilaa kielikysymyksiin. Palvelut pitäisi turvata ja kaksikielisyyden olla tavoite jatkossakin. Myös tasapuolisen aluepolitiikan muuttuja 20 (0,3) latautuu dimensioon kokonaisuus arvioiden heikosti. Sami Borg käsiteli myös tätä aihetta. Nimenomaan kielikysymys jakaa hänen tulkintansa mukaan kansaa. Borgin mukaan kielipolitiikan nykytila saa kielteisemmän vastaanoton nuorilta verrattuna vanhempiin ikäpolviin. (Borg 2017a, 131—132.)

Aineiston perusjoukko koostuu 18-79-vuotiaista suomalaisista. On luonnollista, että suomenruotsalaiselle vähemmistölle tärkeä kielipoliittinen kysymys erottuu omaksi dimensioon. Suhtautumista kaksikielisyyteen ja monikulttuurisuuteen on käsitelty alkupe-
räisessä tutkimuksessa myös yhdessä (Borg 2017b, 9). Eksploratiivisen faktorianalyysin mukaan ne tulisi kuitenkin erottaa toisistaan.

6.3 Logistisen ordinaaliregression tulokset

Taulukossa 9 näytetään tutkimuksessa toteutettu logistinen ordinaaliregressio. Menetelmä sopii järjestysasteikollisen muuttujan arvon kuvaamiseen myös silloin, kun selittävänä muuttujina ovat eksploratiivisella faktorianalyysillä tehty, eri skaalassa olevat, faktoripistemuuttujat (Harrell 2015, 311; Hosmer, Lemeshow & Sturdivant 2013, 269; Ketokivi 2015, 77). On mahdollista samalla kuvata taustamuuttujien eli iän, sukupuolen ja koulutuksen selitysarvoa kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan (O’Connell 2006, 1). Logistinen regressioanalyysi taipuu monenlaiseen tutkimusrakenteeseen ja riippuu myös tutkijan otteesta, miten menetelmää käytetään (mt., 3). Saatuja tuloksia on myös hyvä arvioida sen pohjalta, mitä muuttujia on jätetty pois (mt., 49).

Regressioanalyysien, kuten logistisen ordinaaliregression, tulisi yhtäältä tutkia selittävien muuttujien *kerrointa* eli tässä tapauksessa informaatiovaikuttamiseen suhtautumisessa tapahtuvaa muutosta ja toisaalta arvioida tulosta *verrokkimuuttujien* avulla (Allison 1999, 50). Tämän tutkielman logistiseen ordinaaliregressioon sisällytetään kaikki neljä faktoripistemuuttujaa myös siitä syystä, että ilmiöitä voitaisiin selittää rajatumminkin. Logistisen ordinaaliregressioanalyysin teon yhteydessä on mahdollista tehdä tilastollisia testejä, joilla mitataan menetelmän selitysvoimaa. Näitä ovat esimerkiksi taulukon 9 alakulmassa vasemmalla oleva pseudo- r^2 (Nagelkerke) prosentuaalinen tapa kuvailla mallin selitysarvoa (Harrell 2001, 256; Ketokivi 2015, 85). Tämän mallin selitysarvo kansalaisten koke-malle informaatiovaikuttamisen uhalle on noin 16 %. Tätä voidaan pitää kohtuullisena selitysarvona (Ketokivi 2015, 85). Sen merkitystä ei pidä kuitenkaan liioitella (Allison 1999, 46).

Taulukon 9 alle on sijoitettu mallin käyttöarvoa Nagelkerken testin lisäksi niin sanottu mallin sopivuutta (goodness of fit) kuvaavan testin tulokset, jonka khii toiseen testin arvo on 2281,71 ja F-lukua eli vapausasteita kuvaava arvo on 2175. F-luku tarkoittaa vapausasteita ja se kertoo eri ryhmien välisistä eroista. (Wrench ym. 2013, 397). Mallin sopivuutta kuvaavan testi tilastollisen merkitsevyyden taso jäi tasolle $p > 0,01$, joka siis tarkoittaa niin sanotussa goodness of fit –testissä, että malli on käyttökelpoinen. Nollahypoteesi testissä on, että malli ei ole sopiva. Khii toiseen -testin tulos kuvaa siis regressiomallin yleisen tilastollisen sopivuuden (Agresti 2015, 180; Hosmer, Lemeshow &

Sturdivant 2013, 276—278). Otoksoon taso vaikuttaa tilastolliseen merkitsevyyteen. Sen tulisi olla riittävän suuri. (Allison 1999, 57; Ketokivi 2015, 84.)

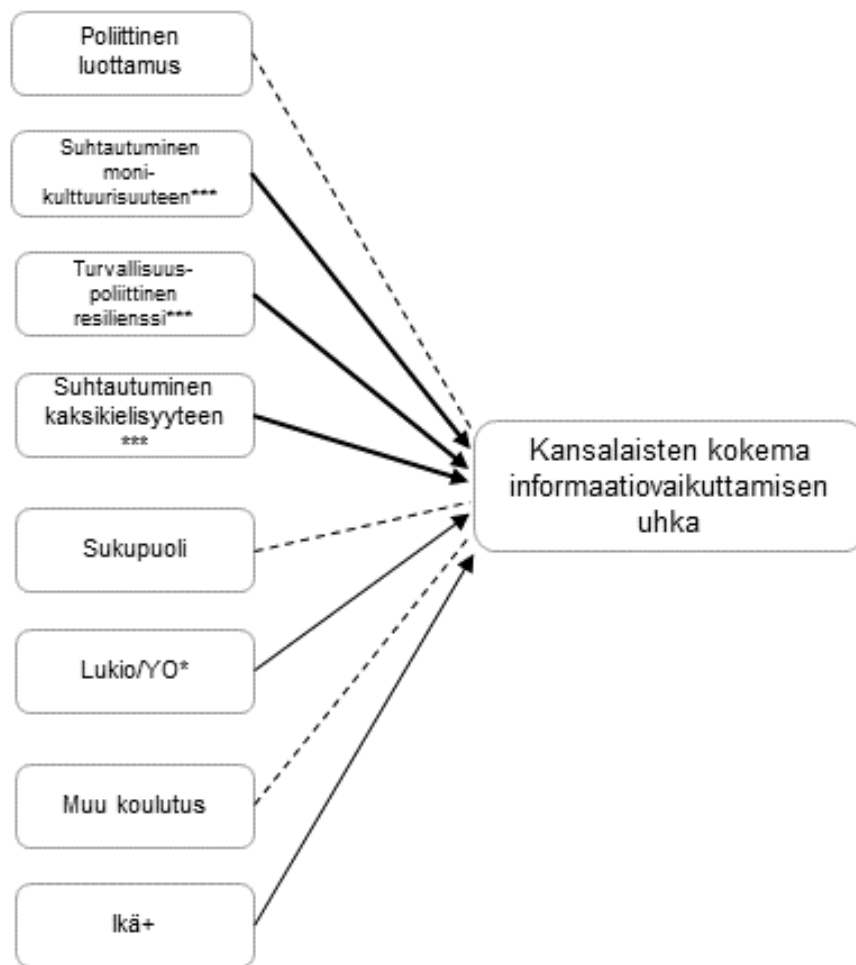
Taulukko 9. Logistinen ordinaaliregressio. Selitettävänä kansalaisten kokema informaatiovaikutamisen uhka. Selittävänä faktoripistemuuttujat, poliittinen luottamus ja turvallisuuspoliittinen resilienssi sekä taustamuuttujat sukupuoli, koulutus ja ikä.

	Kerroin	SE	P
Vakio 1 – Täysin samaa mieltä	0,546	0,26	0,038
Vakio 2 – Osittain samaa mieltä	2,262	0,28	< 0,001
Vakio 3 – Osittain eri mieltä	4,073	0,32	< 0,001
FAKTORIPISTEMUUTTUJAT			
Poliittinen luottamus	-0,119	0,09	0,164
Suhtautuminen Monikulttuurisuuteen	0,348	0,10	< 0,001
Resilienssi	0,787	0,10	< 0,001
Suhtautuminen kaksikielisyyteen	0,409	0,10	< 0,001
SUKUPUOLI			
Nainen	-0,02	0,15	0,898
Mies	(vertailuryhmä)		
KOULUTUS			
Yliopisto	0,388	0,30	0,191
AMK	0,441	0,31	0,158
YO tai lukio	0,907	0,34	< 0,01
Opistotaso	0,637	0,30	0,048
Ammattikoulu	0,021	0,28	0,939
Peruskoulu	(vertailuryhmä)		
IKÄ			
18-24	0,255	0,30	0,4
25-34	1,086	0,26	< 0,001
35-44	1,005	0,25	< 0,001
45-54	0,7	0,25	< 0,01
55-64	0,081	0,23	0,722
65-	(vertailuryhmä)		
R ² (Nagelkerke)	χ ²	df	P
0,211	2281,71	2175	> 0,01

Taulukon 9 tulostetta voidaan lukea riveittäin vasemmalta oikealle ja ryhmittäin ylhäältä alas siten, että viimeinen tulosteessa esitetty ryhmä on vertailukohde muiden kerrointen poikkeamille. Vertailuryhmiä ovat siis mies, peruskoulu ja yli 65-vuotiaat. Vasemmalla kuvataan muuttujat, jotka ovat asteikon vaihteluvälillä täysin samaa mieltä ja täysin eri mieltä. Epävarmat eli ”en osaa sanoa” vastanneet on poistettu logistisesta ordinaaliregressiosta. Seuraavana ovat faktoripistemuuttujat poliittinen luottamus, suhtautuminen moni-

kulttuurisuuteen, turvallisuuspoliittinen resilienssi ja suhtautuminen kaksikielisyyteen. Tämän jälkeen on luettavissa taustamuuttujien eli sukupuolen, koulutuksen ja iän saamat arvot. Oikealle siirryttäessä luettavissa on kerroin ja keskiarvon poikkeama (standard error) verrattuna vertailuryhmään ja tulosten tilastollisten merkitsevyyksien taso (Hosmer, Lemeshow, & Sturdivant 2013, 282).

Mallissa tilastollisesti vahvoja merkitsevyyksiä, eli viitteen kausaalisuussuhteesta saivat kolme neljästä faktoripistemuuttujista ja kaksi ikäryhmää välillä 25-44. Heikompia tilastollisia merkitsevyyksiä havaittiin lukiotaustaisilla ja 45-54-vuotiailla kansalaisilla. Poliittinen luottamus ei selittänyt kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa. Sen sijaan suhtautumiset monikulttuurisuuteen ja kaksikielisyyteen sekä turvallisuuspoliittinen resilienssi näyttäisivät selittävän ilmiötä. Tulos on yllättävä. Tutkielman aikana ollaan pyritty taustoittamaan sekä poliittisesta luottamuksesta että informaatiovaikuttamisesta käytyä keskustelua. Poliittinen luottamus on monen lähteen mukaan tutkimuksen keskiössä, mutta se ei tässä tutkielmassa selitä kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa.

Kuvio 8. Logistisen ordinaaliregression tulokset. * = $p < 0,01$, + = tilastolliset merkitsevyydet eri ikäryhmien välillä $p > 0,01$ ja $p < 0,001$, *** = $p < 0,001$. Tähtien puuttuminen tarkoittaa tilastollisesti ei-merkitsevää tasoa.

Kuviossa 8 on yksinkertaistettu kuvaus taulukosta 9. Kun syvennyy syihin, miksi poliittisen luottamuksen sijaan muut eksploratiivisella faktorianalyysillä muodostetut faktoripistemuuttujat selittävät kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamiseen, päädytään useampaan mahdolliseen selitykseen. Ensinnäkin kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka kuulostaa loogiselta turvallisuus- ja puolustuspoliittiselta osa-alueelta (vrt. Borg 2017b, 5; Sisäministeriö 2016). Tämä voi selittää turvallisuuspoliittisen resilienssin vaikutusta kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan määrään. Informaatiovaikuttamisen keinoja on kohdistettu historian saatossa vähemmistöjä vastaan (Pörsti 2017, 130—132). Vähemmistöasemasta käsin ilmiön tarkastelu voi vaikuttaa

eroissa informaatiovaikuttamisen uhkaan. Suomenruotsalaisten poliittisessa käyttäytymisessä voi olla myös elementtejä, jotka vaikuttavat heidän kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan (vrt. Grönlund, Paloheimo & Wass 2005, 131). Tämä voi avata syitä, miksi toisaalta suhtautuminen kaksikielisyyteen ja toisaalta suhtautuminen monikulttuurisuuteen selittävät koettua informaatiovaikuttamisen uhkan määrää.

Taustamuuttujista ikäryhmät 25-34, 35-44 ja 45-54 selittävät kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa. Myös lukiotaustaisten osalta selitysarvo on tilastollisesti merkitsevä (Kuvio 8). Tiivistetysti voidaan sanoa, että mitä nuorempi vastaaja, niin sitä kriittisempi hän on suhteessa väittämään koetusta informaatiovaikuttamisen uhasta. Esimerkiksi 25-34-vuotiaiden kerroin yli 65-vuotiaisiin verrattuna on yhtä porrasta eli asteikon verran kriittisempi vahvalla tilastollisella merkitsevyyden tasolla. Ikä voi vaikuttaa epäsuorasti esimerkiksi ajatellessa vanhemman väestön nuoria konservatiivisempaa suhtautumista monikulttuurisuuteen (ks. Inglehart 2002, 25). Nämä tekijät saattavat selittää iän vaikutukset liittyen kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan (ks. Kuvio 8).

Kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen suhteen todettiin ristiintaulukoinneilla ja niiden elaboraatioilla vahva korrelatiivinen yhteys. Toteutettu logistinen ordinaali-regressio osoittaa myös mahdollisen kausaalisuussuhteen. Voidaan todeta, että ikä selittää kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamista paremmin kuin poliittinen luottamus. Tämä saattaa johtua esimerkiksi teknologisesta murroksesta. Nuorilla on erilainen kosketuspinta digitaaliseen maailmaan kuin vanhemmilla, joten se muodostuu määrittävämmäksi tekijäksi kuin poliittinen luottamus tai luottamus poliittiseen järjestelmään.

7 Pohdinta

Teoreettiset ja empiiriset huomiot poliittisesta luottamuksesta sekä huomiot kansalaisten kokemasta informaatiovaikuttamisen uhasta ovat kulkeneet hieman erillään toisistaan läpi tämän tutkielman. Logistisen ordinaaliregression antamien tulosten jälkeen on mahdollista pohtia niiden taivalta yhtenäisemmin. Aluksi kootaan vastaukset tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Toiseksi tarkastellaan tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Kolmanneksi käsitellään tutkimuseettisiä huomioita. Lopuksi käsitellään jatko-tutkimusaiheita ja yhteenvedoreflektio koko tutkimusprosessista.

7.1 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tässä alaluvussa käydään lävitse tutkielmalle asetetut tutkimuskysymykset. Poliittisen luottamuksen teoreettista ja empiiristä määritelmää myös vertaillaan keskenään tutkimuskysymys 2 yhteydessä. Lopuksi kootaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen eli poliittisen luottamuksen ja kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan väliseen yhteyden tulokset.

TK3: Missä määrin sukupuoli, iällä ja koulutuksella voidaan selittää eroja suomalaisten kokemassa informaatiovaikuttamisen uhassa?

Korrelaatiot iän, koulutuksen ja sukupuolen osalta suhteessa kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan ovat tässä tutkimuksessa tilastollisesti merkitseviä (ks. Taulukot 5 – 7). Naiset ovat miehiä useammin sitä mieltä, että informaatiovaikuttamisen keinot muodostavat suomalaiselle demokratialle uhan ja miehet taas sen kanssa useammin eri mieltä. Tilastokeskuksen mukaan naiset olivat tietoturvauhkista hieman miehiä useammin huolissaan (SVT 2010). Informaatiovaikuttamisen keinot voidaan yksinkertaistettuna mieltää tietoturvauhkiin kuuluvaksi osa-alueeksi.

Keski-ikäiset ovat nuoriin verrattuna useammin samaa mieltä väittämän ”Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle” kanssa (ks. Taulukko 6). Yli 65-vuotiaat suhtautuivat väitteeseen myönteisimmin ja 25-34-vuotiaat paljastuivat ikäryhmien kriittisimmäksi ryhmäksi. Tätä eroa voidaan selittää elämäntavan

muutoksella ja digitalisaation murroksella. Suomalaiset opiskelijat käyttävät internetiä merkittävästi eläkeläisiä useammin (Pessala 2009, 182). Käsituserot nuorten ja vanhempien ikäryhmien välillä voivat johtua siitä, miten väittämää on ylipäänsä tulkittu. Trollaaminen saattaa kuulostaa vanhempien ikäpolvien korviin uhkaavammalta ilmiöltä kuin nuorten, jotka omaksuvat uudet teknologiat ja virtuaalisen ympäristön käyttäytymismallit usein ennen muita (Keipi ym. 2017, 10; Pessala 2009, 182). Trollaaminen voi tarkoittaa valtiojohtoista, systemaattista hämäämistä ja valheellisen tiedon levittämistä (Pörsti 2017, 359—360). Miesten ja naisten erot eivät kuitenkaan näytä tässäkään yhteydessä suurehkoilta. Puhutaan myös muun muassa Neuvostoliiton käyttämien propagandististen keinojen tunnistamisen tottumuksesta, jota nuoremmilla sukupolvilla ei välttämättä ole (Vihma ym. 2018, 90).

Koulutus korreloi kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhan kanssa tilastollisen merkitsevyyden tasolla $p = 0,001$ (ks. Taulukko 7). Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että korkeammin koulutetut ovat tässä tutkimuksessa harvemmin täysin eri mieltä väittämän kanssa. Näin ei kuitenkaan ollut monimuuttuja-analyysissa. Syitä korkeasti koulutettujen suhtautumiseen voi olla useampia. Ensimmäisenä voidaan mainita tietolähteiden diversiteetti ja opitun tiedon soveltamisen taso. Tietolähteiden diversiteetti tarkoittaa tiedon määrää ja laatua. Opitun tiedon soveltaminen tarkoittaa muun muassa opinnäytetöiden laajuutta ja käytännöllisen tason määrää. Näkökulmat ovat sävytetympiä, joka myös selittää yliopistotaustaisten osuuden osittain samaa ja osittain eri mieltä olevissa ryhmissä. Vahva peruskoulutus tarjoonee hyvän perustason suomalaisten turvallisuuspoliittiselle resilienssille, mutta informaatiovaikuttamisen ilmiön kompleksisuuden vuoksi korkeammin koulutetut saanevat paremmat eväät informaatiovaikuttamisen ilmiön tunnistamiseen ja siihen suhtautumiseen.

Tutkielmassa tarkennettiin eri ryhmien ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan suhteita elaboroimalla ristiintaulukointeja. Huomiota kiinnitti 25-34-vuotiaiden naisten ja miesten jyrkähkö kielteinen suhtautuminen verrokkiryhmiin verrattuna. Kiinnostava huomio oli myös se, että lukiotauksaiset ja nuoret naiset suhtautuivat niin kriittisesti väittämään. Naisten on kuvattu suhtautuvan verkko-osallistumiseen miehiä myönteisemmin (Pessala 2009, 184). Nuorten naisten kriittisyys suhteessa informaatiovaikuttamisen aiheuttamaan uhkaan on näkökulma, joka ei ole välttämättä ponnahtanut esiin julkisessa keskustelussa. Yli 55-vuotiaat miehet ja naiset, jotka olivat tässä tutkimuksessa hyvin edustettuna, olivat

muita ikäryhmiä useammin täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Heidän osaltaan iän tuomat muutokset yhteiskunnallisissa näkemyksissä ja internetin vähäinen käyttö voivat selittää suhtautumista informaatiovaikuttamisen aiheuttamaan uhkaan.

TK2: Miten poliittista luottamusta käsitteellistetään teoreettisessa kirjallisuudessa?

Poliittista luottamusta voidaan määritellä useilla eri tavoilla (Ks. esim. Bäck & Kestilä 2009; Grönlund & Setälä 2007; Dalton 2004) ja se on teoreettisesti hankalasti operationalisoitavissa. Poliittista luottamusta voidaan lähestyä historiallisesta, vuorovaikutuksellisesta ja poliittisessa järjestelmässä tapahtuvasta käyttäytymisestä käsin.

Tämän tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä poliittinen luottamus käsitteellistetään kolmella tavalla. Pippa Norrisin (2001, 217) mukaan poliittinen luottamus on luottamusta poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin. Määritelmää vahvistaa esimerkiksi vuonna 2016 julkaistun Eduskuntavaalitutkimuksen analyysit (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016, 380—381). Putnamin analyysinen mukaan poliittisen luottamuksen taso on heikentynyt Yhdysvalloissa 1900-luvun puolivälistä vuosituhannen vaiheeseen lähestyttäessä. Putnam korostaa, että poliittinen luottamus poikkeaa ilmiönä sosiaalisesta luottamuksesta (2000, 137). Rosanvallonin mukaan luottamus on enemmän kuin legitimizeetti ja luottamuksen ennakoitavuus. Se mahdollistaa käyttäytymisen suunnittelun. (Rosanvallon 2008, 23.) Poliittinen epäluottamus Rosanvallonin mukaan on esimerkiksi mainetta, joka on putnamilaisittain pääomaa, ja sen kriittistä arviointia kansalaisen näkökulmasta (mt., 55—57). Teoreettisen kirjallisuuden pohjalta tunnistetaan tarve poliittisen luottamuksen määritelmän tarkentamiseen virtuaalisen järjestelmän kontekstissa. Poliittinen luottamus on erilaista fyysisessä kuin virtuaalisessa yhteydessä.

Sosiaaliset mediat vahvistavat paikkansapitämättömien huhujen leviämistä. Huhuja pääasiallisena informaation lähteenään kuluttavat saattavat pitää ryhmäjäsenyytensä ilmaisemista lähteen luotettavuuden arviointia tärkeämpänä (Polletta & Callahan 2017, 402). Heimoistuminen, tribalismi, tekee poliittisen luottamuksen alttiiksi hyväksikäytölle tai manipulaatiolle Rosanvallonin kehystämällä tavalla (2008, 68—70). Poliittiseen luottamukseen liittyviä muutoksia toki voidaan kuvata mielipidevaikuttajien johtamana kehityksenä, mutta poliittisen luottamuksen pirstaloituminen tai fragmentoituminen verkostoympäristön logiikalla kuvanee muutoksen luonnetta paremmin. Tämä sopii myös sii-

hen havaintoon, jota Putnam kuvaa sosiaalisen pääoman pitkäaikaisena ja heikentyvänä kehityssuuntana. Sosiaalisesta pääomasta poiketen poliittisen luottamuksen tason heikentyminen ei kuitenkaan välttämättä johdu pelkästään sisäisistä tekijöistä. Rosanvallonnin kuvaamalla tavalla negatiivisten demokraattisten toimenpiteiden yhteydessä voi yhteiskuntaan muodostua korostunutta luottamuspulaa, jota ulkopuoliset ja pahantahtoiset toimijat voivat käyttää hyväkseen.

Tutkiessa empiirisesti poliittista luottamusta on ymmärrettävä sen metodologiset rajoitukset. Voi olla, että poliittisen luottamuksen tutkiminen on lähtökohtaisesti ylivoimaisen haasteellista (Matikainen 2010, 56—57). Tämän pro gradu -tutkielman aineisto on kerätty keväällä 2017 ja tutkielmassa analysoidaan kysymyksiä, jotka ovat määritelleet ajatushautomo Magman tutkimushankkeeseen osallistuneet tutkijat. Aineistoa ja sen kysymyksiä ei ole suunniteltu ensisijaisesti poliittisen luottamuksen tutkimiseen, mutta tilastollisten analyysien kautta aineistosta pystyttiin tunnistamaan teoriaan pohjautuen poliittista luottamusta kuvaava muuttuja. Aineisto on monipuolinen ja sitä on jo aiemmissa julkaisuissa käsitelty perusteellisesti. Tämä vahvistaa aineiston luotettavuutta ja soveltuvuutta alkuperäisestä tutkimuksesta poikkeavalle tieteelliselle analyysille ja aineistolähtöiselle poliittisen luottamuksen tarkastelulle.

Kansalaisten poliittinen luottamus pystyttiin tunnistamaan aineistolähtöisestä eksploratiivisen faktorianalyysin neljän dimension faktoriratkaisusta. Ensimmäinen faktori tulkittiin poliittiseksi luottamukseksi faktorilatausten perusteella. Kolme vahvinta faktorilatausta liittyivät demokratian toimivuuteen (25), äänestäjien vaikutusmahdollisuuksiin (1) ja korruption vähyyteen (18). Tulkinnan luotettavuutta vahvistaa, että kaikkien edellämainittujen muuttujien faktorilataukset saavuttivat tilastotieteellisen raja-arvon 0,5 taulukossa 8 (Wrench ym. 2013, 476). Teoreettisen taustaan pohjautuen oli perusteltua tulkita näitä latauksia poliittisena luottamuksena. Neljästä dimensiosta muodostettiin SPSS-ohjelmistolla faktoripistemuuttujat eli faktorilataukset suhteutettiin painoarvoonsa uusia muuttujia muodostettaessa. Aineistosta noussut empiirinen määritelmä poliittiselle luottamukselle on sekä kansalaisten luottamusta demokratiaan että äänestäjien vaikuttavuuteen.

Poliittinen luottamus ei ole välttämättä edes havaittavissa missään muodossa kyselytutkimuksessa, vaan se voi olla vain toimintaa kansalaisten ja poliittisten instituutioiden välisessä vuorovaikutuksessa. Tässä tutkimuksessa poliittiseen luottamukseen on ilmiönä

pureuduttu teoreettisesti ja empiirisesti, jotta olisi helpompi käsitellä sen kompleksisia yhteyksiä muun muassa informaatiovaikuttamisen ilmiöön. Tutkimuksen empiirinen määritelmä jää teoreettista verrokkiaan suppeammaksi. Tästä aineistosta syntynyt empiirinen määritelmä ei myöskään yksiselitteisesti kuvaa luottamuksen ilmiön rikkautta. Esimerkiksi muuttujassa 2 on kuvattu puolueen löytämisen helppoutta. Kansalaisten kokemus vaikutusmahdollisuuksistaan on tätä laajempi kokonaisuus. Virkistävää aineiston tilastollisessa tarkastelussa oli kuitenkin konkretian taso. Poliittisen luottamuksen pystyi kiteyttämään yksittäiseksi muuttujaksi, mikä mahdollisti sen vertaamista erään digitalisaation myötä jalostuneeseen ilmiöön.

TK1: Miten kansalaisten poliittinen luottamus on yhteydessä koettuun informaatiovaikuttamisen uhkaan?

Jotta tutkimuskysymykseen pystyttäisiin vastaamaan, tehtiin logistinen ordinaaliregressio. Ei löytynyt tilastollista merkitsevää yhteyttä, joka todistaisi poliittisen luottamuksen selittävän kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaa. Yhteyden puuttuminen tässä tutkimuksessa on sikäli yllättävää, että informaatiovaikuttamiseen liittyvän keskustelun ydintä on sen rapauttava vaikutus poliittisen luottamukseen. Tässä aineistossa vastaajien suhtautuminen informaatiovaikuttamisen uhkaan ei riippunut siitä, miten luottavaisia he olivat poliittisesti. Tämän tutkimuksen mukaan vähintäänkin ikä vaikuttaa poliittista luottamusta enemmän kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan.

Suhtautuminen monikulttuurisuuteen ja kaksikielisyyteen olivat aineiston alkuperäisen tutkimuksen kohteita, joten olisi ollut yllättävää, jolleivät ne olisi ilmenneet eksploraatiivisesta faktorianalyysistä. Turvallisuuspoliittisen resilienssin osalta on todettava, että se on dimensioista tulkinnanvaraisin. Käsite resilienssi on turvallisuuspoliittisessa mielessä muotoutumassa, ainakin suomalaisessa keskustelussa (vrt. Mikkola ym. 2018). Siitä syystä on jokseenkin rohkeaa nimetä se resilienssiksi verrattuna turvallisuuspoliittisen tietoisuuteen tai turvallisuuspoliittisen aktiivisuuteen. Tästä huolimatta puolustan turvallisuuspoliittinen resilienssi -tulkintaa johtuen turvallisuuspoliittisten ympäristöjen erilaisuudesta. Pohjoismainen turvallisuusulottuvuus, Nato-jäsenyys ja Venäjä turvallisuushkana ovat oma kokonaisuutensa, eikä niistä ole tulkittavissa selkeää turvallisuuspoliittista kategoriaa.

Tässä yhteydessä voidaan samalla vastata yhteen tutkielmani tavoitteista eli informaatiovaikuttamisen yhteyden ymmärtäminen suhteessa yhteiskunnalliseen koheesioon. Pelkän ajatuksen tasolla on mielenkiintoista, mikäli informaatiovaikuttaminen koetaan kuuluvaksi vain turvallisuuspoliittisen kategoriaan, vaikka sen ensisijainen tavoite voisi olla yhteiskunnallisen koheesion horjuttaminen. Poliittinen luottamus koetaan abstraktina ilmiönä. On huolestuttavaa, mikäli yksilöt huomaavat heikosti tilanteita, joissa poliittiseen luottamukseen tasoon pyritään vaikuttamaan. Se saattaa tehdä informaatiovaikuttamisen keinot tehokkaammiksi ja vaikuttavimmiksi. Rosanvallonilaisen vastademokratian hengessä negatiivisen demokratian prosessit olisivat tärkeää suitsia päättäväisesti ja tehokkaasti, jotta niitä ei ulkopuolelta käännettäisi itseään vastaan. Tähän tarvitaan valtion, kuntien, yksityisen sektorin, kolmannen sektorin ja kansalaisten apua.

Tutkimus tarjoaa merkittävää ja ajankohtaista tietoa yhteiskuntamme kansalaisten poliittisesta luottamuksesta ja heidän kokemasta informaatiovaikuttamisen uhasta. Tutkimus kannustaa tutkimaan ja syventymään ilmiöihin laajemmin ja syvällisemmin.

Esitellyt tilastolliset tulokset kehottavat pohtimaan kansalaisten suhtautumisen erilaisia lähtökohtia. Syvempi tarkastelu kannattaa, koska informaatiovaikuttamisessa on kyse virtuaalisen poliittiseen järjestelmään sijoittuvasta kansalaisten manipuloinnin keinoista. Olisi tärkeää oppia kohdistamaan informaatiovaikuttamisen uhista oikea-aikaista tietoa sopiville kohderyhmille. Tämän tutkimuksen perusteella esimerkiksi suomalaiset 18-24-vuotiaat lukiotaustaiset naiset ja 25-34-vuotiaat miehet hyötyisivät oikeasti ajoitetun tiedon kohdistamisesta.

Tutkimustulokset nostavat esiin tarpeen lisätä mediakasvatusta, medialukutaitoa sekä kriittistä tiedon arviointia systemaattisemmin perusopetuksen ja toisen asteen opetussuunnitelmiin, jotta nuorista kasvaisi valveutuneita teknologian ja median käyttäjiä (vrt. Mikkola ym. 2018, 118). Lisäksi erot koetussa informaatiovaikuttamisen uhassa yliopiston ja ammattikorkeakoulun käyneiden välillä kehottaa tarkastelemaan, millaisia erilaisia valmiuksia eri koulutuslinjat antavat tiedon kriittiseen arviointiin ja medialukutaitoon. Tuloksia voitaisiin hyödyntää myöskin Valtiotieteellisen tiedekunnan opetustarjonnassa. Mediakasvatus ja -lukutaito eivät sellaisenaan riitä informaatiovaikuttamisen keinojen taltuttamiseen (vrt. Pörsti 2017, 364—365). Ennakoiva ja luova tietojen sovel-

taminen erilaisiin virtuaalisiin ympäristöihin lisäävät ymmärrystä informaatiovaikuttamisen keinojen joustavuudesta tilannekohtaisesti.

Se, että poliittinen luottamus ei selitä tässä tutkimuksessa kansalaisten kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa on yllättävää. Tulos on vastoin käydyn julkisen keskustelun käsityksiä. Yhteyden puuttuminen voi kertoa siitä, että informaatiovaikuttamisen ilmiötä ei tunneta tarpeeksi hyvin kansalaisten keskuudessa. Sen keinoista voi olla omakohtaista kokemusta, mutta niiden yhdistelmiä ei välttämättä tunnisteta informaatiovaikuttamiseksi. Jos informaatiovaikuttamisen prosessia tai keinoja ei tunneta, on epätodennäköistä, että tunnettaisiin sen tavoitetilä eli esimerkiksi poliittisen luottamuksen heikentäminen. Julkisessa keskustelussa informaatiovaikuttaminen näyttäytyy suoraviivaisempana kuin se todellisuudessa on. Poliittinen luottamus ja informaatiovaikuttaminen eivät ole suorassa yhteydessä toisiinsa, vaikka onnistuneella informaatiovaikuttamiskampanjalla onkin periaatteessa aina vaikutuksia poliittiseen luottamukseen. Tulos vahvistaa käsitystä siitä, että informaatiovaikuttamisen keinoja on hyödyllistä kohdistaa esimerkiksi yksilön taustan perusteella ja siten pyrkiä ruokkimaan esimerkiksi poliittisiin instituutioihin kohdistuvaa epäluottamusta. Toisaalta, mikäli informaatiovaikuttamisen keinot tunnustetaan, on mahdollista, että vaikutus onkin päinvastainen.

Yhtäältä tulos voi viitata siihen, että informaatiovaikuttamisen keinot risteävät virtuaalissa poliittisessa järjestelmässä kansalaisten institutionaalisten siteiden ulkopuolella, vaikkapa kansalaisten välisissä suhteissa. Tämän vuoksi poliittisen luottamuksen lisäksi putnamilaisen sosiaalisen luottamuksen yhteyttä suhteessa kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan olisi tärkeää analysoida. Toisaalta tulos kertoo siitä, että poliittinen luottamus ei välttämättä ole ilmiön olennaisin yhteyspiste. Häikäilemättömälle informaatiovaikuttamisen keinoja hyväksikäyttävälle toimijalle tämä on edullista. Manipuloivaa viestiä on helpompi kohdistaa kansalaisten sosioekonomisten taustamuuttujien kuin poliittisen luottamuksen tason perusteella. Yhteiskunnallisen koheesion turvaamiseksi luottamuksen yhteys kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan olisi tyhjentävästi tutkittava lisää mahdollisimman nopealla aikataululla. Kaiken kaikkiaan yhteyden puuttuminen on huomionarvoinen tulos, joka haastaa vallitsevia mielikuvia informaatiovaikuttamisen keinojen vääntövoimasta.

Poliittisen luottamuksen määrittely eksplisiittisellä tarkkuudella on ollut haastavaa läpi tämän tutkielman. Sen kiinnityskohdat kansalaisten, instituutioiden ja poliittisten toimijoiden välillä ovat häilyviä. Informaatiovaikuttamisen vaikutuksia on tarkkailtu muun muassa valtiollisesta näkökulmasta, mutta tämä pro gradu -tutkielma osoittaa kansalaisista kumpuavan näkemyksen relevanssin. Samalla voidaan aiheellisesti kysyä, että onko akateemista tutkimusta resursoitu riittävästi kansalaisten erilaisten informaatiovaikuttamisen kokemusten selvittämiseen. Ei-valtiolliset sosiaaliset elementit liittyen informaatiovaikuttamisen ilmiöön olisi tuotava tasapainoisemmin valtiollisen tarkastelun rinnalle.

7.2 Reliabiliteetti ja validiteetti

Tieteellisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan kahdella termillä: reliabiliteetilla ja validiteetilla (Metsämuuronen 2011, 125). Reliabiliteetti kuvaa tutkimuksen toistettavuutta ja esimerkiksi käytettyjen mittareiden virheettömyyttä. Validiteetti puolestaan kuvaa tutkimuksen tarkoituksenmukaisuutta ja soveltuvuutta (mt., 74.) Reliabiliteettia ja validiteettia voidaan arvioida eri tavoilla. Validiteetin arviointi saattaa olla reliabiliteetin arviointia työläämpää. (Allison 1999, 56.) Metsämuuronen pitää luottavuustarkasteluja olennaisena osana tutkimusta (2011, 75).

7.2.1 Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteettia voidaan Metsämuuronen mukaan arvioida kolmella tavalla:

- 1) toistomittauksin,**
- 2) rinnakkaismittauksin tai**
- 3) tarkastelemalla mittarin sisäistä konsistenssia**

(2011, 75—76).

Toistomittaus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tämän tutkimuksen aineisto kerättäisiin uudestaan eri ajankohtana. Vastaajat saattavat kuitenkin ajan kuluessa muuttua. (Mt., 75—76.) Rinnakkaismittaus tarkoittaa aineistossa samanaikaisesti eri mittareilla mitattuja tuloksia ja niiden korrelaatioiden vertailua (mt., 75—76). Mittarin sisäinen konsistenssi mitataan tilastollisilla menetelmillä, kuten esimerkiksi tukeutumalla faktorianalyyysiin (mt., 76).

Toistomittaukseen sisältynee testiuusintatesti -reliabiliteetti (test-retest reliability) (Metsämuuronen 2011, 217; Wrench ym. 2013, 217). Se tarkoittaa tämän tutkimuksen toistamista jonkin aikamäärään kuluttua. Arviot sopivasta välistä vaihtelevat esimerkiksi kahdesta viikosta puoleen vuoteen (Metsämuuronen 2011, 76). Tämä tutkimus on kerätty 2017 alkuvuodesta ja yli puolen vuoden raja-arvo on ylittynyt. Tutkimusta ei siis ole välttämättä mielekästä sellaisenaan toistaa tai ainakaan vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä toistetusta tutkimuksesta. Esimerkiksi informaatiovaikuttamisen ilmiö ja sen koettu uhka ovat voineet muuttua. Toisaalta yksi tarkastelun kohde voisi olla kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhkan kokemuksen kehittyminen teknologisen murroksen jalostuessa yhteiskunnassa.

Rinnakkaismittauksen ja mittarin sisäisen konsistenssin vaateet ovat tässä tutkielmassa yhteydessä eksploratiiviseen faktorianalyysiin. Eksploratiivisen faktorianalyysin sijaan analyysin lähtökohtana voisi olla polykoristen korrelaatioiden matriisi, sillä muuttuja muodostetaan järjestysasteikollisten mielipideväittämien pohjalta. Eksploratiivista faktorianalyysiä on kyetty käyttämään myös järjestysasteikollisten muuttujien osalta (Allison 1999, 179; Dalton 2004, 59; Wrench ym. 471). Eksploratiivinen faktorianalyysi mahdollistaa faktoripistemuuttujien muodostamisen, joilla on esimerkiksi Cronbachin alfaa korkeampi reliabiliteetin taso (Metsämuuronen 2011, 552). Se, että polykorisen korrelaatioiden matriisi ei ole analyysin lähtökohtana, heikentää kuitenkin tutkimuksen reliabiliteettia huolimatta eksploratiivisen faktorianalyysin eduista.

7.2.2 Sisäinen validiteetti

Metsämuuronen jakaa sisäisen validiteetin myöskin kolmeen kokonaisuuteen:

- 1) sisällön validiteetin,**
- 2) kriteerivalidiuteen ja**
- 3) käsitevaliditeetin**

(Metsämuuronen 2011, 74).

Sisällön validiutta arvioidessa pohditaan mittarien ja tutkimuksen käsitteiden teoreettista tarkoituksenmukaisuutta. Tämän lisäksi siinä arvioidaan operationalisoinnin ja ilmiön rajaamisen onnistuneisuutta (mt., 74). Kriteerivalidiutta tarkastellessa verrataan saatuja tuloksia johonkin arvoon (mt., 75). Tämän tutkimuksen tuloksia on verrattu muun muassa

vuonna 2016 julkaistuun Eduskuntavaalitutkimukseen (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016) ja vuonna 2018 julkaistuun Eurobarometriin (Eurobarometri 2018a). Käsitemetoditeettia analysoidaan erikseen, koska sen rooli on merkittävä osana tämän tutkimuksen luotettavuuden todentamista.

Kolme olennaista kohtaa tässä tutkielmassa sisällön validiuden osalta ovat poliittisen luottamuksen teoreettinen rajaaminen, sen empiirinen operationalisointi ja informaatiovaikuttamisen ilmiön rajaaminen. Poliittinen luottamus on lähtökohtaisesti hankalasti rajattava ilmiö. Empiirinen operationalisointi on onnistunut esimerkiksi huolellisesti valituilla poliittista luottamusta kuvaavilla muuttujilla (esim. Bäck & Kestilä 2009; Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016; Grönlund & Setälä 2007). Tässä aineistossa poliittisen luottamuksen empiirinen määritelmä viittaa toisaalta demokratian toimivuuteen ja äänestäjien vaikuttavuuteen. Teoreettisesta keskustelusta olisi toivonut sisällytettävän enemmän poliittisen luottamuksen monikanavaisuutta eli valtio-, ryhmä- ja yksilötason kiinnittyneisyyttä toisiinsa. Tämän aineiston yhteydessä rajausta on toiminut muun muassa väittämien johdonmukaisuuksien vuoksi.

Kriteerivalidiuden arvioinnin osalta muun muassa poliittisen luottamuksen empiirinen operationalisointi on jopa teoreettista rajausta hankalampaa. Ensinnäkin pohjoismaisen ja suomalaisen yhteiskunnan kansainvälisesti poikkeava lähtökohta asettaa haasteen poliittisen luottamuksen tutkimukseen, jonka Newton mainitsi artikkelissaan (2001). Suomen poliittisen luottamuksen tasoa ei voida välttämättä verrata muiden yhteiskuntien poliittisen luottamuksen tasoon. Toisena Matikainen mainitsee metodologisen arveluttavuuden, joka sieventää luottamuksen yhdeksi ulottuvuudeksi (2010, 56). Lisäksi kyselyhaastattelussa kerrotut vastaukset eivät välttämättä kuvaa luottamusta, saati sen oikeaa tasoa. Tästä syystä luottamuksen tutkiminen on jopa kokonaan kyseenalaistettu. (ma., 56.) Kolmantena haasteena on sosiaalisen luottamuksen ja poliittisen luottamuksen välinen rajanveto, josta Putnam ja Newton ovat käyneet keskustelua. Tämä vaikeuttaa johtopäätösten tekoa tämän aineiston tuloksista.

Tässä yhteydessä on sopivaa arvioida tutkimuksessa nousseita tuloksia ja tieteenfilosofiseen dilemmaan liittyen tutkimusasetelmaan. Ristiintaulukointien, niiden elaboraatioiden ja logistisen ordinaaliregression yhteydessä on tarkentunut kokonaiskuva liittyen esimerkiksi 25-34-vuotiaiden ikäryhmään asemoitumiseen suhteessa informaatiovaikuttamisen

ilmiöön. Tutkimustulokset ovat rinnastettavissa esimerkiksi Eduskuntavaalitutkimuksen ja Eurobarometrin tuloksiin. Tulosta, jonka mukaan poliittisen luottamuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan välillä ei ole yhteyttä, on vaikeampi tulkita. Tutkimusta ei ole ainakaan runsaasti. Tosin lähdeaineistossa tästä suhteesta puhutaan olemassa olevana (vrt. Jansson & Sihvonen 2018, 21—22; Mikkola ym. 2018, 96—97; Vihma ym. 2018, 93). Tämän tutkimuksen tulosta voidaan pitää siis yllättävänä, joskin tulos voi liittyä vain poliittisen luottamuksen ilmiön monimutkaiseen luonteeseen.

Tieteenfilosofinen dilemma liittyy siihen, kummin päin poliittisen luottamuksen ja kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan välistä suhdetta pitäisi ylipäänsä tutkia. Tässä tutkimuksessa on tutkittu miten ensimmäinen selittää jälkimmäistä. Toisaalta, otsikkoakin vilkuillen, jälkimmäinen voisi olla mahdollista. Kaksi pääasiallista tekijää perustelee nykyisen tutkimusasetelman valintaa. Ensimmäinen perustelu liittyy poliittisen luottamuksen muuttujan empiiriseen luonteeseen. Tutkimusta lähestyttiin *aineistolähtöisellä* tilastotieteellisellä menetelmällä eli eksploratiivisella faktorianalyysillä. Jos poliittista luottamusta selitettäisiin tutkimuksessa sellaisena kuin se nykyisellään on määritelty eli faktoripistemuuttujana, niin vaikuttaisi se hieman kyseenalaiselta. Miten aineistolähtöisellä tutkimuksellisella otteella havaittu elementti voidaan siirtää kesken tutkimuksen selitettäväksi tekijäksi? Lisäksi faktoripistemuuttuja ei sovellu logistiseen ordinaaliregressioon selitettäväksi muuttujaksi.

Mikäli itsepäisesti tahdottaisiin kuitenkin jatkaa päinvastaisella tutkimusasetelmalla, niin tutkimuksen reliabiliteettiin liittyvät haasteet olisivat nykyistä suurempia. Tämä johtuu siitä, että tällöin poliittinen luottamus olisi määritelty yksittäisinä muuttujina. Poliittisen luottamuksen empiirinen määritelmä olisi tällöin faktoripistemuuttujaa huomattavasti kaapeampi. Eräs konkreettinen esimerkki tästä liittyy poliittisen luottamuksen ilmiöön kuuluvan riippumattomiin toimijoihin kohdistuvan luottamuksen huomiointiin osana faktoripistemuuttujaa. Yksittäisenä muuttujana riippumattomaan toimijaan kohdistuvan luottamuksen huomiointi olisi mahdotonta, jollei poliittinen luottamus määriteltäisi esimerkiksi tässä tutkimuksessa väittämänä 3 (valta riippumattomille asiantuntijoille). Nykyinen faktoripistemuuttuja huomio väittämän 3 faktorilatauksen osuuden (-0,276). Tässä mielessä tässä tutkimuksessa poliittisen luottamuksen empiirinen määritelmä on Wibergin (1986, 143—144), Mattilan ja Sänkiähon (2005, 85), Putnamin (2000, 47),

Grönlundin ja Setälän (2007, 404), Bäckin ja Kestilän (2009, 175), Bäckin, Kestilä-Kekkonen ja Söderlundin (2016, 384) poliittisen luottamuksen määritelmiä laajempi.

Tabachnick ja Fidell kuvaavat kuitenkin faktorianalyysin yleisiä ongelmia, joita on heidän mukaansa ainakin kolme. Ensimmäinen liittyy puuttuvaan kriteeristöön suhteessa eksploratiiviseen faktorianalyysiin, toinen liittyy lähes rajattomaan määrään rotaatioita, joita voi tehdä ja kolmas liittyy faktorianalyysin tieteelliseen maineeseen huonon tutkimuksen pelastajana. (Tabachnick ja Fidell 2012, 613.) Faktorianalyysin luonteeseen kuuluu tulkinta (mt., 613). Koin sen myös olevan tutkimuksen mielenkiintoisimpia työvaiheita. Poliittisen luottamuksen ulottuvuus on sekä teoreettisesti että empiirisesti tämän pro gradu -tutkielman vahvimpia elementtejä. Esimerkkinä toimii loogisesti perusteltavissa olevaa faktoripistemuuuttuja eri vahvuisin faktorilatauksineen.

7.2.3 Käsitemäärittely

Käsittemäärittely mittaa nimensä mukaisesti yksittäistä käsitettä ja sitä, miten kattavasti se kuvaa ilmiötä (Metsämuuronen 2011, 75). Tässä kohdin keskitytään erityisesti kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhkan määrittelyyn. Väite on tutkielman kannalta olennainen. Väittämä kuuluu seuraavalla tavalla:

”Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internet-keskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”

Sen on tulkittu tarkoittavan kansalaisen kokemaa informaatiovaikuttamisen uhkaa, sillä sanana informaatiovaikuttaminen saattaa olla liian tuntematon. Aineistoa keränneet ovat määritelleet väittämän käsittelevän ”informaatiouhkia” (Borg 2017b, 5). Tässä mielessä ehdotettu määritelmä on linjassa sen alkuperäisen tulkinnan kanssa. Kysymyksen voidaan tulkita rajautuvan internetissä tapahtuvaan interaktiiviseen toimintaan. Tällöin sen merkityspiiristä voidaan rajata pois hybridi-vaikuttamisen ja kybersodankäynnin operaatioita, kuten aiemmin tehtiin ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon määritelmän yhteydessä. Käsite ”vakava uhka” voi viitata olemassaolon huoleen, negatiivisen toiminnan poikkeuksellisen suureen esiintyvyyteen tai sen järjestelmällisyyteen (vrt. Suojelupoliisi 2018).

Edellä mainituista huomioista huolimatta tulkinta on yksinkertaistava ja tarkoittaa eri vastaajille erilaisia asioita. On auttamattoman selvää, että kyselyssä yhteen kysymykseen (kysymys numero 6) on lastattu liian monta merkitystä, liian erilaisia toimintoja ja arjen eri tasoilla vaikuttavia asioita. On kuitenkin huomioitava kokonaisuus. Kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka oli yksi kysymys osana laajaa kyselytutkimusta, jonka tarkoituksena oli muun muassa tutkia suomalaisten yleistä suhtautumista monikulttuurisuuteen.

Väittämässä on mainittu viisi erillistä ilmiötä. Siksi ne todennäköisemmin tarkoittavat vastaajille erilaisia asioita. Kukin näistä ilmiöistä voidaan kuitenkin tunnistaa myös informaatiovaikuttamisen keinoiksi, jolloin kokonaisuus on voitu kääntää kansalaisten kokemaksi informaatiovaikuttamisen uhaksi. Englanninkielinen käännös on suomalaista verrokkiaan yksinkertaisempi, sillä siinä propagandan levittäminen on merkityksessään kiinni trollien toimivuudessa (ks. Jantunen 2015, 17—19; ref. Jansson & Sihvonon 2018, 12; Pörsti 2017, 8—9).

“News that spread misinformation and so-called 'Internet trolls' who stir up trouble and spread propaganda in internet discussions are a serious threat to Finnish democracy.”

Joka tapauksessa muuttujat olisi ihanteellisessa tilanteessa pilkottu osiin tätä tutkimusta varten. Esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- *“Niin sanotut verkkotrollit ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*
- *“Niin sanottu häirintä on vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*
- *“Niin sanottu propagandan levittäminen internet-keskusteluissa on vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*
- *“Niin sanotut valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*

Toinen vaihtoehto olisi voinut olla esimerkiksi suora aiheesta kysyminen.

Esimerkiksi:

- *“Vieraan valtion tekemä informaatiovaikuttamiskampanja on vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*
- *“Vihamielisen ryhmittämän tekemä informaatiovaikuttamiskampanja on vakava uhka suomalaiselle demokratialle.”*

Pitkillä kyselyhaastatteluilla voidaan kuitenkin rasittaa osallistujaa tarpeettomasti (Koivisto & Serla 2017, 3). Ensimmäiset esimerkkikysymykset olisivat voineet sekoittaa joka tapauksessa kansalaisen mielessä yhdeksi ilmiöksi. Jos tutkimuksen alkuperäinen tavoite olisi ollut poliittisen luottamuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan tutkimisessa, niin kansalaisten kokeman informaatiovaikuttamisen uhan väittämää olisi varmasti jotenkin pilkottu. Voi olla, että monimerkityksellisyys on vaikuttanut vinouttavalla tavalla tähän tutkimukseen. Voidaan aiheellisesti kritisoida sitä, että kansalaisten kokema informaatiovaikuttamisen uhka ei ilmene aineistosta tarpeeksi rajatussa muodossa.

7.2.4 Ulkoinen validiteetti

Ulkoisen validiteetin arvioinnissa tarkastellaan Metsämuurosen mukaan tutkimuksen yleistettävyyttä (Metsämuuronen 2011, 74). Tutkimuksessa käytettävän aineiston 18-79-vuotias suomalaistaustainen vastaajajoukko vastaa iältään ja sukupuoleltaan Suomen 18-79-vuotiaasta suomalaistaustaista väestöä. Myös vastaajajoukon koulutustasot ovat verrannolliset suomalaisten koulutustasojen kanssa. Kysymystutkimuksen kysymykset ja keruutapa näkyvät liitteessä 1. Saman kaltaisia kysymyksiä on käytetty esimerkiksi vuonna 2016 julkaistussa Eduskuntavaalitutkimuksessa (Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016). Nämä elementit lisäävät tutkimuksen yleistettävyyttä.

Informaatiovaikuttamisen ilmiö on kuitenkin saattanut muuttua tai esimerkiksi tapa, jolla sitä käsitellään julkisuudessa. Pelkästään Venäjän toimia vuonna 2016 Yhdysvaltain presidentinvaaleissa tutkivan erikoissyyttäjän Robert Muellerin tutkinnasta syntyvä lopputulos voi vaikuttaa tapaan, jolla kuva informaatiovaikuttamisen ilmiöstä tarkentuu (Vihma ym. 2018, 84). Tämä tutkimus olisi voinut olla mahdollista toteuttaa myös omalla kyselytutkimuksella. Voi olla kuitenkin, että yhtä suuren ja laadukkaan otoksen kokoaminen ilman kunnollisia resursseja olisi ollut vaikeaa.

Kvalitatiivisia menetelmiä, kuten puolistrukturoituja teemahaastatteluja, oltaisiin voitu hyödyntää tässäkin tutkielmassa. Yleisesti voidaan sanoa, että ”Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017” -aineisto on kerätty ja luokiteltu jatkotutkimusta varten varsin selkeäksi. Tutkimuseettisistä huomioista tuli alaluvussa 3.1 mainittua sensitiivisten tietojen poistaminen jo ennen tämän tutkimuksen toteuttamista. Toivottavasti ilmaisutapa poliittisista mielipiteistä, demokratiakäsityksistä ja taustamuutuksista on ollut kunnioittavaa. Tähän olen vakaasti pyrkinyt. Olen samaa mieltä ajatushautomo Magman aineistoa keränneen Sami Borgin kanssa, että parlamentaarisessa demokratiassa erilaiset intressit ovat sovittavissa yhteen ja keskusteltavissa auki (2017a, 133). Tätä ohjenuoraa sopisi näkevän noudatettavan tänä päivänä monessakin suhteessa.

7.3 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimukseni antoi mielenkiintoista lisätietoa koetusta informaatiovaikuttamisen uhasta ja poliittisen luottamuksen välisestä yhteydestä. Tutkimus osoittaa tarpeen tutkia poliittista luottamusta ja informaatiovaikuttamista syvällisemmin erillisellä omalla laajalla valtakunnallisesti yleistettävällä kyselytutkimuksella. Tässä tutkimuksessa voisi olla tarkemmin määritellyt kysymykset, jotka muodostettaisiin suoraan poliittisen luottamuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen uhan teoreettisista viitekehyksistä. Lisäksi tutkimusta voisi laajentaa haastatteluilla, joiden tavoitteena olisi hahmottaa yksilöiden tapaa käsitellä ilmiöitä.

Muita tutkimusaiheista voisi olla elinkeinoelämään kohdistuneen hybridi- ja informaatiovaikuttamisen käsitysten kartoittaminen (vrt. esim. Rosanvallon 2008, 216; Nalbantoglu 2018). Muita vaihtoehtoja jatkotutkimukseen olisi ruotsinkielisen aineiston käsittely vastaavalla tavalla ja vertailevalla otteella. Uuden vastaavan tutkimuksen toteuttaminen, jossa kysyttäisiin, vaikka kaikki esittämäni esimerkkikysymykset, voisi olla hyödyllistä. Tämä lisäisi tutkimuksen validiteettia. Olisi mielenkiintoista vertailla eri koulutustasoilla annettavaa opetusta informaatiovaikuttamisen ilmiöön ja miten paljon ne antavat eväitä teknologian ja sen vaikutusten kriittiseen arviointiin (vrt. Vihma ym. 2018, 220). Hyödyllistä olisi myös ymmärtää laajemman sosioekonomisen taustan vaikutukset kansalaisten kokemaan informaatiovaikuttamisen uhkaan. On myös tärkeää jatkaa sosiaalisten konfliktien ja verkkodemokratian välisen yhteyden tutkimusta jatkossakin esimerkiksi Yuanin, Fengin ja Liun (2017) viitoittamalla tavalla. Kansalaisten turvallisuuspo-

liittista resilienssiä voisi tutkia myös enemmän. Esimerkiksi turvallisuuspoliittisen tietoisuuden prosessin sisäistämisen kulkua olisi mielenkiintoista ymmärtää paremmin.

Tutkielman lähestyessä loppuaan, on hyvä punoa yhteen tutkielmaa tehdessä kertynyt ymmärrys tutkimusprosessista. Tutkielman tavoite on ollut kunnianhimoinen tavoitteessaan pelkistää monitulkinnaiset poliittisen luottamuksen ja informaatiovaikuttamisen ilmiöt. Tavoite on vaatinut tulkinnallista ja seikkailuhenkistä otetta. Eksploratiivinen faktorianalyysi on siihen nähden ollut luonteeltaan sopiva tilastollinen menetelmä. Poliittisen luottamuksen ja koetun informaatiovaikuttamisen välisen suhteen pohjalla ei ole vankkaa tutkimusperinnettä. Se nostaa tämän pro gradu -tutkielman haastetasoa. Aineisto on avannut menetelmällisiä mahdollisuuksia, mutta aineistoa ei ole kerätty tämän tutkielman tavoitteita ajatellen. Se haastaa muodostettuja tulkintoja läpi tämän pro gradu -tutkielman.

Poikkitieteellinen lähestymistapa kompensoi tavoitteen ja aineiston asettamia haasteita. Useiden näkökulmien yhdistäminen sosiologiasta, valtio-opista, sotatieteistä ja viestinnästä toivottavasti synnyttää lukijalle uusia ajatuksia ja tieteellistä innostusta. Poikkitieteellisyydessä on riski näkemyksen hämärtymiseen, mutta usein se kehittää valitun lähestymistavan notkeutta. Toivotaan, että tutkielman koetaan lisänneen jälkimmäistä. Apu poliittisen luottamuksen ymmärtämiseen ja poliittisen luottamuksen horjuttajien torjumiin löytyy poikkitieteellisyyden lisäksi luovista tutkimusrakenteista. Yksinäinen työskentely ei informaatiovaikuttamisen aiheuttamaa uhkaa todennäköisesti ratkaise. On kohdattava erilaisia ihmisiä, puhuttava avoimesti, ideoitava rohkeasti ja toteutettava tehokkaasti. Toivottavasti tämä pro gradu -tutkielma rohkaisee muitakin poikkitieteelliseen tarkasteluun ja tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Informaatiovaikuttamisen ilmiön akateemisen päivittämisen kiri takamatkalta on vasta alkanut.

Lähteet

Aaltola, M. (2017). Democracy's Eleventh Hour. Ulkopoliittinen instituutti. Briefing Paper, 226.

Agresti, A. (2015). Foundations of Linear and Generalized Linear Models, John Wiley & Sons, Inc., New York. Saatavissa: ProQuest Ebook Central. [Viitattu 10.12.2018].

Allison, P. (1999). Multiple Regression: A Primer (Pine Forge Press series in research methods and statistics). London, Thousand Oaks, Kailash: Sage Publications Ltd.

Autio, M. (2011). Kuluttaja- ja brändiheimot yhteisöllisyytenä nykykulttuurissa. Teoksessa: S. Kangaspunta, toim., Yksilöllinen yhteisöllisyys - Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. [online] Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, s.92-113. Saatavissa: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/103157/Kangaspunta_Yksilollinen_yhteisollisyys.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=96 [Viitattu 1.10.2018].

Bērziņa, I., Cepurītis, M., Kaljula, D. & Juurvee, I. (2018). Russia's Footprint in the Nordic - Baltic Information Environment. Report 2016/2017. [online] Riika: NATO Strategic Communications Centre of excellence. Saatavissa: <https://www.stratcomcoe.org/russias-footprint-nordic-baltic-information-environment-0> [Viitattu 17.11.2018].

Borg, S (Tampereen yliopisto) & Taloustutkimus Oy: Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2018-06-08). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3192>

Borg, S. (2017a). Suomalaisten yleinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen, vähemmistöihin, kansalliskielikysymykseen ja yhdenvertaisuuteen. Teoksessa: Demokratins öde (2017) Toim. Forsgård, N. E., Helsinki: Förlaget M.

Borg, S. (2017b). Suomi/Nyt. Raportti suomalaisten demokratiakäsityksistä ja yhteiskunnallisista mielipiteistä. Julkaisematon raportti. Magma Ajatushautomo.

Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E., & Westinen, J. (2015). Demokratiaindikaattorit 2015.Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-483-9> [Viitattu 24.11.2018].

Boyd, D. & Ellison, N. (2008). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, [online] 13(1), s.210-230. Saatavissa: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393x [Viitattu 1.10.2018].

Bäck, M. & Kestilä, E. (2009). Social capital and political trust in Finland: An individual-level assessment. *Scandinavian Political Studies* 32(2), s. 171–194.

Bäck, M., Kestilä-Kekkonen, E. & Söderlund, P. (2016). Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät. Julkaisussa Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015. Selvityksiä ja ohjeita, Nro 28, Vuosikerta. 2016, Oikeusministeriö, Helsinki, s. 379-397.

Chandler, D. (2017). Resilience. Teoksessa: M. Dunn Cavelty & T. Balzacq, toim., *Routledge Handbook of Security Studies*, 2. painos. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, s.436-446.

Dahl, R. (2000). *On Democracy*. New Haven: Yale University Press.

Dalton, R. (2014). *Citizen politics*. 6. painos. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sade Publications, Inc.

Dalton, R. (2004). *Democratic challenges, democratic choices*. Oxford: Oxford University Press.

Deibert, R. (2017). Cyber-Security. Teoksessa: M. Dunn Cavelty & T. Balzacq, toim., *Routledge Handbook of Security Studies*, 2. painos. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, s.172-182.

Deibert, R., Rohozinski, R. & Crete-Nishihata, M. (2012). Cyclones in Cyberspace: Information shaping and denial in the 2008 Russia–Georgia war. *Security Dialogue*, 43(1), s.3-24.

Dixon, G. & Clarke, C. (2012). Heightening Uncertainty Around Certain Science. *Science Communication*, 35(3), s.358-382.

Dutton, W. & Shepherd, A. (2006). Trust in the Internet as an experience technology. *Information, Communication & Society*, 9(4), s.433-451.

Easton, D. (1957). An Approach to the Analysis of Political Systems. *World Politics*, 9(03), s.383-400.

Easton, D. 1975. ‘A Re-assessment of the Concept of Political Support’, *British Journal of Political Science* 5, s. 435–57.

Eurobarometri. (2018a). Parlametri 2018 Suomi. Eurobarometri 90.1 [online] Saatavissa: <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/parlemeter-2018/national-factsheets/fi-fi-factsheet-parlemeter-2018.pdf> [Viitattu 20.11.2018].

Eurobarometri. (2018b). Finland –Socio-demographic trendline –Eurobarometer (2007-2018). [online] Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit. Saatavissa: <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/socio-demographic-trends-national-public-opinion-ed4/fi-en-socio-demographic-trendlines.pdf> [Viitattu 20.11.2018].

Findikaattori (2018). Väestön koulutusrakenne. [online] Saatavissa: https://findikaattori.fi/fi/9#_ga=2.38466791.573129256.1538659281-362643811.1538659281 [Viitattu 24.11.2018].

Finto (2018). Finto: YSA: informaationsodankäynti. [online] Saatavissa: <https://finto.fi/ysa/fi/page/Y113550> [Viitattu 16.12.2018].

Fisher, A. (2014). *Metaethics: An Introduction*, Taylor & Francis Group, Durham. Saatavissa: ProQuest Ebook Central. [Viitattu 11.9.2018].

Grönlund, K., Paloheimo, H. & Wass, H. (2005). Äänestysosallistuminen. Teoksessa: Paloheimo, H. *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, s. 119-146.

Grönlund, K. & Setälä, M. (2007). Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout. *Comparative European Politics*, 5(4), s.400-422.

Haasio, A. (2015). Disnormatiivinen ja normatiivinen informaatio [Disnormative and normative information] *Informaatiotutkimus* 34(4).

Habermas, J. (2006). Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research. *Communication Theory*, 16(4), s.411-426.

Halupka, M. (2016) The rise of information activism: how to bridge dualisms and reconceptualise political participation, *Information, Communication & Society*, 19:10, s. 1487-1503, DOI: 10.1080/1369118X.2015.1119872

Harisalo, R. & Miettinen, E. (2010). *Luottamus - pääomien pääoma*. Tampere: Tampere University Press.

Harjanne, A., Muilu, E., Pääkkönen J., & Smith H. (2018). Helsinki yhdistelmäuhkien aikakaudella – Yhdistelmä- vaikuttaminen ja kaupunki. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:22. [online] Helsinki: Edita Prima Oy. Saatavissa: <https://www.hybridcoe.fi/publication-tags/reports/> [Viitattu 23.8.2018].

Harrell F.E. (2015) *Ordinal Logistic Regression*. Teoksessa: *Regression Modeling Strategies*. Springer Series in Statistics. Springer, Cham

Harrell, Jr., F. (2001). Regression Modeling Strategies. 2. painos. Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer Science+Business Media New York.

Hedberg, C. & Kepsu, K. (2008). Identity in motion: The process of Finland-Swedish migration to Sweden, *National Identities*, 10:1, s. 95-118, DOI: 10.1080/14608940701819850

Holmes Finch, W. (2013). Exploratory Factor Analysis. Teoksessa: T. Teo, toim., *Handbook of Quantitative Methods for Educational Research*. Rotterdam: Sense Publishers, s.167-186.

Hoogensen, R. (2017). Human Security: Lessons Learned from Afghanistan. Teoksessa: M. Dunn Cavelty and T. Balzacq, toim., *Routledge Handbook of Security Studies*, 2. painos. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, s.106-116.

Hosmer, D., Lemeshow, S. & Sturdivant, R. (2013). Applied Logistic Regression. 3. painos. New York, NY: John Wiley & Sons.

Huhtinen, A. (2001). Näkyvä ja näkymätön kuri. Espoo: [A. Huhtinen].

Huntington, S. (1996). The clash of civilizations and the remaking of world order. New York: Simon & Schuster.

Ilmonen, K. & Jokinen, K. (2002). Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Inglehart, R. (2002). Human Values and Social Change. Leiden, Boston: BRILL.

Jansson, S. & Sihvonen, T. (2018). Kyberturvallisuus valtiollisena toimintaympäristönä ja siihen kohdistuvat uhkat. *Media & viestintä*, 41(1).

Jantunen, S. (2015). Infosota. Helsinki: Otava.

Julkisen sanan neuvosto (2018). Journalistin ohjeet ja liite - Journalistin ohjeet - JSN. [online] Saatavissa: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ [Viitattu 14.9.2018].

Keipi, T., Näsi, M., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2017). Online Hate and Harmful Content. London: Routledge.

Ketokivi, M. (2015). Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koivisto, K. & Serlo, K. 2017. Yhteiskunta-, hoito- ja terveystieteellisen tutkimuksen eettisten periaatteiden tarkastelua. Teoksessa K. Koivisto, A. Henner & L. Kiviniemi (toim.) Hoitotyön koulutus ja tutkimus- ja kehittämistoiminta – ajankohtaisia ja tulevaisuutta ennakoivia haasteita. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 43. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2017101750115>. [Viitattu 5.10.2018].

Kouvo, A. (2014). Luottamuksen lähteet - Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Lammi-Taskula, J., & Salmi, M. (2009). Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.), Lapsiperheiden hyvinvointi. s. 38-48.

Lehto, M. & Limnell, J. (2017) Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta, Tiede ja ase, 75. Saatavissa: <https://journal.fi/ta/article/view/67730> [Viitattu: 23.8.2018].

Liebendeg, L. & Ungar, M. (2009). Researching Resilience. Toronto: University of Toronto Press.

Love, N. (2009). Anti-, Neo-, Post-, and Proto-: Conservative Hybrids, Ironic Reversals, and Global Terror(ism). *New Political Science*, 31(4), s.443-459.

Marichal, J. (2012). Facebook Democracy. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Matikainen, J. (2010). Perinteinen ja sosiaalinen media – käyttö ja luottamus. *Media & viestintä*, 33(2010): 2, s. 55–70.

Mattila, M. & Sänkiahö, R. (2005). Luottamus poliittiseen järjestelmään. Teoksessa: Paloheimo, H, toim., Vaalit ja demokratia Suomessa. Helsinki: WSOY.

Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: opiskelijalaitos. Helsinki: International Methelp.

Mikkola, H., Aaltola, M., Wigell, M., Juntunen, T. & Vihma, A. (2018). Hybridivaikuttaminen ja Demokratian resilienssi. *Ulkopoliittinen instituutti*, 55.

Mähönen, J. (2007). Luottamuksesta. Teoksessa: A. Saarnilehto, toim., Sopimus, vastuu, velvoite. Turku: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta s.257-268.

Nalbantoglu, M. (2018). Joka viides suomalaisyrityksistä sanoo joutuneensa hybridivaikuttamisen kohteeksi. [online] Helsingin Sanomat. Saatavissa: <https://www.hs.fi/talous/art-2000005813835.html> [Viitattu 4.9.2018].

Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), s.201–214.

Newton, K. & Norris, P. 2000. ‘Confidence in Public Institutions: Faith, Confidence or Performance?’ Teokessa: Pharr, S. & Putnam, R. D., toim. *Disaffected Democracies: What’s Troubling the Trilateral Countries?* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Norris, P. (2011). *Democratic deficit*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.

Norris, P. (2001). *Digital Divide*. 1. painos. New York: Cambridge University Press.

Nurvala, J. (2016). Do Not Trust People: Lessons from Political Economy on How to Counter Misinformation and Lies. *European View*, 15(2), s.253-263.

Nye, J. (2010): *Cyber Power*. Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard Kennedy School.

O’Connell, A. (2006). *Logistic regression models for ordinal response variables*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Ohme, J. (2018): *Updating citizenship? The effects of digital media use on citizenship understanding and political participation*, *Information, Communication & Society*, DOI: 10.1080/1369118X.2018.1469657

Oxford Dictionaries | English. (2018). *resilience* | Definition of resilience in English by Oxford Dictionaries. [online] Saatavissa: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/resilience> [Viitattu 3.10.2018].

Pessala, H. (2009). Sähköisiä kohtaamisia: Suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen internetissä. Julkaisussa *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Selvityksiä ja ohjeita*, Nro 5, Vuosikerta 2009, Oikeusministeriö, Helsinki, s. 170-207.

Pullinen, J. (2018). Facebook paljastaa nyt lukunsa: Kasvu Suomessa tyrehtyi viime vuoden lopulla, mutta joukkopakoa ei näy. [online] *Helsingin Sanomat*. Saatavissa: <https://www.hs.fi/teknologia/art-2000005814166.html> [Viitattu 4.9.2018].

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Putnam, R. (toim.) 2002, *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford University Press USA - OSO, Cary. Saatavissa: ProQuest Ebook Central. [Viitattu 30.1.2019].

Polletta, F. & Callahan, J. (2017). Deep stories, nostalgia narratives, and fake news: Storytelling in the Trump era. *American Journal of Cultural Sociology*, 5(3), s.392-408.

Pörsti, J. (2018). Eliitti erkanee teilleen. *Ulkopolitiikka*. 3/2018, 28-33.

Pörsti, J. (2017). *Propagandan lumo*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Reuter, C. & Spielhofer, T. (2016). Towards social resilience: A Quantitative and Qualitative Survey on Citizens' Perception of Social Media in Emergencies in Europe. *Technological Forecasting and Social Change*, 121, s.168-180.

Rich, R. (2017). *Democracy in Crisis*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Rosanvallon, P. (2013). *Demokraattinen oikeutus, Puolueettomuus, refleksiivisyys, läheisyys*. Tampere: Vastapaino.

Rosanvallon, P. (2008). *Vastademokratia*. Tampere: Vastapaino.

Saukkonen, P. & Pyykkönen, M. (2008). Cultural policy and cultural diversity in Finland, *International Journal of Cultural Policy*, 14:1, s. 49-63, DOI: 10.1080/10286630701856518

Siisiäinen, M. & Kankainen T. (2009). Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Julkaisussa *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Selvityksiä ja ohjeita*, Nro 5, Vuosikerta 2009, Oikeusministeriö, Helsinki, s. 90-137.

Sisäministeriö (2016). Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Helsinki: Sisäministeriö.

Sivonen, J. & Saarinen, A. (2018). Puolueiden kannattajien luottamus mediaan. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(3), s. 287-293.

Smith, H. (2018). Luento Helsinki yhdistelmäuhkien aikakaudella -raportin julkaisutilaisuudessa 23.8.2018. Helsingin kaupungintalon juhlasali.

Smith, C., Bellier, T. & Altick, J. (2011). Ego-Panopticism: The Evolution of Individual Power. *New Political Science*, 33(1), s. 45-58.

Standish, R. (2018). Why Is Finland Able to Fend Off Putin's Information War? [online] *Foreign Policy*. Saatavissa: <https://foreignpolicy.com/2017/03/01/why-is-finland-able-to-fend-off-putins-information-war/> [Viitattu 14.11.2018].

Stenbäck, P. (2018). Demokrati Under Hot. Helsingfors: Labyrinth Books.

Sunstein, C. (2001). Designing democracy. New York: Oxford University Press.

Suojelupoliisi (2018). Kansallisen turvallisuuden katsaus. [online] Saatavissa: https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/76706_2018_Kansallisen_turvallisuuden_katsaus.pdf?568224a3715ed688 [Viitattu 16.12.2018].

Suomalaisten demokratiakäsityksiä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 2017 [koodikirja]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tuottaja ja jakaja], 2018.

Suomen virallinen tilasto, SVT. (2010). Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 2010, 4. Tietoturvahuolet ja internetin käyttö. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 29.11.2018]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_2010-10-26_kat_004_fi.html

Suomen virallinen tilasto, SVT. (2011). Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 2011, 1. Internetyhteydet ja internetin käyttö. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 29.11.2018]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2011/sutivi_2011_2011-11-02_kat_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto, SVT. (2017). Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 13 2017, Liitetaulukko 9. Internetin käyttö ja käytön useus 2017, %-osuus väestöstä. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 29.11.2018]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_tau_009_fi.html

Suomen virallinen tilasto, SVT. (2018). Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.12.2018]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.htm>

Tabachnick, B. & Fidell, L. (2012). Using multivariate statistics. 6. painos. Boston [etc.]: Pearson/Allyn & Bacon.

Teorell, J. (2006). Political participation and three theories of democracy: A research inventory and agenda. European Journal of Political Research, 45(5), s.787-810.

Tilastokeskus. (2018). Väestö. [online] Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html [Viitattu 24.11.2018].

Treverton, G., Thevdt, A., Chen, A., Lee, K. & McCue, M. (2018). Addressing Hybrid Threats. [online] Hybridcoe.fi. Saatavissa: <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2018/05/Treverton-AddressingHybridThreats.pdf> [Viitattu 25.8.2018].

U.S. Department of Justice (2018). [online] Saatavissa:
<https://www.justice.gov/opa/press-release/file/967231/download> [Viitattu 14.9.2018].

Valtioneuvoston kanslia (2016). Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisusarja 7/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2018a). UUSI-VN-viestinta. [online] Saatavissa:
<https://vnk.fi/uusi-vn-viestinta> [Viitattu 18.10.2018].

Valtioneuvoston kanslia. (2018b). Uudenlaiset informaatioympäristössä nousevat uhat Suomen ja Ruotsin viranomaisten yhteisen harjoituksen teemana. [online] Saatavissa:
https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/uudenlaiset-informaatioymparistossa-nousevat-uhat-suomen-ja-ruotsin-viranomaisten-yhteisen-harjoituksen-teemana [Viitattu 17.11.2018].

Van Aelst, P. & Walgrave, S. (2002) New media, new movements?
The role of the internet in shaping the ‘anti-globalization’ movement, *Information, Communication & Society*, 5:4, s. 465-493, DOI: 10.1080/13691180208538801

Vanttaja, M., & Järvinen, T. (2004). Koulutuksesta ja työstä karsiutuneet: vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät elämänvaiheet. *Yhteiskuntapolitiikka*, YP 69: 5, s. 472-480.

Vaterlaus, J., Barnett, K., Roche, C. & Young, J. (2016). “Snapchat is more personal”: An exploratory study on Snapchat behaviors and young adult interpersonal relationships. *Computers in Human Behavior*, 62, s.594-601.

Vigoda-Gadot, E. & Mizrahi, S. (2016). *Managing Democracies in Turbulent Times*. Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer-Verlag Berlin AN.

Vihma, A., Hartikainen, J., Ikäheimo, H. & Seuri, O. (2018). *Totuuden jälkeen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Virkkunen, J. (2017) *Demokratia ja media kasvoivat yhdessä - entä nyt?* Teoksessa: *Demokratins öde* (2017) Toim. Forsgård, N. E., Helsinki: Förlaget M.

Vosoughi, S., Roy, D. & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), s.1146-1151.

Vuori. (2017). *Constructivism and Securitization Studies*. Teoksessa: M. Dunn Cavelty & T. Balzacq, toim., *Routledge Handbook of Security Studies*, 2. painos. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, s. 64-74.

Washington Post. (2018). [online] Saatavissa:
https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2017/03/20/full-transcript-fbi-director-james-comey-testifies-on-russian-interference-in-2016-election/?noredirect=on&utm_term=.daf4bf16fb46 [Viitattu 3.10.2018].

Wiberg, M. (1986). "Wrong Persons are Making Right Decisions without Hearing Us": Political Trust, Responsiveness of Politicians and Satisfaction with Governmental Policies in Finland', *Scandinavian Political Studies* 9, s.141–56.

Wilner, A. (2018). Cybersecurity and Its Discontents: Artificial intelligence, the Internet of Things, and Digital Misinformation. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 73(2), s.308-316.

Wrench, J., Thomas-Maddox, C., Richmond, V. & McCroskey, J. (2013). *Quantitative Research Methods for Communication*. 2. painos. Oxford, New York: Oxford University Press.

Yuan, E., Feng, M. & Liu, X. (2017): The R/evolution of civic engagement: an exploratory network analysis of the Facebook groups of occupy Chicago, *Information, Communication & Society*, DOI: 10.1080/1369118X.2017.1371786

Liitteet

LIITE 1:

KYSELYLOMAKE: FSD3192 SUOMALAISTEN DEMOKRATIAKÄSITYKSIÄ JA YHTEISKUNNALLISIA MIELIPITEITÄ 2017

QUESTIONNAIRE: FSD3192 FINNISH VIEWS OF DEMOCRACY AND POLITICAL ISSUES
2017

Tämä kyselylomake on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietöarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Kyselylomaketta hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This questionnaire forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the questionnaire is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta frågeformulär utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om frågeformuläret är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk

referens. Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

JOHDANTO: Olen tutkimushaastattelija [NIMI] Taloustutkimuksesta, hyvää päivää/iltaa. Olisiko teillä aikaa vastata kyselytutkimukseen, joka käsittelee demokratiaa ja sen toteutumista Suomessa? Kysely kestää noin kymmenen minuuttia.

Seuraavaksi luettelen demokratiaan liittyviä väittämiä. Vastatkaa jokaiseen väittämään, oletteko siitä

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

(En osaa sanoa – ÄLÄ LUETTELE TÄTÄ ÄÄNEEN)

- 1) Suomessa eduskuntavaalien äänestäjillä on aito mahdollisuus vaikuttaa harjoitettavaan politiikkaan.
- 2) Minun on helppoa löytää itselleni sopiva puolue tulevissa kuntavaaleissa.
- 3) Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemasta.
- 4) Suomi ei tarvitse kansanäänestyksiä, koska kansan valitsevat edustajat toimivat eduskunnassa.
- 5) Vuonna 2012 Suomessa otettiin käyttöön kansalaisaloite, jolla vähintään 50 000 äänioikeutettua voi tehdä lakialoitteen eduskunnalle. Väite: Kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa.
- 6) Niin sanotut verkkotrollit, häiriköinti ja propagandan levittäminen internetkeskusteluissa ja valheelliset uutiset ovat vakava uhka suomalaiselle demokratialle.
- 7) Luotan enemmän perinteiseen mediaan (lehdistöön, radioon ja televisioon) kuin sosiaaliseen mediaan (esimerkiksi Twitter, Facebook, blogit).
- 8) Euroopan unionin jäsenyys on ollut Suomelle yleisesti ottaen myönteinen asia.
- 9) Suomen tulee vahvistaa pohjoismaista yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.
- 10) Suomen tulee liittyä NATOn jäseneksi.
- 11) Venäjä muodostaa turvallisuusuhan Suomelle.
- 12) Suomessa pitää jatkossakin olla kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi.
- 13) Toivon, että Suomi olisi monikulttuurinen maa, jossa suhtaudutaan suvaitsevasti muista maista tuleviin ihmisiin, joilla on eri uskonto ja erilaiset elämäntavat.
- 14) Suomi vastaanotti viime vuonna (2016) yli 32 000 turvapaikanhakijaa. Hallitus teki oikein, kun se kiristi maahanmuuttoa ja palauttaa ne henkilöt takaisin lähtömaihin, joille ei myönnetty turvapaikkaa.
- 15) Kasvava eriarvoistuminen ihmisten välillä uhkaa yhteiskuntaamme.
- 16) Vähemmistöt eivät tarvitse erityiskohtelua.
- 17) Kielivähemmistöjen palvelut tulisi säilyttää nykyisellä tasolla.

18) Suomessa ei ole käytännössä lainkaan korruptiota eikä hyvä veli –verkostoja.

19) Suomessa on turvallista elää.

20) Suomen kaikkia alueita tulee kehittää tasapainoisesti.

21) Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä.

22) Omasta mielestäni ymmärrän melko hyvin tärkeitä poliittisia kysymyksiä.

23) En halua ensisijaisesti vaikuttaa politiikkaan puolueiden vaan muiden kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaistoiminnan kautta.

24) Terrorismi ei uhkaa Suomea.

25) Mielestäni suomalainen demokratia toimii nykyisin hyvin.

Lopuksi muutama taustakysymys.

Sukupuoli (MERKITSE KYSYMÄTTÄ)

Mikä on syntymävuotenne?

Mikä on koulutuksenne?

Yliopisto/korkeakoulu

Ammattikorkeakoulu

Ylioppilas tai lukio

Opistotaso

Ammattikoulu

Peruskoulu/kansakoulu

Katsotteko olevanne lähellä jotakin puoletta?

kyllä

ei

(En osaa sanoa – ÄLÄ LUETTELE TÄTÄ ÄÄNEEN)

Mikä on äidinkielenne? Voitte valita yhden tai useamman.

(ESIKOODIT, ÄLÄ LUETTELE)

Suomi

Ruotsi

Venäjä

Viro

Muu, mikä (AVOIN)

Mikä on asuinpaikkanne?

Suuren kaupungin keskusta (yli 100 000 asukasta)

Pienemmän kaupungin keskusta (alle 100 000 asukasta)

Esikaupunkialue tai kaupunkilähiö
Kuntakeskus tai muu taajama
Maaseudun haja-asutusalue

Jos kunnallisvaalit olisivat nyt, minkä puolueen listoilla olevaa ehdokasta Te äänestäisitte? (ESIKOODIT, LUETTELE TARVITTAESSA)

Keskusta
Kokoomus
Kristillisdemokraatit
Perussuomalaiset
Rkp
Sdp
Vasemmistoliitto
Vihreät
Jokin muu puolue
En tiedä vielä
En halua kertoa puoluekantaani
En koskaan äänestä
En aio tällä kertaa käydä äänestämässä